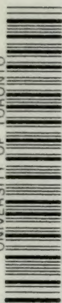

55 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 55

ИВКОВА СЛАВА

ПРИПОВЕТКА

НАПИСАО

СТЕВАН СРЕМАЦ

55 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 55

ИВКОВА СЛАВА

ПРИПОВЕТКА

НАПИСАО

СТЕВАН СРЕМАЦ

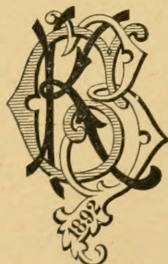

БЕОГРАД — ЗАГРЕБ
ШТАМПАНО У СРПСКОЈ ШТАМПАРИЈИ У ЗАГРЕБУ
1899.

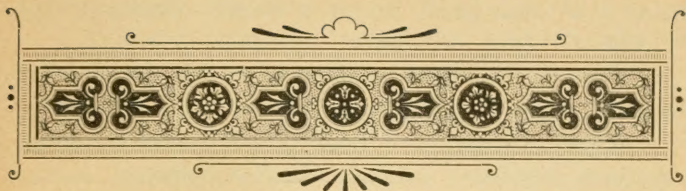

О ЈЕЗИКУ

У ОВОЈ КЊИЗИ

1. Језик којим говоре у „Ивковој слави" главни јунаци Ивко и Калча (а тако и женскиње рођено у Нишу) прилично одудара од правилнога књижевног језика српскога. То је управо нека мешавина источнога штокавског дијалекта („ресавскога" говора) и онога локалног нишавско-моравског говора који чини прелаз ка тзв. »шопском« дијалекту. Највећа се разлика види у поремећеним именским и глаголским облицима, с једне, и у приличној множини месних провинцијализама, понајвише турских речи, с друге стране. Велики број ових речи, значења у књижевном језику непознатога, пописан је на крају књиге у *речнику*, у који сваки читалац треба да загледа чим у читању „Ивкове славе" наиђе на реч која би му се учинила непозната или необична. — Ради лакшега разумевања тога говора овде се још посебице означују особитости његове гласовне, етимолошке и синтактичке.

2. Међу *гласовним* особинама овога говора налазимо:

а) редовну употребу (као и у свем ресавском) гласа *е* место старога ѣ у глаголу: н*е*сам, н*е*си, н*е*је, н*е*смо, н*е*сте, н*е*су (место књижевнога: н*и*сам, н*и*си итд.)

б) сугласно *л* на крају слога често остаје непретворено у *о*[1]: жа*л* (жао), жа*л*ни и жа*л*но (жалосни), со*л* (сô) итд.;

в) место сугласника *м* гдешто се чује *н:* па*н*тити (па*м*тити), уз*н*у (уз*м*у) итд.;

г) глас *в* може бити (врло ретко) замењен гласом *ј:* пра*ј*имо (пра*в*имо), напра*ј*и (напра*в*и, учини);

д) гласовне групе *ги* и *ки* замењују се у неким речима групама *ђи* (ређе) и *ћи* (чешће): на*ђи*здило се (на*ги*здило се), по*ђи*неш (по*ги*неш), баја*ђи*м (баја*ги*, тобоже); *ћи*тим (*ки*тим), на*ћи*тило се, *ћи*ша (*ки*ша), широ*ћи* (широ*ки*); тако је и те*ће* (те*к*), пу*ћ*ет („пу*к*ет", кита цвећа) итд.; — противно томе у неким се речима чује *ки* и *ги* место обичнога *ћи* и *ђи:* сирочи*ки*, рипчи*ки*, сан*ки*м; *ги*дија; тако је и *к*ерка м. *ћ*ерка, *к*еф место *ћ*еф.

ђ) уз неке показне заменице (особито од основе *то)* и уз прилоге од њих начињене додаје се глас *ј:* то*ј* (то), т*уј* (ту), тако*ј* (тако) итд.

3. Што се тиче *именских облика*, сем познате оскудице у падежима (*при* плот, *из* кућу, *на* тој девојченце итд.), због чега предлози (особито предлог *на*, о чем види и тачку 5. а) долазе у помоћ чешће но у другим српским дијалектима, треба још нарочито истаћи:

а) 4. и 3. п. једн. треће личне заменице *гу* у место *ју*, *њу*, *је; јој*, *њој;* — исто тако 2., 3. и 4. мн. исте заменице *ги* место обичнога *их* или *њих; им* или *њима;*

б) уза све показне заменице долази додатак (на крају) *ја:* „а на они*ја* будале": „да поје ту*ја* песму" и тако даље.

---

[1] О претварању гласа *л* у прошастом глаголском придеву види тачку 4. в.

4. Међу *глаголским облицима* су значајније особитости овога дијалекта:

а) чешћа употреба основа сад. врем. на *ује*: пи*тује* (пита), пис*ује* (пише), жив*ује* (живи, промењ*ује* (мења) итд.; — глагол *знати* гласи у сад. вр. и по правилу: зн*а*те и дијалектично: зна*ј*еш, не зна*је*; и зна*в*ам, позна*в*ам итд.;

б) особити облик времена *пређашњег трајног* (оно долази и место прошлога сложеног) с основиним завршетком *-аше* или *-еше*; има*шем* (имах, имађах), мога*шем* (могах); зов*еше* (зваше), треб*ешем* (требах), во*лешем* (вољах), прав*ешем* (прављах), паз*ешем* (пажах), збор*ешем* (зборах); тако и: пиј*ешем* (пијах), мисл*ејаше* (мишљах), те*јашем* (хоћах); — слично је томе и пређ. свршено: те*шем* (хтедох); — тако је, најпосле, и бе*оше* (бејаше, беше);

в) наставак *л* у *прошастом глаголском придеву* претвара се у *а* (место обичнога *о*), испред кога долази *ј* зева ради: би*ја* сам (био сам), пи*ја* сам (пио сам); тако је и: бегендиса*ја*; слави*ја* си, обеси*ја*; врну*ја* (врнуо, вратио), улегну*ја* (улег*ао*, ушао); према засе*ја* (засео) има и: доше*ја*. изише*ја* (изишао) итд.

5. Од *синтактичких* особина треба истаћи ове:

а) чешћу употребу *предлога* (види тачку 3. а), да се означе падежи: *на* Сику (Сики), *на* њума (њој);

б) чешћу употребу повратне заменице *си*: „Та када *си* одоше Турци“; „па и он *си* пропаде“;

в) чешћу употребу трећега падежа (особито личних заменица) место присвојног придева: татко *гу* (њен отац).

6. Од особина у *грађењу речи* истичу се;

а) наставак *ин* и за речи које су у другим српским дијалектима без њега: коцкар*ин*, клисар*ин*, еким*ин* (’ећим, лекар);

б) додатак *ке* уз многе прилоге за место и време: там*ке* (тамо), одовут*ке* (одовуда), отут*ке;* јучер*ке* итд.;

в) поређење придева и прилога речцом *по* место наставка *ј* или *иј:* *по*луд (луђи), поголем, подобар, побрго; тај предметак може доћи и пред именице (*по*момак, *по*зулумћар), па и пред заменице (*по*таква);

г) предлог *с* може гласити не само *с* или *са* него и удвојено: *сас* („да се ожени *сас* њума“).

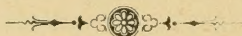

ПРЕГЛЕД

ГЛАВА ПРВА

ЂУРЂЕВ-ДАН

Још дан-два па ће осванути лепи Ђурђев-дан, млади и лепи пролетњи светац. »Ђурђев-данак, хајдучки састанак«, тако се пева, јер му се од вајкада наш народ радовао. Некада му се радовали хајдуци, а данас му се радују још многи људи. Ах, ко му се све не радује! Радују му се момци и девојке, старци и бабе. Они први, да заиграју у колу, а ови други, да огреју грбину. Радују му се слуге, што ће променити своје џандрљиве газде, и газде, што ће се опростити својих лених и крадљивих слугу; радују му се људи ожењени, што ће омастити брке младом јагњетином, и добри пријатељи, ради многих слава по којима ће зарећати. И сами Цигани — овај суморни род — и они му се радују, и можда још најискреније. А и како не би! Настају то-

плији дани, а колико им тек брига скидају ови с врата! Неће им више мећава засипати у чергу, нити ће их »господар-ветар« шибати уздуж и попреко, од пете до перчина. Измилеће им Циганчићи у оно мало скромне тоалете своје и јариће се на топлим зрацима ђурђевскога сунца као гуштери. Тек онда ће видети колико су богати, јер им неће требати, излишна ће им бити и черга, кад се опруже испод звезданог неба и захрчу уз цвркут попаца и зрикаваца пољских. А сем тога ће овога дана и они сви, сви без разлике — на крстили се или клањали — омастити бркe печеном јагњетином: залиће је вином, запевати и заиграти и засвирати за свој рачун. А купиће за тај дан јагње, — макар га украли! И ко се крсти, и ко се клања, сваки милет и свака вера, сви се радују Ђурђев-дану.

Па је ли какво чудо онда, што се и Ивко јорганџија радовао томе дану, кад му је, сем тога, тога дана и слава била?! Јест, тога ће дана бити широм отворена његова капија, и кућа ће његова примати у своја гостољубна објатија све, и зване и незване, и познате и непознате госте. А Ивко је човек гостољубив, мило му да дочека и почасти. Води рачуна о ономе коме иде и памти, је ли му враћено. Што је најбољега преко године у кући његовој, то се обично чува за славу. Најбоља ракија, најбоље вино, најбоље слатко, најбоља живина, и све што се може добро појести и попити, чува се преко целе године за тај дан. Спрема се, тако рећи, целе године онако си-

стематично, из тиха, али што ближе томе дану, све је спрема живља.

Зато је од ово неколико дана грдан посао у кући Ивка јорганџије. Сви су спали с ногу спремајући, а највише Ивкова домаћица Кева, жена вредна и чисмена, која је вазда у послу и иначе, и једва уграби да оде двапут недељно у хамам да наврани косу и тегли веђе. На дан два пред славу биле су све собе и сва кућа окречена и сав намештај проветрен: јастуци с миндерлука распарани и вуна издрндана и све то унето и по новом распореду намештено. Сва кућа чиста као кутија, и споља и изнутра. Беле се зидови, жути се липовина на долапима као лимун, а шарене се ћилимови по миндерлуцима и по поду као баштица пуна шарена цвећа. Изгледа кућа као она библиска млада што чека свога женика.

Цигле у ходнику премазане су црвеном бојом, и већ два дана како Ивко не сме да пуши у соби, а своје плитке ципеле оставља скоро чак на авлиским вратима и у чарапама иде преко окреченог и црвеном бојом по тлу омазаног ходника у собу, а већ шегрте и не пушта чисмена домаћица ни у ходник. Они још из авлије морају да се јаве, да викну: „Стринке, стринке, мори!" а она им онда преко доксата издаје налоге и одатле им слуша — као какву серенаду са балкона — њихове извештаје.

Тога ради и Ивко слабо долази кући и улази у кућу. Управо он и не зна шта ради од ово неколико дана. Рад би да помогне

жени, па се устумара по авлији, док му она не подвикне да јој не смета; он се онда дигне опет у дућан, у коме се само окрене, па иде даље за послом, а ништа не свршава. Нигде не може да угреје место. Таман седне, а већ му се чини да дангуби, па се дигне и иде даље. — »Куд ћеш, мајстор-Ивко! Седи, мајке, малко!« веле му и заустављају га. — »Не ми се седи; имам си, ете, некуј послу! Ете, слава ми је прекосутра! Ајд' са здравје, па, ела-те, извол'те!« вели и одлази негде као мува без главе, али тек мисли да ради и отаљава нешто, јер није научио, смрт му је, да седи беспослен. Иде тако, па где види познанике, а он се онако уморан сврати међу њих и седне да се одмори: »Душа ми искочи!« хукне тек Ивко. — »А што?« питају га. »Па за то! А зар не знавате дек' славим Ђурђовдан?!« — »Знамо дё;« веле они, »па поседи мало!« — »Имам си послу. С Богом, па Бога ви нећу назовем, ако ми не дођете!« вели и иде даље. Прође тако по неколико кафана, попије у свакој по једну ракију, почасти некога, па се дигне по махалама и тумара све док не огладни, а онда иде кући.

У очи самога Ђурђев-дана дошао је кући раније. Помагао је жени у кујни до неко доба ноћи, а затим извадио хаљине из сандука и очистио их сам својом руком. Нарочито је разгле́дао дуг црни салонски капут, који је поручио још прве године кад је у једној депутацији учествовао. Био је то капут бестрага дугачак, скоро до чланака и врло ретко упо-

требљаван, свега четири или пет пута годишње. Давно га има Ивко; од то доба је двапут излазио из моде и двапут улазио у моду. Пошто је хаљине послагао и врх њих метнуо неку зелену свилену машлију, стао је, па је размишљао који ће прслук да узме: да ли онај црни који је поручио кад и цео пар црних хаљина, или један други, свилени, са неким великим цветовима жуте боје у саксијицама, у ком се мајстор-Ивко пре петнаест година венчао. Одлучио се да узме овај последњи. У том је ушла и домаћица, обоје уморни допустише себи одмора. Мало су се разговарали о сутрашњем дану па после заћуташе. Ивко је мало после још нешто запитао домаћицу, али је писцу немогуће казати да ли је домаћица и чула питање, или Ивко можда није чуо или чак ни сачекао одговор, јер се наскоро чуло хркање у дуету.

Освану и тај дан. И ако су подоцније легли, ипак су врло рано устали. Ивко се обукао врло рано и шетао се онако свечано обучен по авлији и гледао у своје овиксане ципеле на ногама и мало мало па се окретао да види како му падају панталоне преко високих штикала на новим ципелама, и певуцкао једнако кроз зубе тропар свога свеца. Тако је гледао да утуче време. Али још никако да звоне на јутрење, и њему се већ досади шетање. Јер, Ивко је био од оних старовремских људи који је знао шта је ред: док не узме нафору, не би вам мајстор-Ивко ни обичног празника ништа узео у уста (па ни кафу ни

уз њу цигару, као што је то у друге дане свако јутро чинио, седећи са својом домаћицом на доксату) — а камо ли на дан своје славе да тако што уради! Па зато му је дуго време. Прегледао је све од авлиских врата до уласка у собу — куд ће гости пролазити — и нигде ни трага од какве неисправности. Могли би, вала, већ сад почети да долазе, мисли Ивко, а никако да зазвони. »Рано си устадо', мисли Ивко, ама, кој може да спије!« Узеде календар па га стаде прелиставати и зевати. Заустави се на једном листу, онда извади мараму, простре је на басамак и седе да чита мало. Нашао је био у Поукама како се поправља туршија кад се почне кварити. Прочитао је из дуга времена и то — из дуга времена, велим, јер мајстор-Ивку није то требало. Њему, хвала Богу, не треба рецепат, а неће му, баш вала, никад ни требати. — »И тија се викају човеци учовињаци«, говораше Ивко; »писују у књиге како да се попраји кад се поквари! Море, мен' да ме салте не мрзи да се мајем, па ако сам си ја човек прос', па да ги ја убаво напишем како се праји туршија, ем добра; а кад му бидне за поправљање — хе — хе! таг беше му работа! Тој си ја викам!«

Још никако да зазвони. Ивко узе прелиставати још даље календар. Читао је још неке белешчице. Између осталих прочитао је и то: како се могу очувати зелене паприке, па да буду свеже усред зиме, као да су тога часа у башти узабрате, а и то: колико се у

Лондону потроши дневно кокошијих јаја. А затим се дао у мисли. Мисли Ивко у себи, колико ли тек треба да су богати тамо у Лондону сељаци и палилулци који продају јаја! Боже мој! боље је у некој вароши бити и палилулац него у некој и сам кмет или гарнизонар!

Из тих мисли прекиде га звоно које забруја и глас му се мило разлегаше кроз онај јутрењи ђурђевски ваздух преко кровова и авлија и башта побожних хришћана. Већ су почели у велико у свима кућама да ките врата и прозоре врбовим гранчицама и јоргованом; кикоћу се младе жене и девојке, још онако чупаве, и ките кућу јоргованом и врбовим гранчицама, јер данас је Ђурђев-дан.

Кад чу звоно, Ивко устаде и прекрсти се, па се спреми да иде. Остави календар, узабра гранчицу јоргована и узе капут, капу и штап и даље свећу, велику свећу од пет и по динара, колач и жито, па се крену цркви на јутрење. Свећу и штап понесе сам, а колач и жито даде нарочито за то одређеном тога дана шегрту. Шегрта је опремио па је овај био као из кутије; друго дете, не би га ни његова рођена мати познала како га је Ивко дуздисао за тај дан. Опшпао га ја и поновно. На шегрту неки стари свилени али за шегрта још једнако нов прслук Ивке јорганџије (још шаренији него и онај што је мајстор-Ивко синоћ себи одредио), мало комотнији истина, али дете, као што знате, расте, па нека се и развија слободно; испод

прслука нова лака памуклија од ћитајке, а на ногама светло овиксане ципеле. Дао му је Ивко своје за тај дан. Шта више, допустио му је да их може носити све до Маркова-дна закључно, а сврх свега тога и то, да може у тим ципелама отићи и к *Пантелеју* где је много света тога дана, јер црква Св. Пантелеја слави тога дана. И домаћица га је за тај дан дотерала разним козметичким средствима; намазала му косу миришљавим зејтином, очешљала га и истерала му мало шишке, па је био, што рекла Кева, леп као официрско дете! И шегрт узео на се неки званичан и свечан изглед, јер данас му је први пут у животу да навуче штивлетне, место што је бос перјао или највише носио оне грубе и тешке кондуре са потковицама.

Јутрење и служба била је заједно и свршила се у Старој Цркви пре но што је служба и почела у Новој. А то је добро било, колико ради парохијана толико још више ради самих попова. Кад су славе, тад је њихова берба; а кад је добра нека слава, тад може година и да омане, јер поповску њиву не спржи сунце нити му виноград бије град. А Ђурђев-дан су многи славили. Да и не бројимо Цигане у свих шест циганских махала, којима, вала, не треба ни поп ни хоџа, самих православних домова било је преко двеста. Лете попови кроз махале и сокаке, из куће у кућу, и секу колач, и то иде тако брзо као на железници кад онај на билетарници прима паре, даје билете и враћа кусур. Па иде даље,

једва их стигну дечаци њихови који јуре за њима са пуним бошчама колача, а искривили шије као натоварене камиле. Јуре и батргају се попови, као да разносе депеше.

И код мајстор-Ивка је већ колач сечен и свећа запаљена. Велика красна свећа од пет и по динара, а за педаљ дужа и према томе и дебља од свеће Јордана, његова комшије, с којим се Ивко није баш најбоље живео. У пространом предсобљу и побочној собици стоје послужења, а крај њих већ стоји Маријола — једно младо и лепо девојче дугих курјука и бадемастих очију са дугим трепавицама — која је још пре две недеље капарисана била за овај дан. — „Комшике Сике“, рекла је Кева, „да ми дадеш твоје Јолче кад ни бидне слава. — „Да дадем, да дадем, комшике!“ рече Сика, па се обе комшике и радују и поносе; Кева што ће имати најлепше девојче да јој послужује госте, а Сика што ће јој кћи у тако одличној и домаћинској кући да послужује. Радују се обе комшинице, а радује се и Марijола. А није ни чудо! Та ово јој је тек друга година како је синедрија махалских жена нашла да је Марijола већ „поголемо девојче станула“, та тек је друга година како и њу уводе у друштва — истина само да послужује на славама, али за њу је то доста. После првог послуживања свога она је једну половину године уживала у успоменама на прошасту, а оне друге половине године сладила се надама на будућу славу. А таман је у оном добу, кад је за сваку си-

тицу, за сваку и своју и туђу, ма како безазлену и малу, погрешку, облива румен; кад су јој сваке ципеле тесне, па се нога чисто прелива преко ластиша од ципеле, а кад погле̂да, поглѐда испод оних дугих трепавица. Још је мајка чешља а она се ма̏зи, а мајка се љути. Грди је што има тако дугу и густу косу па је удара чешљем у леђа, а Јола се смеје.

* *
*

Већ десет часова. Почеше већ да долазе. Прва је дошла комшиница Сика, Маријолина мајка. Дошла је да честита славу и да види ћерку, управо да је ревидира како је очешљана, како јој стоји одело и како се понаша. Мало јој је на брзу руку наместила косу, хаљине и белу лаку и провидну кецељицу, и посаветовала је. »Па, керко, кротка да биднеш! Да се срамујеш: у зе̂м да гледаш како и прилега на удовичку керку. А ја саг ћу сам си па тује!“ рече Сика, поглади је по коси и оде онако облигатно забринута, онако како обично за часак остављају скоро све мајке своје ћерке које су им већ на удају.

Међу првима наравно да су били Цигани свирачи да честитају славу. Одсвираше неколико српских и турских комада. Затим почеше песму »Каква си красна, душице моја“ и отпеваше је до пола, отприлике донде: „Невина снаша спавала би рај-радо!“ а Ивко их прекиде.

— Доста, де̂! Несмо глуви у кућу! Па их послужи. Пита их: за што су?

— За раћију, газда! гракнуше сва шесторица као из једнога грла.

— И мало 'леба и старе 'аљине, ако имаш, господару, знаш за Циганчики моји. Пет умрло, осам остало, па све мало и ситно како луле! Мало 'леба и старе 'аљине за Циганчики и старо за мене, ако имаш, да ти Бог дâ много крајцаре и дукате. голи су, гладни су, ако знаш за Бога, три дана... — добаци један, баш гочобија, онај са огромним лабрњама, а ужасна глупост му се читала и са чела и из очију.

— Суз бре! викну му чалгиџи-башија, а после сви, и полетеше песнице и маљице на несрећнога и неспретнога молитеља, и измлатише га добро.

— Нестрећо једна, кара га ђалгиџи-башија и тресе главом и показује на Ивка, а де знаваш овога газда-Ивка како га ми знавамо, рече лупајући се у груди — три дана, нестрећо циганска масуричка погана муслафирска, забађава да му свираш, дор те не отера, па кад те отера, теке тагај да му кажеш: фала!! Двадесет години тргујемо ми како једни човеци трговци сас овога нашога газда-Ивка, па не беше помеђу нас такав реч како данас од теб'! Одлази, нестрећо! Па га стадоше опет млатити и изгураше га напоље без бубња и маљица. — Ако смо Цигани, не мора баш да смо Циђани! саветује га чалгири-башија на авлиским вратима.

— Острамотија нас, много нас острамотија, газда Ивко! правдају се они унутра.

— Неје од наши! Масуричанин је! Селски Циганин! Узедомо га под ћирију. За три дана, осом гроша и што си попије! извињава се чалгиџи-башија. Други смо ми, други они Цигани!

— Неје од наши, чорбаџи-Ивчо, неје. Ми смо други човеци! прихваћају и потврђују остали. Ми смо други Цигани; а они су други Цигани! Има Цигани и Цигани, газда-Ивко!

— Да ти неје данас слава, па да узнеш, газда-Ивко, нож, па све да нас покољеш. Сас ракију нас служиш! Боље сас ћезап, да поцрцамо! Да пођине ова погана чађава некрстена циганска сорта! вели чалгиџија.

Ивко их умирује; служи их ракијом, и даје им бакшиш. Они му одсвирају још једну, благосиљају га и као полазе.

— Да заборавиш нашу срамоту, газда-Ивко! моли га чалгиџи-башија. Још ће да га бијемо, ама цигански да га бијемо!

— Ех, неје ништо било! умирује га Ивко.

— Како неје, газда Ивко? Ти неће' да кажеш, а ја знам. Добар си, челебија си, ефендија си, газда-Ивко; при пашу да си седиш како већил сас тај твој кадиски памет — ама неће' да кажеш! Пазиш на наш циганско образ, ама фајда ли је?! Боли ме, газда-Ивко, заклаја ме поганац, сас туп нож ме заклаја. У срце ме ударија нестрећа циганска чађава погана! Много ме боли! Ти ће' да заборавиш; добар си, газда-Ивко! Ама ја не можем да му заборавим; ни на унучики да му не заборавиш! Кој га је најмија да нас

срамоти, казујте; Циганчики да му покољем! рикну чалгиџи-башија, тресући главом и гручајући се у прси, па полете на гомилу, а ова га задржава, па се направи читав вашар.

— Аман! Помагај, газда-Ивко! вичу они.

— Пуштите ме! Аман, Цигани, пуштите ме, да му све покољем, и жену и децу и синови и унучики, па ако су десет пуне черге! Аман! Што да ме осрамоти и оцрни образ, куче селско! дере се онај.

— Не дај, газда-Ивко! Аман, домаћине! Љут је, пцето је, па не зназе што чини! Аман, газда-Ивко; 'оће да напраји курбан сас наши Циганчики!

— Јао-о-о! дере се чалгиџи-башија, да се чак у трећу авлију чује.

— Море што тепаш човека на славу! чу се глас из авлије Јордана комшије. Ако је Циганин, зар си па и он нема душу?! О, Боже, Боже, што је човек катил!!

— Остави дё! викну Ивко љутит, чујући то и видећи сав комшилук како се повешао по зиду па сехири.

— Јао! Газда Ивко! боли ме, боли за овуј срамоту! — Кој га је напаја и довеја, зборите, Цигани!

— Калакурџија, рече један и показа га.

— Калакурџија, потврдише остали.

А Калакурџија, чим чу име своје, смота ћемане под леву мишку, па нажге да бега; али га други зауставише, да спасу своје Циганчиће.

Сви показаше тога који га је најмио и сад и њега иступкоше на вратима, и на Кала-

курдију се сручи сада читав пљусак од песница и маљица. Газда-Ивку криво што је било те свађе, јер слути зло.

— Оставите га! вели им Ивко, и они одлазе, па заједно с истераним бубњарем — коме вратише инструменте, и бубањ и маљице и прутић — стадоше пред другу кућу као да пре тога ништа није ни било и засвираше.

За Циганима дођоше трбушати бандисти и одсвираше два марша и скупише сав комшилук деце. Док су бандисти свирали, комшиска деца су се егзерцирала испред куће и марширала са сокака у авлију и обратно. Почашћени и обдарени, одоше захваљујући и стадоше пред шесту кућу од Ивкове, па засвираше, а деца сва одоше за њима. За бандистима дођоше други Цигани. »Срећна слава, газда-Ивко!« па одсвираше. За овима трећи, а за овима четврти Цигани дођоше, свираше и одоше. За Циганима, напослетку, дође и стаде пред кућу и један риђи верглаш. Видео како други иду и свирају, па се дигао и он. Он пази где који стану да свирају, па ту дође и он. И добро је данас прошао; а ономадне могло је, Бога ми, свашта бити. Јер га је ономадне оштро полицајско око вазда буднога и неуморнога г. Светолика, практиканта начелства, ухватило где, бајаги, свира у вергл, а једнако гледа на Суву Планину у намери да је прецрта и изда наше војничке тајне каквом нашем непријатељу (да се послужим властитим речима г. Светолика, којима је накитио свој рапорт и доставу). Било је богме

прилично петљања, било повуци потегни, и умало што није био зрикави верглаш протеран, али га — за чудо дивно! — сам г. начелник курталиса, забашурив ствар. И, што је у овој ствари најчудније и најнеочекиваније, место да му г. начелник захвали и, на пример, обрадује га једним указом — а после једанаест година практикантске службе било би, вала, и право — тај исти г. начелник избруси г. Светолика и пита га: »Кад ћеш ти, Бога ти, Светоличе, стећи памети?! Е, мој брате! Ништа од тебе!« Од то доба му се и не мили ни служити; али оставку неће дати. Док је верглаш свирао неку полку, у комшиској су је кући одиграле неке младе модискиње, а цупкала је и Маријола у предсобљу и собичку онако беспослена. Одсвирао је и неко наше коло, а затим опет неку сентименталну швапску мелодију. И њега је газда-Ивко сам собом послужио и обдарио, а сем тога и објаснио му шта је то слава.

— Кол'ко год има Кристијани, по сав свет да идеш, па неће' да ги најдеш да славе: сал' што ми Срби што смо, што славимо, а други Кристијани што су — ти не славе, па ако су Кристијани како ми! Тој да знаш: од Кристијани салте ми, с овој што се крстимо, па показа три прста. А ви се па овако крстите! и показа шаку. Знам си ја тој! Ама сви смо Кристијани.

— О јо, јо, Кристијан, данке! захваљује Шваба и меће вергл на леђа и једнако захва-

љује; мило му што му газда-Ивко зна име, зна да се зове Кристијан.

— И до годину и до годину, сваку годину у овој време, слава ми је . . . Изволʼте, брате. Ела јоште једну анасонлику.

Пије Шваба, захваљује и полази.

— Е де, Кристијани смо, разбирамо се; и ја Кристијан и ти Кристијан. Сви Кристијани; а Турчин, Турк, беше му његово! рече и показа руком, како су испраћени. Турк отиде!

— О, Турк не добро! вели Шваба, па се окрете још једном а једнако скида шешир и клања се и одлази пред другу кућу од које се баш сад кренуше Цигани и одатле пред трећу, четврту, пету; свуда свира и пије и ракију и вино, докле се не опије и легне негде у хладовину, а тад се деца окупе око вергла, па свирају сама.

Таман оде верглаш, а гости почеше долазити. Наши гости на славама деле се обично на двојаке или још боље на тројаке; ко год слави и иде на славу признаће да је тако. То су они по подне, они после подне, и они на вечери и тако даље. Пре подне долазе обично они даљи познаници, посете су званичније; а по подне интимније; а од вечере још интимније. Тако је почело и код мајстор-Ивка. До подне су му долазили чиновници и они који славе, а пријатељи су добри — а тако је и Ивко часком њима отишао. Једни улазе, други излазе, сретају се на авлиским вратима. »Изволʼте! Изволʼте!« веле

и једни и други и нукају се, док се обично не заглаве од силне учтивости у вратима. До подне, па је већ доста било. Ивко задовољан, као човек који види да му је ствар добро пошла. Ради тих, мање интимних, Ивко је поставио свога шегрта на вратима да увраћа и упућује госте. Стари познаници и не питају, него улазе јер знају кућу, а новији стану па завирују да виде, гори ли свећа. На кад виде свећу и увере се да је слава, а они се окрећу неће ли кога видети који ће им казати: је ли у тој кући што слави домаћин Ивко Мијалковић, јорганџија. Ето ради тога је Ивко поставио шегрта на вратима — и то баш онога у мајсторовом свиленом прслуку са зеленим цветовима и у његовим ципелама — да обавештава свет, али му је запретио да се за живу главу не шали и не рукује или чак и љуби са гостима, као онај прекланьски шегрт што је радио, јер ће га тако измлатити да ће носити модрице чак до другог Ђурђев-дана; него кад га запитају — тако је гласило упутство мајстор-Ивково — а он нека само каже: »Туј си је. Изволʼте на там'!« Толико само нека каже и пођe напред пред гостима онако мало поребарке. »Како магаре ће' поручаш ћутеци«, завршио је Ивко наредбу, »ако другојаче напрајиш!«

* * *

После подне настаде тек налога. Гости једнако улазе и излазе. Собе се сваки час пуне и празне; интимнији седају у ходник и

на доксат. Слике се мењају, све новије и новије, све лепше и лепше, кажем вам као у каквом калейдоскопу. Сад су собе дупком пуне, мало после се испразне. За тренутак скоро никог у њима и домаћин таман начини цигару, а тек чује жагор на улазу и он баца цигару и полази пред госте. Неких пет шест тако начињених а незапаљених цигара стоје које где по соби. И собе се опет напуне дупком тако да бар један, ако не и два и три, стоје и стојећи праве цигаре из својих табакера; а домаћин их послужује својим дуваном, доноси им жижице и таслице за пепео; трчи из собе у собу, одговара на питања и ословљава ћуталице. А затим стане насред собе и распитује домаћицу и Маријолу, јесу ли сви послужени, а понекад хоће, богме, и госте да запита, је ли добио онај или онај жита, или вино, или већ што овоме као госту следује на једној таквој слави. А то ради и домаћица Кева. И она дигла, онако мало расејано и забринуто, обрве и пази да ко не остане непослужен.

Кажем вам, слике шарене, а све једна за другом долазе као у калейдоскопу. Сад баш је ту између гостију и г. Пера, ветеринар, с госпођом, и г. Трифун, лиферант, са својом женом и децом, са двоје малих и једним већим, једним главатим и буцмастим буцовом са шеширом који му је равно до ушију набијен на главу, а који је или заборавио или не може да га скине — јер су му заузети не само џепови него и руке колачима са разних

досад посећених слава. Ту је и г. Јова, срески писар, са женом у либадету са исеченим рукавима и дијамантским прстеном и граном на шамији испод које се пружају бестрага дугачке шишке, које се спомињу у једној пакосној песмици заједно са именом господина начелника окружног, а све поводом оне гране коју јој је купио г. начелник, јер су пре тога ломили јадац. Г-ђа писарка је за све време ћутала и седела као кип, само се једном (заваравши домаћици очи) макнула и превукла прстом преко политираног стола, али се на њену жалост уверила да нема прашине. Дошао је и г. Милосав, апотекарски помоћник, даље и г. старатељски судија с госпођом, до њега даље још неки, а у ћошку још неко, и ако томе нико имена није знао, нико, па ни домаћин. Али то га није ништа женирало, јер ако њему домаћин није знао имена, није, вала, ни он домаћину знао, па су тако били квит. А домаћину тај непознати није могао да дозна име зато, јер оне, с којима је ушао, није познавао, а није био опет рад да се срамоти пред њима па да их пита.

Разговор се водио онако с прекидима, мало дијалога па мало паузе: некад једно а некад друго дуже. А био је разговор онај обичан, већ стереотипан на славама. Говорило се о становима, о времену, о скупоћи на пијаци, о безобразним млађима, о Фалбовим прорицањима, о броју слава тога дана и о Светом Николи за кога се сви сложише, да га ипак највише света слави. И таман се дома-

ћин упознао са свима и ушао мало у разговор, кад мораде да прекине своју стару причу о томе како је његов дед оставио стару славу и узео ову данашњу (коју су причу многи стари пријатељи и посетиоци овога дана већ напамет знали, јер ју је овај сваке године тога дана причао бар једаред) — мораде да је прекине, велим, јер чу споља жагор.

Стижу нови гости. Сви ућуташе и окренуше се вратима.

Улази г. Кузман, казначеј, а дао га Бог па темељан и он и његова госпођа, сушта слика Вертхајмове двокрилне касе; за њим улази г. физикус Милан Ружић (пређе Мориц Розенцвајг); тако да није морао да квари монограме на салветама, шнуфтиклама и тако даље са својом женом Наталијом и малолетним сином Милољубом, једним буљооким лепо обученим дететом са танким ногама и голим коленима, а за овима г. Мирко, пензионар, са женом Стефком и ћерком Бисенијом која је већ пре једанаест година послуживала на славама, и напослетку уђе и она прва посетитељка од пре подне, мајка г-ђице Марије, девојчета што послужује баш у овај пар старе госте кафама. Она је тек само тако, само часком дошла. »Ја ћу си туј«, рече више за себе и седе на један ћилимом покривен сандук. Дошла је само да види како јој ћерка послужује и да јој намести хаљине и косу, ако што, то јест, буде мало у нереду.

— 'Ајд', диж'те се! рекоше стари гости, кад уђоше нови.

— Што, море, зар ће' искочите! пита их домаћин, не знајући ни сам да ли да их гостољубно задржи или учтиво испрати, па је зато и стао пред њи и раширио онако руке као да хвата пиле по авлији.

— Па тесто не једосте, гурабије не узосте, а веће искачате! Јолче, ела донеси гурабије! рече Кева, агитујући већ као и свака домаћица за слаткише.

— А хвала, хвала! клања се г. Пера, ветеринар.

— Па причекајте берем једно кафе. Јоло керко, 'ајде поскоро по једно кафе! вели им домаћица.

— Благодаримо, послужени смо сасвим, онако . . . А морамо да се штедимо; морамо још некима. Децо, напред, командује Трифун, лиферант. — Ко што ради, жено, ово наше дете, вала, само једе — и показа штапом на Дерана који је баш тада свршавао с једним колачем и гледао који ће од она два која држаше у рукама пре да почне јести — уметло се баш на твоју фамилију. — Госпоја Кево, молим вас, немојте му више давати слаткиша. Халав је и ждере па не зна шта је доста, па ће да буде тутњаве ноћас.

— Ама, дете је . . . па викам . . . милује што је слатко и благо . . .

— Ама, остав'те, знам ја његову нарав. — Е, па с Богом, домаћине, с Богом, домаћице! Праштавајте! вели Трифун, пролазећи крај стелажа на коме се тресе сав порцулан.

— Прошће како и које! смеје се домаћица, испраћајући их. Ће да дође и ваша слава, па ћу да ве питам: ел' ће ви мило биднe, кад се растурује друство?

— Е, то му је! рече лиферант, па наби шешир који је за три нумере био мањи од главе и изиђе.

— Па немојте да нас сметете с ума: Кузман и Дамјан, Неумитни Врачеви! вели г. Пера, ветеринар.

— Што! Ама зар саг, па и ти, господин-доктуре?! зауставља га Ивко. Ето такој си је тој! Дор се један дигне и иска да се отидне, виде и онија па други та се дизају па се квари друство, вели домаћин и једне зауставља, а друге посађује као оно мајстори на вашару што у једаред опште са свима муштеријама.

— Не заустављајте нас ... морамо. Морамо, рече г-ђа ветеринарка, имамо још на једанаест места да свратимо. И они нама, већ, што кажу, и Бог зна како, сваке нам године долазе и посјећују нас; а, што кажу, више пута и преко године, а ми, какви смо, тек сваке друге.

— Море, па и треће ... рече домаћин.

— Па, што рекосте, и треће. Ја се, верујте, морам признати да је до мене кривица — вели г-ђа ветеринарка забадајући шпенадлу — ја се верујте и не бих сетила, ал' мој Пера на то страшно пази. Он то зна. Има све славе у нотесу записане, па увек зна кад ко слави. Он то зна и води рачуна, а већ по мени, каква сам ја, Бог зна кад бих им и да ли бих им

отишла! Док ја у њихову кућу једанпут, дотле они код мене десет пута. Баш ономад сретнем се с госпојом начелниковицом, па лепо видим, баш љута жена на мене . . . пребацује ми . . . каже ми: »Не, не, немојте ништа да ми говорите, знам да умете слатко да говорите . . . нећу да вас чујем, да вас чујем нећу!« Каже она, а видим баш жао жени. Чисто ми жао, срамота ме, мислиће још жена да се ваљда гордим! А није, Бога ми, него ми така нараф. А тек мислим у себи: Боже, Цајо, докле ћеш ти бити таква! Још да нема оне наше Женске Подружине, ти се не би ни видела и састала никад са светом! А ја сам тамо деловоткиња и концепте правим, а госпоја начелниковица је председница.

— 'Ајде већ, Цајо! рече муж.

— Изволʼте кафу! Што зар ћу па да врнем кафу? чу се танки гласић г-ђице Маријоле.

— Фала, фала, Joлo! рече г-ђа ветеринарка, па уштину девојче за образ и пољуби је. Нећу моћи спавати, ако још једну попијем.

— Којʼ неје пија кафу?! стаде питати девојче и окретати се по соби.

— Хајде баш да вас ослободим терета! рече један гост и узе на поши оба филџана кафе.

— Па ела-те, изволевајте јутре берем на патерицу: патерица се вика женски светак! вели домаћица.

— Дакле, надајте ми се сутра засигурно! вели г-ђа ветеринарка.

— Хоћемо ли већ једном? рече нестрпљиво г. Пера.

— Ама молим вас, молим, умеша се г. Мирко, пензионар, па остан'те мало. Немојте да помислимо да је то због нас.

— Ах, таман посла! извињавају се гости, спремни за одлазак.

— То је оно, вели г. Мирко, што казали: »Дошли дивљи па истерали питоме.«

— И вас ће, и вас, не бојте се, вели старатељски судија. Данас мени, сутра теби! Знате како кажу. — А јесмо л', Бога ти, жено, били код нашег Јелесија, код поштара?

— Нисмо, знам добро, вели жена. Сећам се баш добро да смо само прошли и завирили, а ти рекô: »Хајд' да оставимо за после, кад ударимо натраг.«

— Добро, кад ти велиш. Ама, знаш, само да се како не обрукамо: ако смо већ били па му одемо још једаред.

— Ама барем кафу? наваљује домаћин.

— Фала, домаћине. А што ме тераш, кад ето ја сам идем, вели старатељски судија. Научио сиктер-чорбу, ха, ха, ха! Кажем му, господин-Мирко: а што ме тера, кад ето ја сам идем.

Смеју се обојица.

— Па још једна кафа баш може?

— Благодарим, вели старатељски судија, то би ми била деветнаеста од јутрос.

— Не мари вам тај за кућевне кафе, опада га г-ђа судиница, увек се због тога свађам с њим. »Не умеш ти никако да ми испечеш кафу као у кафани«, секира ме он, као да се кафа пече, а не кува!! Ја кад скувам себи у лончић,

— онда бар знам да пијем кафу! Ја хоћу у лончић, а он у цезву.

— Е па с Богом! вели г. Пера.

— Зар баш одосте? гракнуше неколицина од седећих.

— Дакле: Свети Алимпије Столпник! клања се г. Пера и излази с госпођом.

— Павлов-дан! клања се г. старатељски судија и излази с госпођом.

— Света Петка Параскева! вели срески писар и поклони се и оде и он с госпођом.

— Извините, што вам кварим овако лепо друштво, али, верујте, морам, рече један дотле и неопажен из буџака, и поклони се и оде.

— Ко је овај човек? пита казначеј домаћина.

— Овај човек? вели домаћин па ућута за мало. А који ће да га знаје! Требе да је неки пријатељ, ама га ето не знавам саг. А требе де је добар човек: и прилега на тој! заврши Ивко панегирик непознатоме, и ако је овај мало час у забуни сео на туђ шешир и седео на њему све време док је на слави био.

И сви се сложише да је то био неки мора бити добар човек, и ако га нико није познавао.

Пауза.

Да би прекинуо паузу, г. пензионар се окрете домаћину:

— Е, мора ти се, мајстор-Ивко, признати да имаш, вала, красан дан за славу! рече г. пензионар. Леп дан! Није фајде!

— Ја! Доиста! Особит! чу се из разних буџака.

— А, па Ђурђев-дан је увек леп, обично је увек леп дан! рече г. казначеј.

— Јесте, увек је леп! рекоше још четворо у један глас.

— Јоло, шапну домаћица и даде очима знак Марцјоли, да послужи госте вином.

Служи се. Пауза.

— Море, па и није увек. Каквих сам ти ја све Ђурђев-данова запамтио, Боже мој, па једна несрећа, један кијамет просто; да Бог сачува! вели г. Мирко.

И гости некако осетише одједаред као да је неко са снегом по капуту, шеширу и чизмама ушао у собу и унео зиму унутра.

— Памтим ја лепо као да је јуче било, беше то, чекај, молим те, пре... пре... пре... двадесет и две, или, Бога ми, биће и пуне двадесет и три године (почео сам већ по мало да заборављам... остарело се), али знам добро да сам већ био помоћник казначејства (не знам да ли се ти, Стефка, сећаш), рече пензионар жени до себе — памтим лепо каква је несрећа напољу била, да смо морали опет унети фуруну у собу и ложити баш на овај исти данашњи дан. Те су године, сећам се добро, многи ћурићи цркавали.

Сви изјављују своје чуђење а г-ђа Наталија физикусовица још као и неко сажаљење према рано угинулим ћурићима, па наместила уста онако пријатно, и онако сачувствујући клима главом и рече: На̀, могу мислити!

— Та немојте даље, кад ето, што фала Богу сви памтимо, преклане знате како је било

на данашњи дан. Просто да човек лепо не изиђе из своје рођене куће. Те не знам киша, те ветар, те као на форму снега: блато, па човеку формално дошла, што кажу, душа мокра, рече други онај Непознати, који је такође поодавно дошао па никако да се макне из ове куће а који се тек сад мало откравио и мало већи монолог изговорио.

— Па и то, што рекосте, преклане, ето како је преклане било! вели пензионар. Није фајде, побожан човек наш Ивко, па му и светац помаже. Аха, ха, ха! смеје се и тапше домаћина по рамену.

— Тој ће му бидне! смеје се домаћин.

— А јутрос још као да је изгледало да неће бити тако лепо. Ја сам, верујте, жив премр̂о био, вели онај. Не знам само да ли сте и ви приметили? вели Непознати.

— А ви је ли сте, пријатељу, добили кафу? запита га домаћин, чудећи се да је још ту.

— А, јесам, јесам, хвала! захваљује онај.

— А, ништо, сал си питујем, зашто знаш може да се и заб'рави! Па си отиде човек без кафу, рече Ивко, па му се мало после окрену. Знаш, господине, слава је, множина су човеци.

— Јесте! вели домаћица, и мен' ми беше некој време стра'! Кад би пред легање, а Ивко си изишеја беше на двор у шес' по турски, па кад се врнуја, а он рече: »Ћево, мори, 'оће, рече, да ни се батише слава, ће врне, рече, ћиша: натуштило се, леле, рече, отутке оди Прокупачко.« А мен' ми па бигл жал, па

викам: Да не да Господ, берем за сутра, а после, викам, ако ће, што ми веће треба лепо време!

— Ах то је дивно! прихвати Непознати. И тако ви сте се бојали а нисте имали зашто! Ха, ха! Е, тако је то. Не зна човек никад унапред; време је, па се за час промени.

— Јесте, алис такој, рече Ивко, па га погледа, онако мало крадом га загледа од главе до пете.

— А ето мој комшија, кад је лане славио Митров-дан, па до пет у јутру не може бити лепше. Мајски дан формално, фактички летњи дан, а око шест кад тек се уједаред смрче, па заокупи најпре ветар, а после једна киша, и један снег и просто једна несрећа! То беше грозан а уједно и диван тренутак!

— Доло! ела на господин једно кафе! рече Ивко девојчету и показа на говорника.

— Ах, какав буран дан! Сећам се лепо кад дуну, па ми диже шешир с главе, а ја да у'ватим шешир а он ми изврну кишобран. Оде сав бестрага. Ах, то је било трагично, управо трагикомично; да, да, сасвим трагикомично. Зар не, госпођице? рече обраћајући се Маријоли која му окрете љутито леђа и напрћи уснице. Морао сам нов да купим, а и онај је био нов новцит, свилен, за двадесет и шест франака ми дао један мој добар познаник, један који ме просто обожава, и то само као мени, по познанству. Како вам се то допада?! заврши онај срчући кафу и гледајући по гостима, а почешће на Маријолу.

— Право кажете, не зна човек никад како ће да буде, па зато баш и кажем мало час мом пријатељу Ивку да је срећан с даном. . . А кол'ко оно имаш ти соба?

— Па, слава Богу, како за нас једни простаци људи, доста. Ете ова овде и она што гу видиш и она трећа и једно сонче, мутвак и килер.

— А то је твоја кућа, је ли, домаћине?

— Наша, господине! Од татка ми остаде: татко ми гу јоште имаше, а ја си салте купи од комшију једно парченце од авлију, там' куде је саг шупа, како гу вија викате, за дрва и кенеф, да прошћавате.

— Благо вама, вели г-ђа пензионарка, кад ето тако лепо имате своју кућу, па се не морате сваки час селити. То ће ме сељакање и са'ранити пре времена, а ми се сваки час селимо.

— Е па сад се не селиш, вели г. Мирко.

— Пре сам се селила из места у место, а сад из мале у малу. Је л' оно само сеоба, не ваља оно! А да си ме послушô кад сам ти говорила, могли смо имати своју кућу.

— Јест, а откуд да купим и где да купим, кад сам непрестано мењао места. Треба новаца.

— Тек ја знам, да то ништа не ваља, вели г-ђа пензионарка. Кад погледам само на ствари, а мени се тек стегне око срца. Све вам то полупано и искр'ано и одрано кô да су Черкези лупали.

— Две сеобе једна паљевина! Ето то ти је! вели Кузман, казначеј, који је, наравно, као

сваки казначеј, имао не једну кућу, јер пуж без љуске и казначеј без куће, не да се ни замислити.

Опет пауза.

— Па јесте л' имали, госпоја, гостију? запита г-ђа казначејка, ослободивши се крај мужа.

— Па, сполај на Господа, беше ги доста, сијасвет! И у овуј и у онуј собу беше ги пуно, како семке у лубеницу, вели домаћица.

— А шта знате! вели г-ђа казначејка.

— Живи људи па се обилазе. Још да нема ових слава, не би се, Бога ми, кажем ја, знало ни да смо комшије! вели пензионар.

— Па изволʼте и код нас — умеша се г. физикус Мор... — овај, Милан, који је до сад само ћутао и само се учтиво и симпатично смешио.

— Истина! А коју славу славите? пита г-ђа пензионарка.

— Па узела је и моја госпођа, јесте, да славиме трећи дан Духова, јесте! вели г. физикус. Дакле ми сме тако слободни, ми се надаме.

— Па наравно, доћи ћемо, вели г-ђа пензионарка. А изволʼте и ви код нас, наша је слава пре ваше, још неколико дана. Ми славимо Светог Николу, овог летњег.

— Истина! А што, госпоја, летњег? Боже, летњег да славе! чуди се г-ђа казначејка равнодушним гласом.

— Па знате, оно све једно је, један Никола је кô и други, летњи кô и зимњи. Само Цигани, што кажу, праве разлику. Они воле

Ђурђев дан што им доноси лето, а мрзе *Ђурђица* са његовим лапавицама, ветром и снегом. — А нама све једно! Зимњег славе многи: већ ко ти га и не слави! Па тако нико ником скоро и не може да иде у посјету. А летњи је већ друго, па ја и Стефка договорили се још пре двадесет и више година и јавимо преко новина: нек изволе пријатељи на летњег на честитање.

— Није друкше! рече неко у друштву.

— Та шта ми то казасте! чуди се г-ђа казначејка равнодушно.

Опет једна пауза, коју прекиде домаћин из учтивости према гостима (а нарочито према г. Мирку чијим се познанством поносио), па стаде хвалити Св. Николу. Хвалио га је као највећег свеца којега највише Срби славе. Ивко је радо читао »житија Светих«, знао их на изуст, и ни један му се светац, вели, није тако допао као исти Св. Никола. Толико га свет слави, а, вели, и заслужио је то.

— Још малецно детенце доклен беше Св. Никола, вели Ивко, не тејаше да спса у среду и петак; сиску да не види и гура гу сас руке! Не тејаше, демек, да блажи, ели, што си вија зборите, да си *премрси* среду и петак. Јоште онда, море, па видоше убаво татко и мајка му, Теофан и Нона, што ће ги детенце напраји велики чес' и ће стане најголем светак у сав кристијанлак!

— Доиста, признају многи, највећи светац, има највише слава; пола Србије и Српства слави га, вели неко из буџака.

Г-ђица Маријола која је по неком инстинкту знала кад треба да послужи, уђе и сад и стаде послуживати вином и слаткишем. Млађи узимају и вино и слаткише, а старији само вино, а за слаткише извињавају се слабим зубима.

— Изволʼте пуслици, нуди г-ђица Маријола г. Мирка.

— Фала, дете. Хе, хе, да си ме пре четрдесет година послужила, вели г. Мирко, па да и узмем пуслицу, ал` у шездесет седмој нису ми, дете, више зуби за то. За Марijолом иде домаћин и са најљубазнијим лицем носи тањир са дуваном и цигар-папиром по њему озго, па и он служи и нуди госте.

— Изволʼте. Којʼ пије тутун, нек се послужи.

Сви праве цигаре.

Опет пауза.

— А ти, господин-Мирко, не чуриш ли?

— Како рече? пита г. пензионар Ивка.

— Викам: ти зар не пушиш, господин-Мирко?

— А, фала, фала, не пушим. Или, то јест пушио сам некад, а сад да га не видим; да га не видим, исти дуван!

— Боже Господи! чуди се домаћин. Па саг ич ли не пијеш тутун, господине!

— Боже сачувај! вели г. Мирко. Ама никако!

— А сад бисте баш — умеша се казначеј — као пензионар могли и требали да пушите, да, овај . . .

— Да правите онако, што кажу, знате, мало движенија... прихвати г-ђа казначејка.

— Та и то — рече казначеј — ал' и онако, због дугог времена.

— Пушио сам ти ја, кô што мало час рекох, мој газда-Ивко, те још како сам пушио! вели г. Мирко, обраћајући се Ивку који се замајао послуживањем цигара па и не слуша, докле га не гурну домаћица и он остави дуван и дође са љубазним лицем да слуша г. Мирка. Пушио сам, па као сваки Турчин. И мучно да је било у време моје човека који би такав тиријаћија био кô ја некад. Само у дувану да не оскудевам, за то сам се старао. А сад, вала, могу по мени баш слободно да га и не саде. А пушио сам четрдесет и пет година равно, од петнаесте своје године па до пре седам, а сад ми је шесет и седам — на Огњену Марију узећу шесет и осму, а моја бака шесет и прву, а Бисенији ће на Малу Госпојину...

— Та шта си опет окупио, мари ко за твоје године! прекиде га г-ђа Стефка.

— А право велиш, научио сам све с цифрама, па и не питам је л' ком то по вољи. Хе, хе, велиш моје године. А кам' срећа да су моје него нису моје. Моје су само ове што су ми још остале, а оне, што кажеш да су моје, да су моје, биле би код мене, ал' су отишле, прошле. Кô што вам рекох шесет осма...

— Та шта говорите!? Шесет осма? А ја вам не бих дала ни...

— Јок, јок, не гледајте ви госпоја, на мене! Ако сам ја оваки и овако изгледам, ипак сам ја шесет и седам Месница доживео. Ама у моје време није се знало за беле кафе и крофне, нити се знало за те милипроте, ни за те супе и сосове! Него качамак и проју, па купус у ужичком лонцу земљаном, па како се који дан више подгрева а оно све бољи, jà како! Па, госпоја, брате, проје; »па проја баје, купуса нестаје!« Ја како, али ја вам још не знам шта је то зубобоља, нити ми је и један зуб мој бламиран!

— Ха, ха! смеје се казначеј, оно ми се допада, како оно рекосте: »Проја баје, купуса нестаје!« Ej, господин-Мирко! Бог те видô!

Сви се смеју, а г. казначеј брише сузе од смеха и почиње већ да штуца.

— Па саг, ама баш ич ли не чуриш, господин-Мирко?! чуди се домаћин. Боже Господи, свашто на овај свет!

— Сад никако, а пре седам година, ока зрела бајиновца, равна ока, — па не састави ни две недеље! Ето жива моја Стефка, — нек ми она не да лагати — ето она зна, како сам и колико месечно пушио.

А г-ђа Стефка и не гледа, него гледа преда се, па махну главом и руком као да је хтела рећи: Ма'ни! Поменуло се, а не поврнуло се!

— »Море ти сваке године попушиш по један пар хаљина!« вели ми она љутито. »И џубе, жено, реци и читаво џубе«, дирам је ја. »И ја сам видим, ама не могу, немам куд, научио сам!«

— Право кажете! умеша се онај Непознати. Исти сам вам такав и ја (Ивко се опет окрене, па га гледа неко време). Ја чим се пробудим, то ми је прво, да се машим за табакеру.

Ивко даде Маријоли очима знак да послужи Непознатога кафом.

— Благодарим, рече овај, кад му донеше кафу, нека се мало охлади, ја пијем радије хладну. — Још се нисам ни дигао из кревета, ни умио, а ја већ одмах правим цигару и пушим још онако необучен, лежећи у кревету. И то ми је, нећете ми веровати, баш најслађа цигара. Најслађа цигара. Верујте. Божанствено нешто; бар за мене!

— Има... има! Има таквија човеци што су, што се каже, тирјаћије на тутун! вели му домаћин, а на лицу му читаш лепо, како се мучи да се сети, где се то он морао и могао познати с тим човеком!

— Е исти сам вам такав и ја био кô што ви оно мало час за себе рекосте, вели пензионар. Па, кô што рекосте, још у кревету док сам, чим се пробудим и још онако неумивен а ја одмах ја̀ла за табакеру испод јастука — а тако сам научио путујући по срезу док сам још био срески писар — па у кревету пушим. Љути се Стефка моја, ова до мене, па вели: »Та чекај бар да узмеш *слатко.*« А ја кажем: »Џаба ти твоје слатко, ово је моје *слатко;* од овога ништа слађе на свету!« Па пушим у кревету. А по некад и ноћу, усред ноћи се пробудим, направим цигару па пушим, у мраку!

— Та шта то говорите! Тако паспонирт! чуди се г-ђа Наталија.

— Ах, дозволите ми, рече онај Непознати, да вам приметим учтиво, али ви немате, госпођо, ни појма како је то кад се човек навикне! Госпођице Маријола, лепо бих вас молио за једну жижицу. О, велика хвала! рече и запали цигару и пушташе задовољно димове.

А Ивко скоро заборавио све друштво, па једнако лупа главу: ко може тај бити што никако не одлази, а већ је четири пута послужен кафом! (И што је најстрашније, каже да може сијасет кафа да попије!) Аја! Никако да се сети.

— Ево ја мислим, настави овај, да бих три дана могао бити мртав гладан без мрве хлеба, а ни пола дана, ни пола сахата или часа без цигаре! и погледа блажено и некако мило на цигару и дим који се дизаше од ње. Славно је то!

— Разуме се! рече неко из друштва, коме је то по свој прилици била и прва а и последња реч у овом друштву.

— И да ми неко, на пример, тако гладном, метне преда ме и остави да бирам, на једну страну бифтек, или какво друго најлепше јело, а на другу страну цигару, па да ми каже: Бирај сад које ћеш од овога двога, једно или друго, ја бих...

— Ти би узо̑ и једно и друго! упаде му мало, као рекао бих пакосно и багателишући г. Мирко који је већ почео бивати нервозан.

— О варате се, јако се варате, стари господине! Ја бих, верујте, без икаква предомишљања узео ону цигару, а не бих ни погледао на тај ручак. Пристао бих да гладујем још три дана. Можете мислити шта хоћете, али ја сам бар такав. Чини ми се да бих умро без дувана. Ваздух и дуван, то је мој елеменат!

— А, има то таких људи, рече неко.

— Чини вам се то. То је само уображење једно и ништа више, кажем ја. То вам се само тако чини, рече г. Мирко обраћајући се гостима, а кад чујете и кад саслушате ово, што ћу вам сада испричати, што је са мном истим било, — онда ћете и ви сви друкчије мислити.

— Могуће, сасвим могуће. Пардон, господине! вели онај. Нисам тако разумео и мислио.

— Да ми је пре седам . . .

— Молим, молим. Причајте само, ја сам пуно љубопитан! прекиде га онај.

— Да ми је, ви'те, ко рекô пре седам година, поче г. Мирко вишим и јачим гласом, да ћу ја моћи без тога дувана и по сахата — ја бих, верујте, држао да је луд човек који не зна шта говори. Јер ја сам пушио душмански. Једну пушим, а другу већ правим; чим једну избацим а ја одмах другу заденем у муштиклу (имао сам неких седам све испушених муштикала а све од праве пене и ћилибара). Па радним даном, кад сам у послу, и Боже помози, али недељом, кад немам посла, а ја лено да се опугам онако залудан. А и иначе

слабо пишем, а и не читам, нешто због очију, а нешто и за то, што, брате, садање књиге нису кâ пређашње; све неке љубезне ствари а нема да се, на примјер, описују Наполона Бунапарте ратови, бојеви и ловови на елефанте и тигрове, па да се, брате, буди јуначество у народу. Ништа од свега тога, па недељом једна невоља!

— Но, могу мислити! Научили сте да сте у послу. Молим вас, не прекидајте, само даље! вели онај.

— Јесте, увек сам мрзео бадаваџије! вели пензионар, погледав Непознатога онако испод очију, па наставља причање. А ја, кô што вам рекох, узмем испод кревета недељом ону велику паклу дувана, растресем једне званичне новине — рече и засука рукаве — па растресем бајиновац по њима, тако за пола оке или нешто мање, па седнем па правим цигаре. Направим да ми је доста све до друге недеље. Тако сам вам ја радио.

— Ужасно! рече онај.

— Е па тако вам је трајало то све до овог садањег монопола, настави г. Мирко, а кад дође монопол, те поскупи дуван, а и гори је, а ја већ почô . . .

— Сто монопола нека се уведе, али ја морам пушити! Пардон, изволите само даље.

— Уђем ја једном да купим дувана. Дам шесет пара за пакло. Кад узô пакло, немаш га, брате, шта видети! Кад стегнем, а оно се скупи кô сунђер. Дај другу, дај трећу, четврту, све таке исте. Еј, Мирко, шта си доче-

као! Та ово је скупо кô шафран. Ништа, узмем ја! Два три дана после тога уђем опет и купим. Опет тако, узô ја да бирам, једва нађем једну набивену, узмем њу, кад отворим, ситно, брате, кô бурмут, само труње и прашина. Па ово је ђубре, ситно! рекох ја. — »Могуће«, каже ми шегрче. — Та какво »могуће«, кад је тако! — »Па ви хоћете пуну паклу!« каже ми он. — Па ко ће ово да накнади? питам ја. — »Па кад није пред сведоцима отворена, не вреди вам ништа, морате другу купити«, вели ми онај матори који се диже испод тезге. Не купујем ја, вала, више! Бацим им пакло и изиђем онако љут из дућана! Оставим и паре и дуван. Да ти ја сад ту доводим два сведока за једну паклу — то, вала, нећеш доживети! рекох и одох без с Богом.

— А, то није само вама пасирало . . .

— Е нећеш више, Мирко, да пушиш! рекох ја. А мој пријатељ Марко, казначеј (умр̂о је, Бог да му душу прости, а познавали смо се и живили кâ браћа неких тридесет и седам година; умр̂о је ономлани као казначеј друге класе) . . .

— Та није могуће! вели онај.

— Шта није могуће? пита г. Мирко.

— Та да је г. Марко умр̂о; та лане сам га видео!

— Кога, брате?

— Па Марка, казначеја! И после, он није био тако стар, као што се бар из вашег причања види.

— Ама шта ви! Зар је један Марко, казначеј! И после ко зна ког ви казначеја мислите! Умр̓о је, брате, како да није умр̓о; оставио удовицу, госпоја-Настасију, ено још и данас жена носи црно . . . и троје деце. —

— Ах, имате право. Пардон! Онај је био помоћник казначејства и нема деце, тај што га ја мислим.

— Не мислите ви, брате, ништа! — Ама где сам стао? А, jä! А покојни Марко чуо то шта сам казао па каже: »Ко, зар ти да оставиш дуван! 'Ајде батали! Коме ти то! Ко, зар ти?« — Ко, зар ја да не могу да оставим дуван?! — »Е, па видећемо!« вели он. — Е баш и видећемо, вала! велим ја. Ја мој грош не дадох више, вала, за тај дуван.

— Но ово је све то интересантније! узвикује онај. Знам већ све. Опкладили сте се, је-л-те?

Г. Мирко га само погледа па извади плаву џепну мараму.

— Па онда? пита онај.

— »Па онда«, када знате боље него ја сам, који сам све то и доживео, онда 'ајде причајте ви! Извол'те само, причајте! рече пргави старац и стаде превијати на колену своју велику плаву мараму. Та да!

— Молим . . .

— Молим и ја вас. Извол'те само, причајте шта је даље било: а ја вас нећу прекидати кô ви мене једнако што прекидате. рече и стаде пргаво брисати марамом бркове... jä како!

— Та, Мирко... умирује га г-ђа Стефка.

— А, та мени је доста само мало... (па се закашља)... кад се наљутим, џаба ти онда и разговора и приповедања!

— А, ови су старци такви. Бадава! остарина и омладина никад се не сложи! вели онај полако неком до себе.

— Па што беше таг, господин-Мирко? пита га домаћин.

Накашља се г. Мирко, па настави вишим и јачим гласом, а све крадом поглѐда, кад ће га опет онај прекинути!

— »У шта да се кладимо, да га нећеш оставити?« вели ми Марко, тај мој пријатељ, за кога вам мало час рекох да је умр̀о. — Нећу да се кладим, него ти ево кажем, да нећу да пушим, а то је вала, мислим, ваљда, доста. — »Ама да се опкладимо, вели он, никако друкче!« Морадох напослетку. Опкладимо се у једно назиме.

— Ха, ха! Зар нисам погодио?!

— И ја поклоним момку одмах ту у кафани и табакеру од пакфона, а било је у њој, чини ми се, и нешто мало дувана, и муштиклу од пене, а добио сам је на дар од неког Ибрахима, тефтедара, кад смо уређивали границу па се упознали и после се поздрављали често по приликама. И како сам се тада зарекао, тако ни дан-дањи нисам вам ја узео ту цигару у уста, ама никако! Џаба му, ко је воли; али ја никако, ама никако.

— Величанствено! Дивота! И добили сте опкладу?! узвикну онај.

— Добио, брате слатки, jà како! вели г. Мирко малаксалим и скоро плачевним гласом, како да не добијем, кад сам се насигурно кладио! Да боме да сам је добио, кад вам кажем да нисам после никад узео ни цигару ни дима једног пустио!

— Дивота! опет онај.

— Дивота — недивота, то му је сад, ал’ ја не пушим више.

— А је-л-те да вам је с почетка било тешко; је-л-те, признајте! рече опет онај. Не пушите, истина, човек сте од речи, наравно. Али тек тек и сад кад неко пуши, је-л-те да вам је тешко? Знам ја!

— Ама како тешко! осече се г. Мирко па се закашље. »Знам ја!« Зна он боље него ја!

— Наука! рече домаћин.

— Оно јест истина, с почетка ми је било доста необично. Није шала, четр’ес и пет година, ал' опет . . . после је ишло све лакше. Купим бадема, па једем, госпоја, да заварам уста.

— Дакле бадем је средство . . . да . . . рече казначејка.

— Или купим шећерлеме и ратлока код онога Јанаћка Чикпридеса, ликерџије на ћошку што је, па тако, као што сам мало час рекô, заварам уста.

— Наравно, навикли сте се! рече неко.

— И сад не пушите, чуди се г-ђа физикусовица.

— Никако, госпоја.

— И фурт једете бонбоне и картацетле? пита г-ђа физикусовица.

— А, не, то сам само неко време радио, само првих дана. А сад узмем ев' ове моје бројанице (а донò ми их је Настас, лецедер, са хаџилука из Јерусалима), па их пребрајам. Забављам се тако, госпођо, да заварам прсте, па као да правим цигаре.

— Господи Боже, чуди се домаћин. Свашто на овај свет! Да гледаш, а ти да не чуриш!

— Море, не само што не пушим него још сваког совјетујем да га батали. А није да се не може. Кад ми то неко каже: е, а ја бих онда пуцò од муке! Може, брате слатки, човек све, само кад 'оће . . . само кад 'оће.

— Ја, Бога ми, не могу: не могу, па ето боље да признам! вели онај.

— И верујте да се од тога доба сасвим друкчије осећам. Знам, Боже, пре: те не могу ово, те не могу оно: те једе ми се ово, те спреми ми, Стефка, оно. А сад, од како не пушим, само трпам у тањир па питам: има л', Стефка, још; донеси још!

Смеј и чуђење опште. Сви се чуде и дискутују о исприčаном, само је г-ца Маријола равнодушна, а Бог зна да л' је и чула, ко је то оставио дуван па сад има добар апетит. Она је дигла мало забринуто своје обрвице па гледа час по гостима, час у домаћицу да прими налог, а час на врата да види неће л' се појавити нови гости, јер јој се често чинило да чује жагор и кораке споља.

— Где је тај домаћин. Амо, домаћине! Домаћин има ли га туј? Није сваки дан Ђурђев-дан! чуше се гласови споља.

И опет уђе једна или управо две засебне гомиле и све се очи окренуше новим гостима. Једна је гомила лармала, по чему се видело да су ти из те гомиле били интимнији, а друга је била мирнија. Најпре уђоше ови мирнији, поздравише се с домаћином и поседаше, а за њом уђе она друга; тројица весела изгледа, здрави као тресак, а зашиљили шубаре и накривили их на једну страну.

— Добро те се и саг сетисте и наканисте! вели им домаћин, излазећи им радостан и сав блажен у сусрет.

— Е па ти, фала Богу, знаш нас! Ми се тешко накањујемо човеку у кућу, рече један.

— Али кад му већ дођемо, онда нас шале не отера! прихвати онај други. Знаш како причају за медведа: Откинули му једно уво, док су га узвукли на крушку, а после и уво и реп, док су га свукли с крушке. Е, то ти је исто и с нама.

— Твоја кућа, наша кућа; тој си ми знамо. У половин дан, у половин ноћ, кад си милујемо ће' улезнемо: и кад си опет милујемо, таг ће' па излезнемо! вели трећи.

— Познавамо се, дѐ. Побратим побратима да не знаје, бива ли, а̏? смеје се домаћин задовољно и блажено, гледа их неким очинским пуним милоште погледом и нуди их да седну. Ела-те малко да поседите.

— Е па, Стефка, биће време, Бога ми, да се ми . . .

— Ама куд искате па саг ви? Лошо ли је зар код нама? пита га домаћица.

— Ама баш зато и да идемо, велим ја; јер кад ти је најслађе, веле наши стари, а ти баш онда прекини!

— А зашто да кварите друство?! Зар ми дор дођомо, а ви па да искачете?! пита један од скородошавших.

— Хе, тако је то у свету. Старији млађима треба да начине места, јер на млађима свет остаје! смеје се г. Мирко.

— С Богом! Клањам се! вели г. физикус.

— Милољуб, тантику у руку! наређује г-ђа физикусовица.

— Дакле трећи дан Духова слободни сме надати се! рече физикус, клањајући се и излазећи.

Одоше. Од старих остадоше казначејеви и пензионареви.

— А где су вам госпоје? упита г-ђа казначејка.

— Слуге несмо, госпоје немамо, а ако да питујете за наше жене и домаћице, оне ги одоше си дом! вели један од оне тројице.

— Па јесте л' били на колико слава? запита г. Мирко газда Аксентија Црибака, шпекуланта и лиферанта.

— Јок, на два три места само. Само к онима сам ишао с којима тргујем . . . знаш ред је . . . одговори лиферант на хукну и раскопча дугме на огрлици од кошуље. Не марим ја то, ал' шта ћеш . . .

— А који су ово? пита г. Мирко полако домаћина и показа на ону тројицу.

— Друство, све пријатељи; побратими се викамо, а много убаво живујемо. — Онај у ћоше што је то је Мита, викамо га Курјак; онај па до њег што си седи то је Јован Смук; а онај па трећи што је, ако да запиташ и најмалецно детенце из малу, ће да зна да ти каже за Калчу, тој си је Калча. Ако си слушаја кадгод за Калчу, ето тој си је тај Калча. Микал Николић Калча. Све људи од ред; еснаф човеци, што се каже.

— Чини ми се да их знам мало; биће из виђења.

Они се поиздигоше мало са седишта и поздравише га.

— Не ги знајеш, господине, нису чиновници како тебе; еснаф-човеци, како ја што сам. А убаво се живујемо: како сол и 'леб! вели задовољни домаћин.

— Како Божић и Бадњи-дан. Ич не може, господине, један без другога, како да су родљаци! вели домаћица.

И доиста је тако било. Били су нераздвојни. И мислим да вам нећу бити досадан, шта више спашћу вас од досаде, јер г. Мирко је опет почео једноме од нових гостију из оне друге групе да прича, како је оставио дуван, па да га не бисте опет морали слушати, боље да чујете коју о овима. А после и г. казначеј се упустио у разговор с газда-Аксентијем, лиферантом, који му се примакао (а као што је већ сваком познато, лиферанти не

испуштају из вида никад наше казначеје, него их јуре као ајкула лађу). Нешто се разговарају врло пријатељски и газда-Аксентије је већ позвао г. Кузмана сутра на један добар ћеваи. Док се дакле они разговарају, и г. Мирко прича и по другипут како је оставио дуван. А једна госпођа другој о неком занимљивом роману који баш сад чита и стала је баш на оном месту како се син барона од Друденштајн заљубио у млинареву ћерку а његови родитељи неће ни да чују. »Заборавите ме, бароне од Друденштајн, казала му је девојка: заборавите ме, као што вас ја никад заборавити нећу!« Баш ту сам стала, вели госпођа, па сам превртала из нестрпљења да видим даље: све се бојим да не учини штогод од себе, да не скочи под точак воденички! Док дакле они то причају — слушајте ви ово.

Сва је скоро варош знала за леп живот ове четворице: Ивка, Курјака, Смука и Калче.

Увек су били заједно и сваки је казао: да се не чуди како их Бог створи, него како их састави! А били су таман створени један за другог. Мајстор-Ивко је био најмирнији и највреднији међу њима, рекô би човек у први мах да и није за њихово друштво; па ипак ни он, такав какав је, није могао ни пола дана да издржи а да се не види бар с једним, ако не са свима. Кад су заједно, а они су најсрећнији. Увек имају шта да се разговарају. Вазда један другог траже. А кад се нађу, а они се гледе задовољно као да се

нису Бог те пита откад видели. Ако један купи хаљине, свима се допадне и штоф и крој, па сви поручују таке исте. Кад један почне да носи зимски капут, сви почну; ако један осети да му шкоди дуван, сви се туже и одлучују да остављају дуван; а ако један омрзне неку кафану, ни један више не назива Бога том кафеџији. На кратко, били су нераздвојни на велику жалост својих жена. Жене им се и нису Бог зна како пазиле, али они, то је било за причу. А најлепше се то видело онда, кад је који од њих болестан. Чим један само мало покуњи, а они други просто премру од страха, па се забрину и ако та болест у самој ствари није ништа, ништа озбиљно. Одмах се ужурбају и распитују један другог: кад су га последњи пут видели, какав је изгледао, је ли било каквих симптома, да је, на прилику, мање јео или мање пио, и тако нешто. Па онда иду и обилазе га. Поседе мало, па онда иду забринути. Ћуте само, а тек ће неко од њих: »Море, видесте ли, људи, од побратима што се напраји! Ич не ваља, ништо се напраји од човека! Ће' га изгубимо, па ће' останемо како сирочики без мајку!« — »Не ваља, ништа не ваља, вели други. Нема ту ништа него треба доктора звати, док не будне доцне.« — »Море, какав доктур! вели опет онај први, с очи да ги не видим тија екимини! И онија ће си на некому да помогну?! Ајде па и ти како збориш то!« — »Море на три сам екимина поручаја пилав, вели Калча, а мен' ми неје јоште ни један. Ама ја ги и

не зовем! Знаш' па да ги викам?! Ни на Чашу не треба екимин, па болује ли! А за што да га зовем?« — »Па шта да радимо? Помагајте, људи!« вели трећи. — »Што да прајимо?« вели Калча. »Па ми ће' га, ете, да лечимо! Какви плачи, какви бакрачи. Сутра ће' си отиднемо сви на куп, па ће га цврсто да истрљамо, па ће си бидне здрав како магаре. А што му треба плач!« И што један предложи, томе обично нема опозиције, обично се усваја. Сутрадан одлазе сва тројица болеснику и кажу му: да никако не узима лекара а они јамче и подухваћају се да га излече. А оно што би дао лекару, боље да поједу и попију у друштву. Бадава се »болесник« брани да није болестан и да му ни на крај памети није било да зове лекара. Ништа то не помаже. Он ће бити и он мора бити трљан. »Треба да се чуваш«, веле му, »заради нас да се чуваш, ешеку ниједан!« — И он не зове лекара, верује кардашима, а они засуку рукаве, па га стану права здрава трљати. Он трпи, верује већ да је болестан и показује где га пробада. А они трљају још јаче. — »Море, остав'те ми човека, 'оће душа на нос да му искочи!« виче жена и брани мужа који се предао судбини с тврдим уверењем, да ће му помоћи. — »Ти да ћутиш, роспијо једна! Лако је теби, ти ћеш да нађеш другог мужа«, вичу они, »али ми оваквог побратима никад!« Па udri још јаче у трљање, док побратим не избечи очи као печена риба а пружи испод њих шију као корњача и не викне: — »Доста, бре браћо, имате

л' душу! Остав'те што и за сутра; може и сутра да дођете.« — »Још мало«, веле они, »држ, се само јуначки!« Затим га оставе, алале се с њим, одреде једнога ко ће поседети код њега ноћас, а обећају се да ће га сутра опет обићи и опет протрљати. Кад оду, пита га жена, како му је? А он јој одговори: да га старо више не боли, ал' се осећа кô да су га мечке газиле. А сутрадан, пре зоре још, ухвати пут у виноград или још даље. А кад му дођу кардаши и чују да се дигао, а они одлазе задовољни што су на време стигли и спасли побратима; и радују се што су тако батли руке, те је помогло трљање. — »Да Бог поможе за трљање; а ћа'мо, да тој не беше, да му поручамо пилав. Истрљамо га, ама се и диже!« вели Калча. »Да вика доктури; — море, ми ће смо му доктури за сваки болес'!« Али бивало је ипак и таких случајева, да је после њиховог кардашког конзилиума и дијагнозе ипак позвани прави лекар рекао: »Још два сахата доцније да сте ме звали — било би доцкан!« Али то није имало никаква ефекта, јер су сви сложни били у томе: да је боље било дати паре механџији и ћебабџији него доктору и апотеци. У томе су били тврдице, и ако су сви имућни били.

Један је био трговац, а остала тројица занатлије. Сви доброга стања, само је Калча био мало тањега стања, јер је као страстан ловац мало више забатаљивао свој алат и занат. Али је он ипак био још најзадовољнији и најбезбрижнији, ваљда зато што га

је држала нада да ће се обогатити кад и остало његово друштво које је било познато у чаршији (и ако не у трговачком свету) као нека врста акционарског друштва за експлоатацију блага које се, нема сумње, много налази закопано у овој нашој благословеној земљи која је негда била и царевина. То друштво није, истина, пријавило и протоколисало своју фирму у Трговачком Суду нити је уживало икаква ни најмања, а камо ли највиша повлашћења за своје предузеће — али је оно зато ипак живо, сложно и постојано радило. Ради тога свога предузећа били су сви јако сујеверни, — као сви људи који се тим мислима носе. Волели су и отимали су се сви сем Калче, да кумују Циганима, да крсте новорођене (а можда и већ неколико пута пре тога крштаване) Циганчиће. Та сам Мита Курјак крстио је досад некаквих седамдесет и седам Циганчића! Не велим да није имао и неке пријатности отуда, али беше и доста непријатности! Чим кога Циганина ухвате у крађи, а он из апсе поручује по »кум-Миту«, да дође да јамчи за њега. »Помагај, куме; у душманске ти руке допадо'!« поручује кум из тамнице, куће необичне, или са калдрме где су га одредили да очисти двадесет квадратних метара калдрме од зубаче траве.

А то предузеће су крили од свакога, ма да га је цела варош знала. Мало мало, па их тек нестане. Нема ни Курјака ни Смука ни Калче (Ивко није био акционар, батали̂о је то рано, и није више ишао на тај посао с

њима, чим га је за време једног таквог одсуства калфа покрао). Где су, куд одоше, куд их нестаде као да су у земљу пропали, то нико није знао. Или боље рећи, знао је сваки само то отприлике зашто су отишли, јер би се сваки, кад би се повела о њима реч, тек осмехнуо и рекао: Нема хлеба без мотике!

А они су се дигли добро снабдевени захиром, јелом и пићем у неколико чутура, а повели би са собом увесељења ради и познатога Мила, ћеманеџију, да им свира у хармонику и да им пева њима свима милу песму: »Гѐна мајку љуто куне«. Кад оду, нема их по неколико дана, као да су у земљу пропали, па нити ко зна на коју су страну отишли, нити с које ће се стране и кад вратити. Али је свак знао да су извесно морали добити тих дана какве поуздане извештаје од каквог сељака — опет једног акционара тога њиховога друштва — и да су отишли да копају какво закопано и већ давно заборављено благо, какве ћупове пуне буђавих махмудија и талира Марије Терезије. А после сваког таквог излета и пута враћали би се празних чутура и пуних глава, озбиљни и зловољни, о трошку Мила, ћеманеџије, који је сав бакшиш добивен од њих потрошио опет с њима и на њих. »Плаћај бре, ваљда су ти од татка остале!« вичу му они љути и зловољни. Нису ништа нашли, али је један сељак — од тих њихових — некоме поверљиво причао: да су нашли и на сводове и све, али бадава! Уђеш унутра, зграбиш колико хоћеш, али онда не можеш

да се макнеш, док не пустиш заграбљене паре из шаке! Треба им још нека травка, и једна реч, али која је то травка и каква је то реч, то неће још да каже. Утехе ради приређивали би одмах сутрадан опет какав излет, али краћи, у Бању, у лојзе на ћебап или на јагње на лози или у лов или у риболов; или ако им то није згодно, а оно им не гине облигатни доручак који је био увек озбиљнији него сваки ручак код другог света. Таких су доручака имали свакога дана, и ту би појели по двеста ћебапчића лесковачкога стила и попили осам до десет литара вина, пре више но мање. Све би то стало обично шест а и више динара; а плаћали су наизменце, данас један, сутра други и тако даље редом. С тога су и прозвани *ђувеч-кардаши*.

То су им заједничке особине њихове биле, а имали су и специјалних, сваки својих. Сваки се нечем од осталих одликовао и тиме био неопходан и незамењив у том друштву, тако да не знаш, шта их је више спајало, шта их је чвршће скопчавало у ту хармоничну целину, она сличност или ова различитост карактера. Смук је, на пример, био славна испичутура, јунак на пићу. И нико га није видео да се он батрга пијан преко сокака — као што то раде пијане Швабе, кад се овде код нас намаме на добро вино — једино ако га познаш по коси која му мало падне на чело, и по јаци на капуту која му је тад усправљена. А сем тога био је и стручан, добар познавалац вина; компетентнији је, вала, био

његов суд него суд самога оног државног хемичара! Док само метне чашу под нос, не треба ни да сркне, а он рекне: »Чувај га, не износи га пред сваку шушу!« ако је добро, или: »Биће добро сирће, а и то су паре!« И то је после све тако као свето. — Курјак је опет био мајстор да спреми јело. Не боји се ни једног цинцарског ашчије или швапске куварице. Кад он направи ћевап, ђувеч, аласку чорбу или јанију, то је, то је — шта ту да вам фразирам — требало просто сести, и незван, па јести. Па што уме да запапри јанију или паприкаш, мани се! За њега то причају, ако сте почем чули, да је тако запаприо паприкаш, да га нико, па ни он сам, није могао јести; а кад су га изручили пред Чапу, овај се грозно опаприо и лајао као бесан на паприкаш, трчећи поиздаље у наоколо око њега као око јежа каквог. — Ивко је био жесток да подвали, да нагарави човека, да га наведе на нешто, па да га изложи после смеху и задевању целога света, наравно све из шале, а он за то време да се упреподоби у дућану, да није и да се чини невешт! — А онај четврти, Калча, он је био познат као страсан ловац, па следователно и као човек јаке и живе маште коју често није довољно зауздавао него јој пуштао маха, па је зато често и дочекао да му какав сувише прозаичан слушалац упадне у причање и каже: »Калчо брате, одвалио си; лажеш, брате, лажеш!« Калча се, истина, бранио, али како никад није могао да се позове на ни кога, сем на свога вернога

Чапу, а овај, као и сваки пас, не може да буде сведок — то је остало мишљење по свима махалама: да је Калча истина добар друг и човек и ловац, али да Калча хоће почешће, Бога ми, и много да лаже.

— ...И тако вам ја ни дан дањи не пушим. Па баш кажем мало час овима: Може се, може, брате, све се може. Живом се човеку ништа није отело! заврши г. Мирко.

— Како ти, Калча? Идеш ли у лов? запита га казначеј.

— Па знаш, господине, како ће да ти рекнем... по неки пут. Од време си научи', па што да прајим! вели Калча. Ударим на лојзе, па отутке се спуштим с пушку, тике заради адет, како ловџија...

— А је л' богата околина, пита г. казначеј, има л' дивљачи?

— Па има, има, господине. Може да се намери од Прокупачко, а и одовутке, оди Суву Планину, има ги доста, сијасвет. Ама знаш како је, господине, вели Калча, за свако иска време да му је. Има време за зајци, има за сридаки, има за шочики, што ги вија, из Шумадију што сте, викате патке дивје, а ми ги па викамо шочики. За свашто има си време, па и за идење у лов. Има, господине, има, за све има. Тике не може се, занајат је, а ја сам си еснаф човек, а дућан да оставим салте на чираци, бива ли?

— Разуме се! вели казначеј.

— Зашто кад се иде, бива ли да ем испуштити пазар у дућан, ем да се с празан јан-

џик врне човек дом; па ем штета, ем резил'к! Да се резили салте, па како онај, ако га знајеш, Миле Сојтарија што правеше, бива ли и ја, Калча, такој да чиним?!

— А шта ради тај Миле Сојтарија? запита га казначеј.

— Миле Сојтарија?! Питујеш ме, господине, што ради?! Миле Сојтарија кад се намери такој нешто та бидне батли да улови што, а он, хеј-хеј, оди Стамбол Капију ће да улегне у град, па ће таг кроз сред-средину од чаршију да си иде дом, салте да ги види свет. Обесија два зајка па си спацира кроз чаршију како паун кроз градину и вика на свакога »Живоздраво!« и на там' и на овам' по сокак на човеци. А кад му неки па рекне: »Аферим Миле! Море доста ги ти потепа!« а он веће нема, не знаје што да праји, а и не гледа на човеци веће збори: »Море! Јоште шестину ги утепа, ама премисли се: што ми требају, кој ће да ги руча на дом?! Па ги раздадо' на чивчије, а задржа' си за мен' салте овија два што ги видиш!« — А кад ич не улови, леле мајке, таг па да га видиш што чини! — Таг не улази, жена, на Стамбол Капију, веће од овуј страну оди Гробљиште. Туј куде је саг Тутуновићов подрум причека си дор не падне т'мнина, па топрв таг ће да улегне у град на Жожину Капију, а обесија жално мустаћи како Турци кад се враћаше од Карадаг; па си јутре ћути, жена кисела! А кад га јутре питају човеци: »А бија ли си јучерке у лов, Миле?« а он си збори: »Ба̏,

салте искочи до Келе-Кулу, па се премисли̓ те се врну, не беја̓ нешто зар ћефли за лов. Ел̓ ће да рекне: »Малко, теферич си правешем, салте да си испразним пушку, зашто не смем у варош, знаш ће ме казне.« Ето тој чини Миле Сојтарија, а ја ти нисам такав човек! рече Калча и припали цигару коју је за све време причања држао направљену и спремао се једнако да је припали и ако му је већ мало нервозни г. пензионар већ дваред поднео машину и рекао: »Изволте, запали, брате!«

— Разуме се, вели казначеј. А велиш, може доста да се налови?

— Море, тол̓ко ги има, та сас голе руке да ги фаћаш, господине. А код мен̓ добро око, добра пушка, а човек сам од тај занајат, та кад се дигнем сас онога мојега Чапу...

— С киме рече?

— Мојега Чапу не знајеш?! Загар мој, господине. Та што је шћетиште, до Стамбол га веће нема, тол̓ко је за лов! рече поносито Калча. А и мајка му беше шћетиште, ама под план!

— А где га набави, Бога ти, кад је такав? запита га казначеј.

— Даде ми га Ибиш Арнаут, с кога се убаво живувасмо у турцко време. Добар човек и убав човек беше, ама салте што волеше, господине, много да лаже; ама турцки да лаже! Кад казује кол̓ко је уловија, — па оно треба да нема ич зајац одавде од Ниш па дори до Стамбол, тол̓ко ги је он сам по-

тепаја! Та када си одоше Турци, па Србија заступи, а он ми рече: »Калчо море, кузум Калчо. Наше турцко, рече, беше овден веће! К'смет! Бог рекаја да се такој напраји и бидне, а Цар и Краљ наредише се. Теб' те, Калчо, рече, тегли твоја вера, а мен' па моја; ти си по саг краљски, а ја царски! И ја ћу, рече, да идем па да биднем султански човек какој сам, рече, од време бија; ама наш достлук и нашо друство не можем да заб'равим, рече! Еве ти од мен' овај огар, паре вреди, Калчо! А ти си човек ловџија; знавам те, рече, убаво како и себ', дек' си тирџијаћија на лов. Узми си овога мојега Чапу, на пешкеш. Ама да ти је аманет од мен'; да га пазиш, рече, како брата ти. Па када, рече, видиш Чапу, вика Ибиш, а ти да ме се сетиш. Тол'ко.« И ја си узедо' Чапу; и Бог да поможе од тага!

— Ама, како, како, како 'но рече! Ама зар баш тако ваљано псето! чуди се г. казначеј.

— Како мислиш! Море саг при овај ћеф да ти кажем једну багателу, а убаво си знам да неће' да ми вер'вате, а од реч до реч је истина, овога ми причеста! рече и диже чашу с вином. А све си тој беше заради онога мојега Чапу.

— Молим вас, јако ћете нас све овде обвезати, ако... рече онај Непознати.

— Седим си ја једанпут по ручак у мој дућан, па си радим како еснаф-човек сас моји момци, а там на поље врне ћиша, Боже Го-

споди, врне па иска да потопи све, — дор теһи си улезе један човек офицер, а лице му се не видеше, салте црни мустаһи, зашто беше намакнуја онуја шињелску кукуљачу на главу, па салте очи и малко мустаһи што се виде.

— Дивота! Почиње заплет! рече онај.

— Уиђе си у дуһан, па се обрну на куде мен' па си запита: »Је л' је овој дуһан на Калчу, дугмеџију?« — »Тој' је!« рече ми чираче. — »А Калча, дугмеџија, има ли га туј?« питује си па онај човек. Ја си се диго' та се преклони' и рекну'. »Ако искате Калчу, ја сам Калча, кујунџија; а дугмеџија Калча нема га; такав Калча нема га у овуј мâлу!» — »Е па лепо, вика он, Калчу, кујунџију, искам да нађем.« — »Што ви треба Калча?« запита' га па ја. — »Пратише ме, рече, из двор до теб-ке. Иска Краљ јутре рано у самнуваңе да искочи у лов, па му ники рече за твојега Чапу, да је антика-џето: па сам саг дошеја, рече, да ми даш Чапу на послуг, па и опет һе' ти га нâ врнемо, рече он. Поздравија ти се Краљ, рече, да му даваш твојега Чапу, а ја сам краљски, рече, маршал.« — Поһута' си ја мало време. Што да прајим, мајке, саг, мислим се у намет! Тол'ка чес', ама бива ли Чапа без мен'... та си реко': — »Фала, господине, и мен' ми је много мило за овај чес'. За краљско здравје һу погинем; ама Чапу самог да пуштам без мен' — не бива! Не бива, господине! Сас мен' се је научија, па һе ме осрамоти, и мен' и себ'; па каку һу после да искочим помеһу свет од резил'к!? А ако је, викам, и ја да

си идем сас мојега Чапу, — тагај, викам, бива! Такој, молим те, да се поздравиш од мен'. Зашто без мен' неће Чапа да руча, а ни па да пије!« — Јоште се мало разговарамо и отиде си човек; да запита, рече, па ће се врне. А си он отиде, а Сотир, кубеџија — до мој дућан што је — брго па к мен' у дућан па вика: »А знајеш ли, рече, море, Калчо, кој ти беше саг у дућан?! — »Официр, викам, кој ће да бидне!« — Бӑ, рече он, тој беше Краљ, убаво га, рече, познадо'!«

— Краљ! викну Непознати. Класично! Диван материјал за позоришни комад!

— Лелеее! викам, еј Калчо, главу да строшиш, што ће' саг да прајиш!? Краљ!

— Е, домаћине, ми се Бога ми баш добро одморисмо и заседосмо код тебе! рече г. пензионар који се за време последњег Калчиног причања плашљиво врпољио на столици. 'Ајд' Стефка, 'ајд' Бисенија, да се то иде већ!

— Та остан'те још мало, па ћемо заједно, зауставља га г. казначеј.

— Аја! С Богом, домаћине, а и ви сви други! Поклонише се и одоше.

— ... А кад се врнусмо из лов, наставља Калча, а Краљ ме викну у пајтон при њег'. Он си седну десно, а ја лево од њег'. А пцета ни иду испред пајтон, а ја ги гледам, па ми мило; Краљско пцето иде си *лево*, а мојега Чапу пуштија *десно* од њег'! (И пцето, море, — виде ли како је воспитано, — па признава, па му, демек, држи чес', ете на истога тога мојега Чапу, што ви саг за њег' казујем!!)

— Ето, дође тако неко, па . . . рече г. Мирко љутито, кад су већ били на улици . . . ама није, брате, свака ствар за разговор! Није, брате слатки, није! — Не волим ја то! Четрес година беспрекидне, беспрекорне и беспорочне службе; никад кажњен, никад опомене, па сад да слушам још . . . Моје је правило увек било то — био дејствителан, био у пензији — да увек тако што избегавам! Не волим после да сведочим!

— Па то је славан пас! Уникум! рече онај.

— Антика-пас, што ти кажем! рече Калча. А и од сој беше: мајка му беше кучка на онога, ако памтиш, Белога Мемета. Ибиш га много волеше, побоље од пиштољ. »Туфек ћу, рече, нађем ласно. Ћу отиднем, ете, до туфекџију, па ћу му, вика Ибиш, рекнем: Да ми начиниш за кеф туфек, а за паре те ич не питам; ама Чапа, ете један ако искочи у наш век.« Од сорту је; сој је, што се вика! рече Калча поносито и пусти неколико густих димова.

— Уникум! Уникум! вели Непознати.

— Како викаш! окрете му се Калча.

— Кажем, да вам је валда од помоћи... десна рука... помаже вам у лову... вели онај.

— Море, уживај! вели му Калча у најлепшем полету причања. Полани у зимњо време беше, кад си идо' једанпут у лов сас тога мојега Чапу — за кога ти саг казујем — туј што беја' батли, мани се! Туј видо' убаво, што рече Ибиш, да Чапа паре вреди. Без њег' — без Чапу — ћаше ништо да не бидне:

ама сас њег', па берићат-версум! Бог да поможе!

— Та није могуће!? чуди се Непознати.

— Бога ми ти казујем! А тол'ко ги утепа зајци, да ги не мога' све сам да понесем, веће си узедо' под ћирију једно магаре из лојзе што је, па га натовари' сас потепани зајци. А беше ги тол'ка млозина, да се салте по онија његови големи уши познаваше дек' је магаре а није коњ: тол'ко ги сијасвет зајци потепа тагај! Леле! Што се намучит' таг. Пече звезда одозгорке, како у летô; зној липти, Бож'ке, липти та да поцрцамо и магаре и ја! А мен' ми стаде жал нешто за онојa магаре што ће да липсује ода онај голем товар и врућину; а летњо време, знајеш како је! А премисли' се па у памет и тој: Што ће ми, викам тол'ко! Кој ће да га поруча тол'ко месиште! Те се присети' убаво, па поскида' и курталисава' магаре. Па си заредн' како епитроп с дискос! Па у овуј кућу зајца, у онуј срндака, у онуј па шотку, све по пријатељи и по сиротињске куће! А мен' ми остаде сал' три срндака за три побратима и зајац и јаребица камењарка за мен'. Те си напраји један таратор за ћеф од зелене краставице, та се убаво наруча'! Ете такав ти је мој Чапа! — Ивко, море, имали га туј Митанче, чираче, да си поскокне до кућу ми, па да доведе мојега Чапу — искају господа да се познаду сас њег'.

— Батали! вели Ивко.

— Видићемо га и после, бране се гости.

— Е, жено, хоћемо ли! Домаћине, с Богом! рече казначеј коме се, као човеку који једнако с цифрама има посла, није ни најмање допадала ова Калчина зимње-летња ловачка прича.

— Зар већ!?

— Морамо! Па кадашњи смо!

Одлазе. Испраћају их.

— Е, не могу да слушам кад неко лаже — рече г. казначеј жени, кад се нађоше на улици — е, па не могу! Јеси л' га чула, Бога ти!? Па бар да удеси, да се може веровати. Него тако ка̂ да је сав свет луд, па не зна ништа! Отишао у зиму, а вратио се у лето; ловио зечеве, а после дели срне и јаребице! Е, јеси л' га чула само, како одваљује!? Е што то по неки људи воле да слажу, то је за чудо! Па бар да пазе, да удесе, него... преседе ми и слава!

После овога било је још гостију, докле се није унела лампа. Тада се дигоше и последњи. И гости престадоше долазити.

Остаде домаћин, домаћица, г-ца Маријола, Калча, Смук и Курјак. А остаде и онај Непознати који се нешто живо беше заговорио с Курјаком па, рекао бих, није ни приметио да су се собе испразниле.

— Па ја ве и не пита', 'е ли сте за ракију? пита домаћин.

— И за ракију смо и за вино, одговори Калча, ама оно није за нас.

— Је л' ћете шљивку еле нашу анасонлику? Кево, мори, ела донеси ракије малко.

— Како мало, црни Ивко, вели му Смук, кад нас знаш, фала Богу, да смо муштерије.

Обредише се неколико пута, разговарајући се живо. Давно је већ винце ударило у лице, а сада и ракија стаде беседити. Нестаде званичног изгледа и званичне позитуре домаћинове и настаде жив, интимнији разговор.

Домаћица донесе јела и сви поседаше за софру. Дошла и Маријолина мајка по девојку.

Вечерају

— Спко, мори, окрете се Калча девојачкој мајци, је ли јоште можеш онако убаво да појеш како у наше време што појеше онуј песму: »Славуј пиле, не пој рано«.

— Та што па да не умем? вели Спка.

— Па ела да ми малко запојеш! вели Калча.

— 'Ајде па ти, није те ни срам! вели Спка. Жена удовица, при голему керку, бива ли да поје! Није адет!

— Мори, какав адет! »Адет«, вика! Србија слободија, а стари адет беше!

— Беше си *наше*, Калчо, а адет си па онај остаде! вели му Спка.

— 'Ајд' си пој, вели јој Калча, онуј старовремску: »У баничу сам ружа, докле немам мужа!« Је л' си гу чуја некад кад поје, а, Курјак?

— Море криш си врат, келешу ниједан, што ме па задеваш ваздан-дан! грди га Спка. Несрећо! није те ни срам од овој дете! Како да појем при мужиије — туђи човеци — ја, жена удовица!? Памет си бери, море!

— Ама прошло си је, оној старовремско, не л' ти викам. Гледај гу само! Како селска Дена, срамује се!

— Ти да си ћутиш! осече се Сика.

— Сико мори! рече Калча, па накриви капу и гледа Сику чежњивим погледом. Хааа, Сике, душманке моја, знајеш ли оно наше старо?! Јоште се ја не измени', Сике! Јоште сам си ја па онај стари мерак! За ништо ме, ете, Сике, на овај свет неје тол'ко жал како што ме је, ете, жал за теб'! Сике, тамничарке! Е-е-е! Тол'ко гледање, бре! Тол'ко се гледамо, па се не узедомо! (Кој те је гледаја, несрећо ловџијска! вели му Сика.) Ама сам ти, ете, болан, Сике; како ранен срндак у Пасјачу сам болан! Погоди ме, ете, јоште онда сас твоје очи, како сас срма-зрно, па и саг сам јоште ни за живење, ни па за мрење. Рече па стаде трести главом и лупати се у груди силно као горила. Ела де запој ми онуј старовремску: »У башчу сам ружа, докле немам мужа!

— 'Ајд' ће' си дом идемо, Маријоло! рече Сика љутито и диже се с ћерком, а домаћица их испрати до врата а домаћин до саме куће.

— Таква си, алис таква, беше и како девојка. А да гу беше други табијат, ћа да ми она буде жена, зашто си ја бела' помомак од онога Тана, буђмеџију, њојнога човека. Ћаше она жена да ми буде, тол'ко гу беја' бегендисаја када би момак и мерак на њу, па ако што ме мајка гу мрзеше! А што ме па мр-

зеие мајка гу, мани се! Теке по неки пут кад буде у оној време, а ја се врнем из лов, а онија се па врћу из Бању, та се нађемо на пут. А ова Сика си седи, па у шамију до очи, па гу потфатија један румен од бањање, та станула румена како тетовска јабука, па три дана да гу гледаш! А ја си, дор ги видим, накривим си фесче, па си запојем сас овој моје пусто грло:

Из Бању иде, избањало се,
Избањало се, нађиздило се,
Нађиздило се, наћитило се!

па си фрљим један туфек за кеф. А мајка на овуја исту Сику — дор ме види, та стане у образ како крпа (кол'ко ме мрзеше!) па вика из кола: »Jà га што је џимпир! Неје те ни срам, вика ми мен', трговачки син!« — А ја се па чиним како да нич не разбирам, па гу ја па зборим: »А ви па зашто, викам, слушате, што си не идете мирно по пут, како путници човеци. Зашто слушате? Што је то на теб' ти криво, Каро? (Кара гу се зовеше мајка). Зар, демек, салте ваше Сиче што искача из Бању, та да на њума тaја песма прилега и разбира се?! А по царски пут ја си могу за мој кеф да појем што си милујем!« викам ја. — »Несрећо, вика гу мајка. ловџијска!« Па потера кола побрго. А ја па си запјејем, па си пуштим глас ама скелеџијски:

Не гони коња, мори момиче,
Не гони коња, липцал под тебе!
Како и ја, малој Сике, ете, за тебе!

(Ови последњи речови нема ги у песму; ја сам ги сам из мој памет дуздисаја.) Па си фрљим јоште један туфек за кеф. — »Девојче да ми неси т`кнуја, кара ме њојна мајка, зашто ће на големо да искочи, несрећо ловџијска!« — »Хо, мајке, што је па тебе ти то криво?!« зборим си па ја. »Кој гу задева?! Појем си, ете, за мој кеф! Што, зар теб` ли ће да појем, Каро? Ја си идем по мој пут, у царско здравље: а ти па иди си по твој пут, ама човешки салте, карање нема. Зар сте, викам, онаме та да не смеје човек кристијанин да си погледне у вас! Која сте вера, бре!« — Е душу гу изедо`, ете, на мајку гу! Зашто си ја веће убаво видо` што неће ништо да бидне од онај пазар и онуја работу, па, викам, берем да се убаво наплатим сас мајку гу. А Сика си сал седи и ћути, кротка како ђурђовско јагњенце.

Тако им прича Калча, кад оде Сика с Маријолом, а кардаши га слушају; Курјак суче бркове и гледа се низ нос.

— И јоште остаде убава! продужује Калча. Кад гу гледаш сас керку да не знаваш, па да не рекнеш да гу је мајка, веће да рекнеш да гу је стареја сестра. Ама кад беше девојче — како саг њојна Маријола, у теј године — леле, тугоо! Мани се! рече Калча, па зажмири од севдаха и пуче прстима. Мани се! И Бога ми ви казујем, јоште полепа беше таг и од овуја керку. Ви гу не знавате, а ја си и побратим Ивко, ми гу убаво знавамо и познавамо јоште од време, хеј-хеј!

Јоште од садразамско време што се каже. Он да седне, та да ви прича, какво беше девојченце! А и саг си је лепа. Та што имаше таг грло! Оно веће ништо полепо и послатко не тејаше да бидне на овај свет, веће кад ће она да запоје. Та када запоје у лојзе сас оно њојно пусто грло:

Ракито, мори, Ракито,
Ракито, тенка селвијо,
Тури ми вино да пијем,
Да пијем да се јопијем,
На скути да ти преспијем,
На грло да ти летувам,
Ф пазува да ти зимувам.

Кад запоје, од Горицу хеј-хеј там' дор до Виник се чујеше! Тој беше грло, а не како саг у овија фрајлици! Ама какво појење!! Па не појеше како саг, сас пуђет и из ноту, веће из памет, како петал што поје! Како саг, ете, теб' туј што гледам, тако гу памтим јоште од оној време у онуја њојну беаз-антерију што гу имаше таг. А кад се врне из лојзе, та си промине прокај нас, а ми гу на задевамо: »Што рече, Сике, у песму: »На скути да ти преспијем, на грло да ти летувам.« Леле, па малко ли је?« вика неки од нас; и а̀ гу један пушти а други гу на прифати. »Ама«, збори гу саг па други, »ама за мен' и теб' ли оно збореше у песму, Сике?« — А она се санким љути, бајађим криво гу, па си обрне шију на другу страну а нас на'рањује лошо.

— Па што дирате девојку, кад мирно пролази, вели Курјак.

— Бре, бре. Да неће да се и ти посветиш!

— Требало је још горе, вели Курјак.

— Ама саг, ете виде ли, неће да поје; намћор бё и напред, у оној време, па намћор и остаде. А ја си салте гледам гу керку, вели Калча, па накриви капу, оно Јолче малецно, па ми долази и саг у мој памет мило за мајку гу. Ама алис, ете, таква беше и Сика у овеј године. А појеше како славеј-пиле; ама саг неће, намћор је. Виде ли како си отиде, што је намћор!

— Е није него да ти пева ту! осече се Курјак на њ.

— Бре, бре, погле га, што си збори па овај; а зашто па да не поје?! пита Калча изненађен.

— А зашто да пева?

— Да, поје, ете, за кеф: нам' за кеф, а теб' ти па за инат. Заради друштво да поје, неје заради неко рђавство. Што је данас, да ли је слава на нашога Ивка, или је нанаија на домаћина, та да смо жални, па да не смеје да поје?! Да поје, и она, па јоште и керка гу!

— Јест, 'оће да ти певају! Ваљда су ти оне Лазарице са села, па да стану пред кућу и да певају: »Овде нама кажу младо неже-њено, младо нежењено, Калчу, челебију!« Будало матора! рече Курјак љутито и по мало пакосно. Теби да певају!

— Па и прилега побоље са мен': челебија сам, ете, а не како теб'! Што бре, зар несам челебија! рече Калча, па накриви капу и стаде сукати своје танке а дуге бркове.

Челебија сам и саг, а јоште од време тај сам си! У турцко време газешем у зимско доба Мораву студену до пупак, та донесива' из Србију српски букварп и књиге за чкољу сас Таска онога Благојиног и Бата-Колу Рашиног и Божидарца онога. Е што ће прајиш, куд си па ти бија таг, несрећо курјачка никаква? Бија си коморџиска љута војска! Па, ете, и ловџија сам, и бињеџија сам, и шалџија сам, и тирјаћија сам, и мераклија сам побољи од теб', несрећо курјачка, што сал' гледаш за ту твоју проклету мешину! Што да ми не поје? Бата је ово море! рече, па се стаде лупати поносито у груди.

— А и јеси мустра! вели му Курјак:

— Од теб' сам побољи. Што бре, а и ти си ми зар па неки човек! Тол'ке године, бре брате, остаде удовац, па не мога да се па ожениш! Neje те ни срам! Седиш си сам у кућу како калуђер у хилендарски метох! Несрећо курјачка, не можеш да се ожениш, неће те ни једна! Која ће па за будалу да си пође! Једна беше па се превари та се удаде за теб', па и она си отиде! А другу веће неће да намериш, тој ти ја казујем. А моја Зона, моја домаћица, знајеш што ми збори: »Ја ће те', Мичо, вика, чувам до смрт; ја ће после теб' да умрем.« Човек сам, бре, ете, видиш ли, па неће жена да бега од мен', а не како теб'! доврши Калча, па га лупи капом.

— Не знам 'оћу л' се оженити, ал' баш ми је, вала, ћеф што не хтеде да ти пева. И јеси мустра за певање.

— Ама што је па теб' ти то криво? О, мајке!

— Е, па криво ми је, па шта?!

— И-ха-а-а! За тој па да ми је! рече Ка̊лча и махну руком.

— Е баш ми ћеф што је отишла, а није хтела да ти отпева. Е то ми се допада!

— Не тејаше да поје што си ти туј бија. Жена си, зар, збори: пред кога ће да појем?! па си отиде!

У том се вратио и Ивко, и сад разрешише домаћицу од дужности и пустише је да иде да спава, а Ивко хтео не хтео мораде да остане с њима..

— Лака ви ноћ! 'Ајде ви ће берем први да сте на патерицу јутре! рече домаћица, смејући се и оставља их.

— Такој си праје овија што су прав и асли кардаши и пријатељи. У домаћинско здравје!

Куцају се и пију.

Пауза. Чују се петли и шкрипа волујских кола у даљини.

— Подизаше се ћириџије, јоште мало па ће самне скоре, вели Калча, зевајући и осећајући малу језу. Булбул поје.

— »То славуј пева, шева не пева!« вели Непознати.

Кад пијемо, кад пијемо, зашто не пјевамо,
Није ово, није ово, вино украдено.

разглави Смук страховито вилице и раздера се изненада да их све чисто пресече!

Куцају се и пију опет.

— Ех, уздахну Калча. *Сика* да ни је саг туј, сас њојно појење, па да ни *она* запоје:

Ракито, тенка селвијо,
Што ашик стану за тебе! —
Јуначе, луда гидијо,
Чунке си ашик за мене,
Камо ти пушка бојлија? —
Продадо' пушку за тебе,
Дор да се с'танем сас тебе!

За тој ми ете саг кеф, а сас ово Смуково скелеџијско појење немам си ич кеф ни на лезет да пијнем чашку винце.

— Што, море, брани Курјак Смука, па добро пева и наш Смук. Има славан глас . . .

— Има како онај пољак ели пудар у лојзе, кад викне да пуди чворци из лојзе . . . Тој си је зар појење!

— Ах шта ти знаш, вели увређени Смук. Калча, кујунџија . . . управо, није ни кујунџија, него један дугмеџија . . . и *он* се много разуме у певању! . . . Гледај ти твој дућан и пазар, а остави се ти и лова и песме . . . него паре, паре грувај, кад имаш златан занат . . .

— Погле га саг, што си па овај збори! Поче си и *он* да ме учи и совјетује као што ме, ако пантите, учеше и совјетуваше чорбаџи-Мита Калтагџија. — »Море, Калчо, постар сам оди тебе, дете си, аџамија си, Калчо, мен` ме послушај; збирај си паре, доклен можеш«, збори си Калтагџија, »без паре ич нема живење. Ће стигне«, рече, »време, па ће се сетиш за овија моји речови, па ће рекнеш: ама убаво ми збореше чорбаџи-Митко, ама

ком зборепте! А батали«, рече, »и ловење и седење, и појење и пијење!«

— Па добро је и говорио човек, тврде Курјак и Смук.

— Море, махну Калча руком, ја *тутури* не требашем јопте ни у ациамијско моје време, а *саг* ли ће' ми *ви* тутури, ете, да станете!... Паре!... Што ми требају паре?!... Сарафин ли сам, или Чифут, та да ги бројим и претурам по руке!

— Како, не требају ти, кори га Курјак. Не требају му паре! Него, тако... са славе на славу... из кафане у кафану... па ћеманета, дахире, чочеци, гочеви, песме, а? Севдалијски, а?

— Е, сал такој, севдалијски, асли севдалијски, рече Калча, па искаши чашу и накриви капу. Такав беја јопте од време, такав ћу си и останем, дор ме не понесете там гор' под Горицу. — »Батали тија речови, чорбаџи-Митко«, зборешем си ја на Калтаџију: »теб' ти иска душа паре, а мен' ми иска на овој!«... Кад си настане и стигне пролет, а ја си накривим фесче на десно, а фрлим гуњче на лево раме, а плоску сас ракију анасонлију за појас а тамбуру под мишку, па си искочим на теферич сам до Агушов ковањл'к, па си седнем под шевтелију, па си сал гледам и слушам. Гледам бехар и како процавтело све и озеленело; слушам девојчики како поју там, одгорке из лојзе, и славеј-пиле како поје гор' на шевтелију, па ми долази мило. Узнем си плоску па сипнем у чашку, па хај да гу по-

шијнем, а славеј са шевтелију откине цвет, па си и он запоје, а цвет оди шевтелију падне у чашку у анасонлију, а ја си таг попијем и ракију и цвет оди шевтелију (како мезел'к), па си и ја запојем, чукнем сас терзијан у тамбуру, па си запојем:

Садила нана босиљак...

Е па што ми требе паре, несрећо сарафска и чифутска! заврши раздрагани и одушевљени Калча и лупи шубаром Курјака у лице.

Кардаши дају за право Калчи и куцају се. Непознати кукуриче, а Калча буди Ивка који је задремао и виче му, да су већ други петли, а затим сви запевају куцајући се:

Петли, море, поју на самнување...
Дизај се, море, дизај, млад ћириџија...
Млад ћириџија — Ивко, јорганџија...

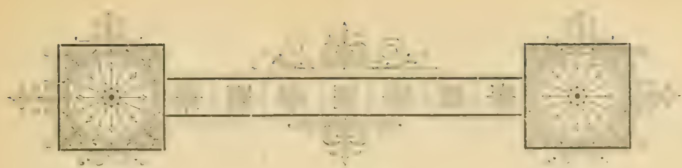

ГЛАВА ДРУГА

ПАТАРИЦА

— Море, Ивко, јадна ти слава и жалостан Ђурђев-дан, ама ми не добисмо вечеру? запита Курјак већ пред зору.

— Како бре не добисте? Зар не вечерамо?

— Сећа л' се ко, браћо, да л' смо вечерали? Ја се не сећам, вели Курјак.

— Ама и ја се не сећам, а нисмо ни наздрављали, вели Смук.

— Браћо, 'оћемо л' да останемо код нашега доброг побратима Ивка на вечеру? Ко је за то, нек дигне руку, пита Курјак.

— Уваја се! рекоше остали и сви дигоше обе руке..

— Па, замуцкује Ивко, ја викам, вечерамо, сас Сику и Маријолу.

— Шта кажеш?! Оно су оне вечерале, а не ми. Ми смо само мезетисали. Је л' тако?

— Тако си је. Оној си беше салте мезенце, вели Калча.

— Уз вино, брате, вели Смук, а како ти мислиш. Зар онако без мезета да пијемо кâ Швабе?! Да вечерамо, разуме се. 'Оћемо л'?

— Има ли довољан број да потпомогну овај предлог? Који су *за*, нек устану, који *против*, нек седе! вели Непознати.

Сви устану; скочи и Ивко.

— Ама кој ви је овај човек? пита Ивко, гледајући га.

— Ааа! Дивота. Сви су за, па и сам домаћин! Дивно, домаћине! И он устао! Први скочио! То ми се допада! вели опет онај.

— Ама кој ти рече да сам, ете, за то устаја?! Кој си па ти? викну Ивко.

— Ти да си седиш; тућ да седиш! рече му Калча императивно. Срамота бре, резил'к! Што мислиш?! Мислиш да си ми па немамо на дом вечеру, па ти за то дођомо?! Како бре мислиш!? Јаз'к, болан, од еснаф-човека сас еснаф-човеци такво зборење! И теб' ти је слава, несрећо!

— Ама чек' де! Нема карање! попушта Ивко! Ако искате вечеру, е па убаво! Па ће се намери ништо и за вечеру! Хо, мајке!

— Ће се намери за наша браћа! Jä како! смеје му се Курјак.

— О, Света Богородице и ти па Свети Ђорђијо — шапташе домаћин — како ће овој па да бидне?!

— Па убаво ће бидне.

— Ама домаћица ми гу нема; спава!

— Па ће' гу пробудимо! Зар и тој па да ми је нека мука! вели Калча.

— А, то никако! То ја нећу никако допустити, вели онај Непознати. Пре ћу да погинем крај њена кревета, него да допустим!

— Бре, бре! викну Ивко зачуђен и изненађен, па се окрену ономе.

— Јесте, господо, тако је! поче Непознати. Тако ми части моје . . .

— Море каква твоја част, викну Ивко, — гуланферу ниједан, и ти ће' па некога да частиш?!

— Госпођа је светиња за мене. И само преко мене мртва моћи ћете до њена кревета доћи . . . Ја не дам госпођу!

— Госпоју! Какву госпоју? Зашто госпоју?! рече Ивко и стаде се крстити и шетати по соби.

— Ону госпођу, нашу госпођу; жену што је сад тамо у кревету, вели онај.

— Море, да оставиш ти и кревет и домаћицу! плану домаћин.

— Не дам ја госпођу, ту жену не дам . . .

— Коју жену, келешу ниједан! Ти ли си гу њојн муж, та ти да гу не даш?! викну Ивко готов да се бије и да га бије.

— Батали, Ивко! вичу сви.

— Море, што да баталим; како да баталим! Ама видосте ли га, што си зборн, куче, за домаћицу ми?! Он си да дава и не дава моју Кеву? Хо, мајке . . .

— Е па де, ти берем буди паметан човек! вели му Калча. Пијан човек, зар па он знаје што збори! Он си је саг како стока, је л'

тако, побратиме? Пијан човек што знаје он; он си је како магаре, без памет и па без ред.

— Ама па кој ви је тај?

— Из наше је друство, де! вели Калча.

— Па баш ако је тако, ако сам коме на терету, ја могу и да идем.

— Да си идеш, господине, ће ти бидне убавачко! Тол'ко ти казујем, зашто . . .

— А зашто па да иде? испречи се Калча.

— Па доста сам седео. А имам и посла.

— Јок, јок! гракнуше сви.

— Ту, да си седиш сас нас! вели му Калча. Море, а да л' му кој знаје име? С кога бре дође ти? Познаваш ли га, Мито? Не познаваш. А ти, Јоване? Ни ти зар; па ни ја га не познавам, вели Калча, а ни домаћин га па не познава! Како бре дође, кад те нико не познава? пита га Калча. 'Оће ли да га избацимо из кућу?

— Па молим вас, на славу се и не зове. А ја дошао. А сами сте мало час виделн, да сам хтео да идем, кад је домаћину криво што тражите вечеру.

— Што, и Ивко те тера? пита га Калча.

— Па да, није му право . . .

— Е кад те Ивко тера, таг ће да останеш; туј сас нас ће' останеш, па да си видимо кога иска Ивко да испуди од славу. Резил'к од Ивка.

— А, не, не! Морам да идем.

— Ама ти неће' да идеш! рече Калча и наби му шешир на главу. Туј ће си седиш сас нас! Имаш »послу«. Е, и овој си је посал!

— Морам.

— Е нећеш, дете! вели Калча, па узе новајлији шешир и баци га на кров од куће. Да му собучемо и путине, а таг бос нак си иде ако може. Ако ли?

— Е па добро, ја ћу остати, на вашу одговорност! рече и остаде. А лагао је; није могао никако. Мучно да би и до врата дошао. У овој га је кући једнако нешто везивало. Најпре Марijолине очи, а сада опет вино. И срце и ноге му се узеше у Ивковој кући.

— Е такој те искам! вели му Калча. Седи си, побратиме. Куче море, ела да пијемо, а од саг ће' смо си побратими; ја с теб' како и с овија.

Пију и љубе се.

— 'Оће ли да га признавамо за побратима, како и нас? пита их Калча. Да га примимо у наше друство? Ако ли?

— Да га примимо у друство! викнуше она двојица. Сретно виђење, побратиме!

Куцају се, пију и окрећу данца од чаша на више, за доказ да је све тачно и исправно.

— Добро, нисам се ни већој сили противио, рече онај.

— А имаш ли татка и мајку, побратиме, пита га Калча.

— Немам, вели Непознати тужно, па запева:

Оца немам, мајке немам на свету том;
Давно, давно у гробу су ој хлађаном!

Немам, побратиме, ни оца ни мајке, па ни миле сеје, да загрли брата око врата . . .

— Чујеш ли, несрећо, јорганџиска, што си збори човек. Нема ни татка ни па мајку, а ти га пудиш из кућу. Јаз'к, Ивчо, од теб за то! Ама ми га не давамо; је ли тако, побратими.

— Тако је.

— А што би сас вечеру? 'Ајде, ашчија иди па гу спреми! рече Калча Курјаку. Ето петли како поју на самнување, дизај се, море, дизај се, ђузел-ашчија! вели Калча који је, кад се мало накити, радо у стиховима говорио. Море, видосте ли бруку: веће петли а ми јоште не вечерамо?!

— А, зар веће се познасте! Е па на здравље ви! рече Ивко, видећи их како се куцају и љубе с новим побратимом.

— Ти си туј седи, вели Калча новом побратиму, ми те не давамо! За теб' ће да погинемо, таквија смо човеци ми! Искам да видим шта ти саг може оној куче да чини! А, бре, окрете се Ивку, а шта би, море, сас вечеру?

— Ама ене ви мутвак, па си прајите што милујете. Има там и месо, и 'леб, и свашто.

— Е, па саг иди си, 'ајде!

Ивко пођe у своју собу, па се врати:

— Море, људи, идите си дом. 'Оће да ми дођу гости на патерицу, те бива ли, да ве јучерањи нађу ту?! моли их домаћин. Бива ли, бре брате?!

— Ти си иди на спавање, кокошко: а за нас ич бригу не водиш. »Бива ли?« Бива побратиме, а зашто па да не бива?! Слава је, а на славу свашто бива.

Домаћин оде да спава, а гости осташе да се веселе. Курјак уреди вечеру, а Смук донесе вина, и кад трећи петли запеваше, а гости се посадише за богату софру. Једоше и пише, певаше и наздрављаше, грдише домаћина, а хвалише новога побратима свог.

Свануло већ увелико. Устају по комшилуку. Чује се клапарање нанула у комшијским авлијама унаоколо. Истрчи тек по нека чупава шалваруша, па на бунару мије бело лице и провирује онако неубрисана кроз тарабу да види откуда долази тај жагор. Блене у комшијску авлију и вода јој се цеди са полуопуштених и неубрисаних руку. Сети се да је газда-Ивку слава била, па одлази брзо са тарабе, окрећући се плашљиво да је није ко видео. Улицом пролази свет. Трче девојке на чесму, пролазе фуруџиски момци са ђевре-цима и пењерлијама и деру се из свега грла; пролазе жене и девојке у виноград, а посред њих по једно магаре, на коме је сав алат, хаљине и јестиво. Пролазе крај мајстор-Ивкове куће, чују песму и галаму. Ућуте се мало да боље чују, а после се гласно смеју и одлазе даље својим путем. Сваки зна да је јуче била мајстор-Ивку слава, па свакои мило, јер зна да је и мајстор-Ивку мило.

— Ама још ли су зар туј?! уздахну газда-Ивко, кад се пробуди па чу нећу ларму по што ју је оставио. О, Свети Ђорђијо, што ће резил'к да напрајиш сас мене! рече облачећи се. Ће стиза свет на патерицу, па мој срам у свет неће га бидне!

И доиста већ су почели и да долазе гости. Долазе и извињавају се што јуче нису могли да дођу. Јучерашњи гости пију у једној а данашњи у другој соби. Ове служи иста јучерашња девојка, а оне јучерашње сам домаћин и шегрт, баш онај са мајсторовим ципелама. Газда-Ивко их је молио и молио, па кад то није помогло, а он је само то гледао да се не помешају са овим новим гостима, па се све око њих налази. Кардаши гунђају на ово туторисање. Замерају му што прави разлику између гостију, па оне послужује сама Мариола, а њих тек један шегрт.

— А зашто нас багателише домаћин? Ја да сам тако давнашњи пријатељ, ја то. Бога ми, не бих трпео. Зар нас шегрт да послужује, као да нас је најмио да му окопавамо кукуруз! А побратиме? пита новајлија.

— Истину збориш, побратиме. 'Ајд' да га посрамимо. 'Ајд' сас мен', вели Калча.

Па га узе и одоше у ону другу собу, да их Мариола послужи.

— Срећна ти патерица, домаћице: а куде је домаћин? пита Калча.

Мариола их послужује, а они седе и примају част тако озбиљно као да су отопч први пут дошли у ову кућу.

Мало после уђе Ивко и замоли их да не кваре оно друштво, него нека се врате. Вели да се нашао увређен што га избегавају. Једва их намоли.

— Море, побратиме, рече Калча новајлији, виде ли га какав је шерет овај наш Ивко!

Срамује се од нас, па иска да не испрати у другу собу.

И сви нађоше да је то гадно! То их јако увреди, па се дигоше да га оставе кад је такав, тврдо решени да му више ни Бога не приме. Али се после предомислише и одоше сви у авлију да му, веле, не каљају собу и да не буду никоме на сметњи.

— Што искате то? пита их домаћин, видећи их где одређују место.

— Идемо у авлију. Овде ћемо ми, кад смо ти баш на терету тамо у соби. Знаш, (па намигну јетко) долазе господа, преседници, нуковници, владике, адвокати, гардисти, инџилири, — па нећемо, брате, да се ти стидиш ради нас. Ми овако сиротињски! вели Курјак.

— Сиротињски, кад несмо господа! Е ли смо сложни? пита Калча.

— »Ево деснице, вјерно пружене!« вели Непознати.

— Сви!

— Саг... Ваша воља! уздахну домаћин и врати се онима у соби.

Ови осташе у авлији, па се дадоше на посао. Изнеше велики ћипровачки ћилим, па га простреше по трави, а пометаше преко њега јастуке са миндерлука и поседаше. Донеше затим леген и ибрик и пешкир и вина и продужише пити. А затим викнуше једнога фуруџију и купише пењерлије и ђевреке за мезелук. Једу и пију.

А Калчи се дало на жао, па се диже и оде на врата од собе где су били гости, па зовну Ивка.

— Искочи, несрећо, та да видиш срамоту и резил'к домаћински. Да видиш, куче, како на твоју славу арчимо наше паре. Резил'к и јаз'к болан. И ти си човек домаћин! И ти се водиш у ред еснаф-човеци! рече Калча, клеветајући Ивка пред гостима.

— Како викаш! рече Ивко и скочи као опарен на оде Калчи, а затвори врата за собом да не чују гости.

— Викам салте тој, да си ни жив и здрав, а убавачак си домаћин. Јагуридо! Зар твоја слава, а ми за наше паре да си купујемо мезел'к, те да не поцрцамо од глад. Па мети си берем при нас и једно чираче сас један рабош, та да си бележи и кол'ко вино пописмо, та и тој да ти платимо.

— А кој ви не даде да ручате! Не л' двапут вечерасте?! И не л' ви реко' за мутвак?!

— Пратимо и за Цигани, кад се ти не сети. И њи' ће сас наше паре да платимо!

— За какви Цигани збориш! А куд су па на патерицу свирали Цигани! Ред ли је?

— А ред ли је па и тој да гости плаћају Цигани за домаћинско весеље?!

— Море искачајте људи из кућу, жива ви деца, и ја тако ви жив!

— Ти искачај, несрећо домаћинска. Од онакво, бре, друство да се срамујеш! виче му Калча.

— Ама како рече! пита унезверено домаћин. Ко да искача?!

— Дошла ти јуче господа, а ти сад мислиш, е нема већ! Не треба ми више ни тај

Мита, ни тај Јован, ни тај Мича, велиш ти. Срамота болан! вели му Курјак.

— Зар је то дружељубље! пита га Смук.

— Ах бедно српско гостопримство! вели Непознати.

— Море кумим ве и молим како владику, искачајте већ. Што је овој, бре, брате! пита домаћин, нашав се у чуду, јер виде да се поче комшилук скупљати на тарабе.

— Три дана је гостинско, то се зна кâ да је црвеним словима у календару забележено! вели Курјак. А данас је тек други дан...

— Чујеш ли, несрећо, топрв други дан, а теб' ти је већ млого! вели Калча.

— О, Боже Господи! уздахну домаћин и просто побеже кад виде шта се света повешало на тарабама па сехири, а међу њима и Јордан комшија, с којим се Ивко рђаво живео. Он нашао баш данас да ради нешто око тарабе, да сеје ладолеж!

Кардаши продужише весеље и без домаћина. Гости се одбише. Побеже и Маријола и мајка њена. Побеже девојче, лепо побеже од онога новајлије који је само уздисао, сваки час метао руку на срце и пратио је чезнећим погледима. Издева јој нека имена, па све виче: »О, Дулсино, погледај на твога Росинанта!« А још кад се попео на доксат да одекламује нешто из дела »Лаворика и Просјачки Штап«, Маријолина мајка само што рече: »Јолче дете, ти дом да си идеш!« Престадоше и гости долазити и новајлија се опет

хтеде дићи и отићи, али му то није било могуће, а и шешир му није био при руци. И тако остадоше сви. Домаћин посла жену у род, а он остаде. Како је после било, нећемо причати него ћемо завршити ову главу, апелујући на машту читалаца да они представе себи то. Ни сами јунаци ове приповетке нису знали више шта су радили и онда није ни од писца тражити да он зна, па зато ће ова глава и да буде тако кратка.

ГЛАВА ТРЕЋА

МАРКОВ-ДАН

Море, тако ви деца жива, искачајте ми једанпут веће из кућу! моли их Ивко сутрадан, кад је устао и чуо вику и нашао их где се веселе још једнако. — Што је овој, бре брате! Јутроске веће трећи је дан, како ми се набисте туј у кућу, како да је реквизиција!

— Па три дана се знаје гостинско, не л' ти рече отопчке побратим Курјак. Па кад си не задржаја два дана, а ти се стрпи јоште малко, за данас, па ће' се ми како људи, убаво, да растуримо.

— Море, како ти па тој збориш?! Какво је то зборење од теб' па, Калчо?! Како јоште данас! Море, саг се дизајте! Не ви је ни срам од жену и децу! Јучерке долазише и долазише, питаше ме, чекаше ве, па ништо! И јучерке и јутрос долазе, па ме моле — ем како

ме моле — да ве напудим, не смеју, викају, да искоче пред вас.

— Ивко! викну Калча, у жену ич да ми не дираш.

— Ама ко̂ј ти па дира жену!

— Чујеш, побратиме, у жену ич да ми не дираш, она каква си је, нек си је: моја си је жена! Да гу не дираш, зашто ће свашто да бидне. А деца ми имају си татка, па се ти ич не бој ди ће остану гладни! љути се Калча.

— Море, ко̂ј ће да ви послужује?! Мен' ми душа знаје како ми је.

— И не требаш нам вала. Сами ћемо да се послужујемо ка̂ и јуче што смо! вели Курјак.

— О можемо ми да се послужимо и без госпођице Маријоле! вели непознати. Слободно јој изручите наш наклон и руковуб!

— Е, саг опет па Маријолу. Јуче домаћицу, а данас па Маријолу.

— Јесте, сами ћемо. Не треба нам он. Ја ћу да будем подрумар, вели Смук, а Курјак аинчија, а ти Калча да му помажеш мало и да се постараш за Цигане. Је л' тако, браћо?

— А ја, шта ћу ја? пита нови побратим.

— Ти, побратиме, као нов, ти само уживај.

— Уживам ја! вели онај.

— Ама ко̂ј си ти, бре! плану домаћин. Калчо, море, ко̂ј ви је овај човек овден?

— Истина, ко̂ј беше тај! Ко̂ј га доведе? запита Калча, па га стаде гледати. Како ти се име, бре?

— Побратим се зовем, побратиме! Е на дотле, а куда ћеш више!« вели новајлија.

— Ама зар га не познајеш? вели Курјак. Та ово је наш побратим. Кршан друг, већ трећи дан с нама, па и не мисли да нас изда, а не као ова издајица Ивко. Побратиме, да се куцнемо и пољубимо.

— Па шта сад питаш, кад си га звао?

— Кој га је звaјa, ја ли сам га звaјa? виче Ивко. Несам ни вас звaјa, те ћу њег' саг па да зовем!

— Што бре рече? пита Калча зачуђено. Неси га звaјa! Па да га напудимо! А куде му, море, остависте капу? Ама зар те, истина, неје звaјa?

— Па на славу се и не зове. Разуме се нити се зову нити се терају гости са славе. Је ли тако, побратиме? вели онај и пољуби се с Калчом.

— Ее! Аиколе'н за тај реч! вели Калча и поташка непознатога по рамену. Убаво си, море, збори човек! Е за тај реч, побратиме, да се чукнемо и испиемо по чашку. Окрени гу, да гу видим данце.

Куцају се. Окрећу чаше на доле, а данце горе.

— Е саг те признавам за побратима!

— Је л', Ивко, а како му оно беше име? запита га полако Курјак.

— Главу да скршиш, откуд му па ја да знам име, кад га ономатке топрв и видо'! С вас беше дошеја.

— Није с нас дошаја, ама ће с нас да иде. Чујеш, побратиме, седи си ти туј, па ће' заједно, дружински ће' да си идемо, у куи.

— Ама тој ве и ја молим, вели Ивко: да си идете.

— Ама ми ће' идемо, теке викам за теб' ће бидне срамота, а за нас, да кажеш, јок! вели Калча.

— Од сутра се не познајемо више, а данас ћемо још за оно наше старо пријатељство да останемо, а Бог нека ти суди, што нас обрука! вели Курјак.

— Обрукасте ви мене! одговори Ивко.

— Теб' ће да резили чаршија, вели Калча, а ми па ће' смо си онија стари кардаши!

Шта ће весели Ивко него их опет остави. Паметнији попушта, па тако и он. Побеже лепо човек из своје рођене куће у чаршију. Он у чаршију а жена у род, а кућу оставили што се каже на Бог-душу.

Осташе кардаши и опет сами. Од ћипровачког ћилима начинили формалан шатор, па се преселили у њега. Око ово доба су формално узурпирали сву власт и сва права веселога Ивка, чија је функција као домаћина престала. И кујна, и подрум, и ћилер, све је било у њиховим рукама. Калча је изнео пушку и фишеке и убијао кокошн, а Курјак их је са једним реквирираним шегртом из комшилука чупао и навртао на ражањ па пекао. Сви су били у послу. Калча их је само за кратко време (и то с њиховим допуштењем) оставио, да отрчи часком до куће. Сетио се,

као добар домаћин, свога Чапе, па је отишао да га доведе; а Чапа ће имати три дана посла по авлији! — Ако ли да искочим за часак до дом. за Чапу? Веће трећи дан како се не видомо, а и ви га не видосте, та да га доведем. А, ако ли? пита их Калча. А успут ће и кога још позвати на славу и послаће Цигане, ако какве сретне успут.

Кад је после допао с Чапом, сви су се обрадовали Чапи и поздравили га, а и он њих на свој начин, то јест, махањем репом; а после је одмах Чапа отишао у један ћошак, где је било огризина, и задубио се у посао и није се више мешао амо.

После подне тога трећега дана крене се Ивко својој кући да учини овај и још последњи покушај; тврдо решен да их милом а у крајњем случају и силом испрати из куће и скине с врата. А било је већ и крајње време! Јер од Хомерова доба није ваљда така зулума било, него онда у Итаци и сад у Ивковој кући 23, 24 и 25 априла. Јер кардаши су се у Ивковој кући разбашкарили не друкче него као оно негда Пенелопини проспоци у Улисовој, па се ти синови часте! И да је за Ивка на већу бруку ово упоређење — Пенелопини проспоци су се бар частили за одсутна Улиса, па то и које како; али ови за жива и присутна Ивка, а то је тек она брука!

Стиже и уђе у своју рођену кућу полако и обазриво.

— Охо! Здраво, побратиме! викнуше они испред шатора.

— Зар мени слава, а тебе ни откуд. Седи побратиме. Раскомоти се као код своје куће! рече Смук, кога тек сад беше — ама онако темељно — ухватило пиће.

А Ивко стао, па их гледа.

— Ама, људи, видесте ли чуда, где ми нема жене! Одакле идеш, побратиме? пита га Смук.

— Из чаршију си дођо'! вели Ивко.

— А кад идеш одатле, а да л' виде, Бога ти, где моју жену?

— Па она си седи дом, како једна домаћица од ред, а не како њојн муж, како-ти! вели Ивкô.

— Па где је, кад је дома? пита га Смук.

— Па код своју кућу си је, а да куде ће да буде?

— А чија је ово кућа, бре пезевенк?! пита га Смук, а шкрипи зубима, јер му се учини да Ивко хоће да му отме кућу.

— Па моја си је, моја. Што мислиш?! Салте моја, ни толко — и показа на црно испод нокта — нема у Управу Фондова, ни па код Воскари онија.

— Ама зар ово твоја кућа? чуди се Смук. Е, чусте ли људи луда човека шта збори: Његова кућа! А где је моја?

— Па твоја кућа у твој сокак.

— Ама три дана се нисам макô из куће и сад он да ме учи која је моја кућа! Е, мој Ивко, мој жалосни побратиме! жали га Смук. Иди, иди боље, па се испавај. Што пијеш, кад ти шкоди! — А чији је ово сокак, бре?

— Па мој си је сокак! вели Ивко.

— Јес', јес', брате, твоја кућа, твој сокак, твој град, твоја и Србија. Све је твоје, а ми немамо ништа! Па ни ја, ни Курјак, ни Калча, нико ништа нема, само је богат Ивко, јорганџија. А ми смо бескућници, једни гурбети. Ни тај Курјак, ни тај Калча, ни нико нема ништа само . . . Фала, фала, побратиме Ивко . . . које смо ми то од тебе дочекали . . .

Хукну Ивко, па ућута. Стаде се шетати по авлији неко време, па се врати као да се нечему срећно сетио.

— Е, па шала беше, шала дѐ!

— Није то шала! С мојом кућом недам ја нико да се шали! То није за шалу!

— Е, па, ете, признајем: твоја си је кућа, салте твоја.

— И јесте! рече одлучно Смук. Моја, jä како! И убићу свакога, ево с овом пушком, ко хоће да ми је отме! Твоја кућа!Ваљда си ми женин брат, па да је с тобом делим! рече Смук, па мету пушку преко крила.

— Твоја, бре брате, твоја! хуче Ивко. А ја сам си салте донеја да ве водим код мен' малко. Ела те, изволте, друство! Изволте, поскокните малко до мен' на пијење и једење!

— Куда? питају га они.

— Код моју кућу, не л' ви реко'! рече Ивко.

— Па да идемо! рече Калча и онај.

— Јок, јок! виче Смук. Нисам ја ка̀ Ивко. Он тера госте из куће, а ја их не пуштам. Други сам ја човек. Да гинемо, бре, заједно!

— Сви у куп да гинемо! пристаје Калча.

— Море са црном земљом ћу да га сравним и саставим, шкрипи Смук зубима, ко се само макне одавде. Ту да останете! А Ивко нек иде, није, вала, никад ни био за друштво! рече Смук презриво.

— Молим те, побратиме, сал' за један реч, вели Ивко.

— Ништа нема да ме молиш. Ја те не терам, кâ ти нас, али госте да ми не преотимаш, ако ти је глава мила, вели му Смук — а које је мени доста да сам ја то од тебе дочекао после толико времена нашега дружеског живовања, то ја, побратиме, жалим . . . И умрећу, умрећу, побратиме, а то ти опростити нећу заиста! Калчо, сипај у чашу, домаћина служиш, а не гуланфера.

— Хеее, побратиме Ивчо. подсмева му се Калча, на тај траг зајац нема га.

Виде опет Ивко да је насео, и да му, што кажу, тај барут није упалио, па их остави и стаде се шетати по авлији и онако скоро блесасто гледати вашар по њој. И сасвим махинално сагне се и дигне једну сомотску јаку, манжетну и парче од нечија штапа. Окрете се и погледа све и виде да никоме не фали јака. Ко ли је, Боже. заборавио ову јаку и преломио штап? питаше се у себи Ивко. Да ли је оставио јаку. кад су га сауставлали или избацивали. и ко је сломио штап и о шта га је сломио, ко то зна! Да их пита, не вреди: ко зна шта ће му одговорити; а Бог зна да ли знају и да ли се већ и сећају свега тога.

То ће се мучно икад дознати, а тешко да ће га, вала, и оно јарко сунце проказати. Тако је мислио Ивко, шетајући се погружен, и, што рекли наши стари, у недоумјенију. Гледа ону сомотску јаку, па га баш би срамота од онога поганога Јордана, који и данас још једнако ради око тарабе и сеје ладолеж уз тарабу.

— Побратиме! Ела овам' при нас на винце. Опрамо и чаше, да се поубаво може да пије.

— Море, остав' ме па ти!

— Е па иди, иди кад си рекô! викнуше сви на њ.

— Молим ве, браћо, и пријатељи, и друштво! Је л' сте кристијани и Срби, је ли сте Турци или Татари или Зејбеци; каква сте вера? Излегајте ми из кућу, тол'ко ве молим!

— Бре, бре! Гле шта збори! рече Смук и испали пушку у вис. А од кад је ово твоја кућа?

— Од прекојучер није, вала, видим веће ни моја! вели Ивко. А бре, брате, па млого је!

— Много је кад бију! вели новајлија и искаши чашу.

— Ти да си ћутиш, келешу ниједан! — плану Ивко, а после се опет умири, узе скромну позитуру и настави: — Идите бре, зар ви се није досадило?! Па стаде на прсте да ређа: Дођосте, седосте, писте, ручасте и па писте; вечерасте, фруштуковасте и па писте; спавасте, пуцасте, кокошке ми потепасте, чирапи ми избисте, комшил'к узбунисте, по кућу ми тараф тараф начинисте, резил'к ми напра-

јисте! Па што јоште искате да прајите? Је ли сте кристијани, је ли душу имате?! Е па несам си ни ја Хаџи-Михал, та да потеглим тол'ки арач!

— Јок, јок! викнуше сви. Иди ти!

— Ама кој да иде, плану Ивко, ја ли да идем?! Море, ће' да искочите, па све ће' да појете. Како невесте ће' искочите, сал' док си окнем комшил'к... па моји момци и моји чираци, так ћу ве видим!

— Кога да викнеш?! кога, детенце! викну Калча. Море крв ће да легне, како код Келе-Кулу у старо време, ако је баш за тој. Ћу ве потепам сас пушку како зајци. Ће ти се разлети перје по авлију и по комшил'к како на јаребицу, кад ве ја сал' узнем на око сас овуј пушку.

— Па... је л' неће' да искочите?

— Нећемо.

— Море у општину ћу ве тужим.

— Хајде за пут! смеје му се Калча. С решето ли се плаши мечка?! Хе-хе-е! Па тај траг зајац нема га!

— Леле, мајке, што да прајим?! рече Ивко полазећи. Да се тужим, неће ми ники верује! Пропадо' дибидуз!

Пође право на врата и стаде се шетати испред куће и мислити. — Море, ком да казујем мојy бруку! За овој имаше ли јоште кад год у свет тужба?! вели Ивко у себи, па се врати.

— Море, је ли ће' да ми оставите кућу, да не пуца брука и од мен' и од вас?!

— Нећемо, овден' ће останемо! вели Калча.

— Овако ве молим, рече Ивко и скину капу и метну је пред ноге на земљу, идите си дом!

— Море, какво идење ти на помињеш? викну Калча. За тој ич да не помињеш, Ивко! Оди овај ћошак од куће там' што је, да несп улегнуја у авлију сас тија речи, зашто ће погинеш; мртвак си! рече Калча силно и узе пушку од Смука.

— Ама па зар на моју славу да погинем! рече жалосно' и танким гласом, па сасвим махинално стаде иза ћошка као иза неке демаркационе линије. Што да погинем!... Одлазите бре!

— У књиге ће се, море, писује и чети по за нас: како је убија побратим побратима; како је погинуја домаћин један, ете, на славу! вели Калча још силнијим гласом.

— Да погинем! стресе се Ивко иза ћошка. А зашто да погинем? пита се сам Ивко.

— Кој га је убија? ће питују човеци по за нас. Убија га је, ете, Калча побратим! ће рекну друзи. А зашто га је убија? — Убија га је дек' се срамуваја од друство и неје држаја славу си. — Ако, ако, ће рекну, посветила му се! Неје га Калча убија, слава његова га је убила! Зар наши стари преди нас — ће рекну они — пет стотин' године, бре брате, држаше и чуваше славу — ем у онај зулум очуваше гу! — да се, демек, разазнајемо који смо од време Срби, а несмо ни тија Грци, ни Цинцари, ни па Бугари — а он саг

зар, у ову слободнју, па да гу батисује?! Ако, ако! И требаше такој да му се направи! ће рекну човеци. Неје Калча кабајет! Неје Калча убија побратима, убија је куче, никакву веру је убија Калча, цврста вера! заврши највишим гласом, па закрвави очима и зашкрипи зубима.

— О, Свети-Ђорђијо, вели Ивко који је иза ћошка све ово слушао, лупајући се у груди, ти ми овој све напраји; а саг си ћутиш, те ме не курталисујеш!! Што сам па баксуз, та ме нигде у свет нема! Што да чиним, ком' да си на давију идем?! рече па пође, али се опет врати натраг, па помоли главу иза ћошка.

— И јоште последњи пут ве молим...

— Ни корак на куде нас да неси пошеја — викну Калча и напери пушку — зашто си саг у овај час мртвак!

— Докле ће се карате, море, како Цигани! чу се глас Јордана, комшије. Што је овој, бре брате; мало ли ви би два дана! Ели смо у Циганску малу, та тол'ко викање и свађање и карање! Ја сам бре пореска глава... порез плаћам бре, двадесет и три динара!...

Ивко само хукну.

— Е па сал' да си знајем да је тако... Ааа! За убивање ли је?

— Море што да арчим барут џабе. Ће натуткам Чапу на теб', рече Калча и потури пушку на страну. Ништо ме убивају путине, вели Калча, свлачећи ципеле и навлачећи Ивкове папуче. Море, ти ће' топрв по

саг да видиш муку од нас. Зашто мен' ми саг треба да сам рахат малко!

— Е, жене киселе, рече Ивко, полазећи и закопчавајући капут љутито, кад виде како се Калча на тенане раскомоћује, кад не разбирате човешки, а ја ћу ве питам, што ће' прајите, кад ви дођу девери из општину. Ако је сас зор, е па и ја си убавачко умем!

У-а-а-а! А по њега! осу се из авлије, а Калча испали пушку за Ивком који побеже право пут општине.

— А видосте ли куче ниједно, како се срамује од наше друштво?! Рђа ниједна! псује Калча.

»У-а-а-а! А по њега!« чу Ивко како се ори иза њега и ако је прилично поодмакао од куће. Пошавши у општину, застаде мало несрећни Ивко и окрете се на кућу и погледа на себе, као да се јадник хтеде уверити, је ли то његова кућа и је ли то он, Ивко Мијалковић, јорганџија. Збунио се човек, па не зна ни шта ради од чуда што га је снашло. Иђаше тако погружен и замишљен право општини, мислећи у себи, како врагу само да отпочне своју тужбу; а да таке тужбе није било — да домаћин тужи своје госте а још уз то и побратиме — од како је света и века, то је знао Ивко и то га је баш највише и тиштало. Зато је ишао кроз улице занет у мисли, кад га заустави и trgne из мисли неки познаник.

— А баш добро кад те видо', газда-Ивко! Извини ме, ал' баш нисам могô. Нисам ти могô дођи на славу... знаш како је... посô...

а нисам ни био овде — вели онај. Па... Немој да се љутиш, или да ми нешто замериш!

— Ич се не брините. Нема љутење. Знавамо се де... имају си послу, брате, е дё, знам како је! рече Ивко, извлачећи руку из онога руке и хоће да пође.

— А до године ја ћу то већ, надам се, поправити. Боже здравља! Па кад ли ти се до године набијемо у кућу! Леле, мајко и девет отаца, што ћемо да се наплатимо за ово што си ове године тако јефтино прошао! Море, па ћеш да нас се ратосиљаш! смеје се онај и тресе преплашеног и смрзнутог Ивка, да се и он смеје.

— Изпол'те, брате, изпол'те! прошапта Ивко. Мен' ће да ми мило бидне.

— Па кад ти се набијемо у кућу — слушаш ли, море, ти — неће те, вала, ни сва три дана окрпити! Знаш ме, фала Богу, да сам весељак, па кад заседнем, а ја онда не знам шта је доста! Ха-ха! смеје се и тресе Ивка, да се и овај смеје. А што си се, море, смрзô, што си кисео?! А, море?

— Ама ништо, брате, викам, ће' да ми поцепате капут, брате, рече Ивко танким и плачевним гласом.

— Море, какав капут; ти знаш мене, фала Богу! Од мене, вала, бољег пријатеља знам да немаш.

— Море, како да те не знавам! Све ве убаво познавам. Ама имам си послу...

— Е, дакле, извини ме! А до године, кâ што ти реко', држи се добро! С Богом!

— Леле, мајке, говори Ивко идући општини, јоште се несам ни од овија оногодишњи' курталисаја, а овај ме веће капарисује за оној другу годину! Живот немам! Еј, мајке, што ме роди баксуза! Ах! Свети Ђорђијо! рече и стаде се лупати у груди као човек кад некоме прети.

И најнесрећнији домаћин, Ивко, ступи у предсобље општинскога суда.

Ту затече пандура што пријављује, где, седи пред вратима заседања на једном углачаном пању на коме је седело и глачало га већ неких двадесет и три пандура-пријавника пре њега. Дремљив и лен, као сваки наш пандур, и не окрену се, нити диже главе да види ко је и зашто је дошао, него загњурио главу у шаке и лактове одупр̀о о колепа, па гледа како се муве шетају по прљавом поду предсобља; седи, гледа и зева као какав шаров. Пати и он од оног — тако јако распрострањеног по свима нашим надлештвима — пандурског, тако да га назовем, сплина коме нема лека. Мрзовољан и разочаран, мрзи на све. Мрзи га и што је жив, мрзи га и ону муву — што га већ по сахата узнемирује — са свога рођеног носа да отера шаком. Кад га старији питају, одговара и којекако; а кад га питају млађи — баш никако. Много је што шта видео и доживео и ништа га више не може да зачуди нити изненади.

— Седиш си? отпоче Ивко.

— Ето сједим — рече, па развали вилице

као змијски цар и стаде зевати — сједим па немам кад.

— Господин-приседник има ли га тућ? запита Ивко.

— Ено га, боме, ђе сједи у засједању! одговори пандур зевајући, а нити се диже нити га погледа.

— Да ме пријавиш код господина. Рекни: Ивко, јорганџија, иска да уиђе до теб'! Сал' си тој рекни, а он ће ди ме знаје. А рекни: Зорт му је ништо! Сал' на два реча! рекни.

— Лијепо! рече пандур и лено устаде, поглади шаком бркове и уђе.

»Пусти га!« чу се глас из заседања, и Ивко уће. Председник је баш нешто свршавао. Ивко стаде и причека, окрећући капу и гледајући по соби. Заседање беше лепа простраиа дворана, лепо и укусно намештена са многим урамљеним и по зидовима повешаним фотографијама од негдашњих тријумфалних капија од американа, од којих је обично прва луда киша дар-мар направила, те им се сутрадан крсна имена није знало. Око стола поређане столице и лепе фотеље, све ново и чисто. На једној фотељи лежи преломљен кишобран и један беcтрага улубљен и процепан шешир са испалом поставом (corpus delicti неке кривице од ђурђевданске славе), што је баш тада наређивао г. председник писару да однесе у кривични одељак. А затим је дигао обрве и нешто прегледао нека акта, пуштајући густе димове и не гледајући Ивка. Овај постоја мало, па се после накашља да дâ абер од себе. Г.

председник подиже главу и погледа на ту страну, и опази Ивка у оном његовом, читаоцима већ добро познатом, дугачком црном салонском капуту и свиленом прслуку са цветићима у саксијицама и са оном његовом зеленом свиленом машлијом. Сасвим онакав какав беше онога јутра на дан славе, кад још беше и сматраше се за најсрећнијег човека, само му брада избила за ово три дана, па му лицу још више дала мизеран изглед. Стоји тако смерно и преподобно, а у руци држи нешто завијено у шамију.

— А, ти си, Ивко, а ја баш ову твоју ствар гледам.

— Јесте, господине, ја сам си! вели танким гласом Ивко и разви ону шамију, па извади из ње једну савијену хартију, метну је пред председника, па се смерно измаче и тихо искашља.

— Па шта је, Ивко? запита га председник, и узе ћилибарску муштиклу, повуче један дим, па је лепо остави преко раскречених маказа, и разви хартију што је донесе Ивко, па је стаде разгледати. — Шта ти је ово? запита га зачуђено председник.

— Ништо не знам, господине, чети си сам, вели Ивко, па се повуче зиду.

— *Тапија*?! вели председник. Добро, па што ће ми сад она?

— Ја си ништо не зборим, господине. Збори си ти. Човек си писмен, па сал' тој да ми прочетиш: Е ли тапија гласи на мен', и е ли је тој тапија од *моју кућу*?! Сал тол'ко!

— Јесте, на тебе гласи . . . па шта онда?

— Е ли сам ја сајбија од моју кућу — е ли су па сајбије станусе, у сагашњу уставну државу, онија безаконици там'?

— Ама, па шта је то било? пита председник.

— Море виде ли ти, господин-приседниче, онија — и показа руком на ону страну где му је кућа — што напрајише сас мен' и моју кућу?! Па то те молим, господине, да прочетиш у закон: е ли је предвидеја законодавац овакав случај и написаја ники параграф?

— А шта је то било? запита благим гласом председник и стаде намештати цигару, да не би прогорела зелену чоху.

— Лошо, господине . . . живот немам . . . од зулум побего' до теб' . . .

— А од кога то?

— Море, срамујем се и да ти кажем . . . ама, ете, викам неће' ми верујеш! Од како се слава слави, такво ништо тешко да беше у свет, ете! Па си искочи до теб' да те питујем, господин-приседниче: има ли га у овуј земљу закон за онија безаконици, што су, ете, саг у моју кућу?

— Хе-хе! смеје се председник, и то баш тебе да снађе, све тебе! А од којих то безаконика?

— Од онија несрећници, треска ги фаћала! Онај Мита Јовановић и Јован Поповић, и па онај Микал Николић Калча. Ете од тија безаконици.

— Зар они? Па шта ти раде?

— Зулум чине, господине. Ене ги куде заседоше у онуј моју пустињу (пуста остала!) јоште од њекња! Како дођоше на Ђурђов-дан — ти ми дође пред ручак, а онија по ручак — како си таг дођоше и седоше, веће се та вера и не диже од таг из моју кућу. Трећи дан данас, господине. Е па млого је, господине, млого!

— Много, Ивко! вели председник, пуштајући густе димове.

— Први дан слава — е, бива, ред си је; други дан вика се патерица — е, пеки, и тој ће си кабулим; — ама што праве па данас, трећи дан, мајка му стара?! Е па несам си ни ја битољско магаре, та да потеглим тол'ки товар! Млого, господине.

— Јесте много . . .

— Па викам да искочиш, господин-присендниче, та да видиш сас твоје очи моју бруку и мој жалос'. Ене ги там седе си, па на сваки черек сата по једно ручање. Часте се, господине, како Цигани у богат дом после покладе.

— Хе-хе! смеши се председник.

— Хе-хе! смеје се и Ивко усиљено. Теб' ти је за смејање, а мен' ми па за плакање. Овој си је саг у моју кућу како војска у рат кад промине кроз село! — Оно једење, оно пијење, оно појење, оно пуцање сас туфеци — ће' видиш и чујеш и па неће' да верујеш. У зем да пропаднем оди срам, што ће рекну на комшије!

— Ама па они се већ и туже. Ево Јордан подигао и тужбу против тебе . . . баш сад

сам је читао . . . тужи се, да нема мира од ларме у комшилуку . . . Ево: понизан Јордан Цонић Кривокапче. И показа му тужбу, коју је накитио неки буцаклија адвокат и у којој је живим бојама насликан даноноћни страх, несигурност и бедно стање фамилије Јордана Кривокапчета, од ово три дана.

— Ама, зар тој куче се баш нађе да се тужи!

— Јесте, он.

— Што је катил човек!! Ама за њег' ме баш ич неје жал. Несрећа је, господине, ваздан-дан је у авлију, па што ће да чини, веће саг узеја па сеје ладолеж при зид, сал' да сеири за моју несрећу, тол'ко му мило за овуј моју бруку.

— А, велиш, брука по кући?

— Ене ги сијасет око кућу ми како око панораму! Оно, господине, неје кућа, неје авлија веће, — оној си прилега на узунџовски панађур! Свашто има, сал' што фали комесарин јоште из полицију. Бога ми ти казујем...

— Па што мени сад говориш, што њима ниси казао? Ту бар, фала Богу, не мораш да се цифраш и да им држиш чест. Нисте туђи људи, него своји, познати, па да си им напоменуо, да си им казао: браћо, људи, ђаволи, сотоне, молим вас, није, фала Богу, сутра смак света, има још дана . . . да си им ето тако казао, отишли би људи лепо . . .

— Ама казаја сам ги, господине, и молија сам ги и што ги не праји — па ич не помага, ем како сам ги молија, и оној куче Јордан Кривокапче туј при плот бене и све

слушаше и чујеше, па ич не помага. Пијани људи, господине, што да правим!

— Ниси ти умео.

— Искараше све, све се разбегало од кућу, и момци и чираци и домаћица и магаре ми побеже од тирјанство чак у лојзе, и ја. Ем магаре што је — пâ не могало да потегли тол'ки зулум и резил'к од онија катили!! И оно уфатило свет! Све побеже, господине, по малу и по род и по лојзе: а што остаде, тој погибе, а ја си побего' до теб' да ме како влас' ете, заштитиш, што се каже. А они си осташе, та шенлуче како у душманску кућу. Начинише си чадор сас барјак, а Калча си седи под чадор сас пушку на крило, па како Арапин онај кад је закупија Косово у старо зулумћарско време што се писује и казује. Фрљају туфеци како Зејбеци. Тепају кокошке како да искочише у лов у чаир, па да су тој шљуке! И петла ми убише! А имашем петла, ете, за кеф! Та што имаше пусто грло, како телал у царску ордију: будија ми је чираци сабајле на шевећерију на дућан, па и њег' ми убише ајдуци! Убила ги Света Богородица и прекојучерања слава!

— Зар све поубијали?

— Ете отидй си саг, па нема ич пиле за лек да тражиш! А камилу да ми даваше човек за онога петла, не тејашем да га дам, а они га утепаше и поручаше. Беше челебија петал. Кад си спацира прокај плот, трче по њег' комшиске кокошке како палилулке девојке по гардиста наредника, тол'ко беше

мерак на њег'! А беше батлија петал, имашем тол'ки пиличики! Ћа и теб' да позовем један дан на теферич на ручак у лојзе.

— А зар баш толико много једу?

— Млого, господине! Да ти не дава Господ ни да ги 'раниш ни да ги појиш! За онога Курјака једно пиле на зуб, а једно јагње тешко да стиза; од једно јагње сал' руно што оставља! Једе како ватра! А Смук онај па што *пије*, мани се! Он си сал' држи оканик, па како стрина босиљак, не испушта га из руке!

— Е, то им ништа не ваља.

— Зулум чине, а ја што да прајим сам, ете, померу онија ајдуци?! Што да чиним, ела научи ме ти. Ти си учија, демек, чколье, човек си књижован, учевњак, разбираш се у параграфи и закони, а ја сам си један човек прос'. — Бива ли да се како домаћин тепам саг сас њи', сас гости, бре брате?! Не бива! Пријатељи смо, кумови се викамо, побратими се зовемо, имамо шалу од време, па што да чиним?! Проба', господине, да и ја станем сас њи' барабар; како онија, демек, да се опијем — па не мога'! Кол'ко више пијешем, све си попаметан стањујем, па ме све више жал и срам за овај резил'к! А и стра' ме (истин' да ти кажем!), стра' ме да не погинем за ништо, зашто пијани човеци, знајеш куд ги је таг памет!

— Та ваљда неће дотле да дође.

— Море, не знајеш, господине, кол'ко сам ја баксуз, а онија па кол'ко су луди! Онија па луди Калча засеја насред авлију сас пу-

шку преко колено како онај Муса Ђесеџија у Качаник у старо време; па ме стра' да не погинем за ништо! А луд је, луд, господине! Ће ме утепа како шотку! Да погинем за ништо, бре, брате! Несам погинуја у рат од душмани, та саг да погинем на Ђурђов-дан, од побратими у моју кућу на моју славу — куд гу па нађо' да гу славим! јаукну грешни Ивко. — И жене ги долазиле и плакале и окале ги дом — па ништо! За мало те ги не утепаше, а жене си побегоше. Луди су, господин-председниче, па сто оке луди!

— А који рече да су?

— Курјак, Смук и Калча.

— Ха-ха! Све сигурне фирме! Е добро су се сортирали. Дакле они. Е, грешни Ивко!

— Јесте, сал' та четворица.

— Тројица ваљда? пита председник.

— Четворица, господине. На тројицу знам име, а на онога четвртога кој ће да му га зна, кум му нисам бија. Четворица.

— А који је то?

— Ама, господине, ако га ете ти саг знаш, тој ће га и ја знам (врат да скрши!). Кол'ко пита' и пита', и не мога' да му чујем за име. Питујем онија: који ви беше, викам, тај? а они ми казују! »Наш побратим!« — Питујем па њега: Кој си ти, бре? — »Њихов побратим!« вика он. »И твој побратим!« викају они. (Побратимија се сас колеру а не сас мен'!) Три дана како не искаче из моју кућу, а ни га знавам ни па познавам . . .

— А одакле је, знаш ли бар?

— Кој ће да знаје, господине. На славу знајеш како је. Дође си човек из бели свет, улегне у кућу: »Срећна слава, домаћине, за млого године и ми теб' и ти па нам!« тол'ко збори, па си седне куде си милује. А ти што да правиш, јоште му лацкаш а и не знаваш га; викаш: Мило ми је, извол'те; а ви зар па сал' на славу знате и сетите се за пријатељи!! А ни га знаваш ни па познаваш. Знаш што је адет; славија си, фала Богу. Те тако си и ја с тога. Белосветски неки; испреко плот си зар дође овамке. Можда да неће ни од нашу веру да је, зашто се ич не разбира у наш адет. Четири пут га, бре брате, покани с кафу (белким да се човек сети за дизање) и он гу попи, и та се вера не присети та да си искочи из кућу, демек на другу коју славу, но си сал' седи и жмије. »Ја си могу, вика он, млого кафе да пијем; кол'ко да ги печеш, вика, ја ги све пијем, не ми ич шкоди«, вика. Те си и ја веће батали да га каним.

— А знаш ли бар ко је, шта је?

— Па требе, мислим, да је неки гурбет од панораму, ели пеливан, на ту сорту прилега . . . Нека фантазија, господине. Ни га зва' ни га па зауставља' — па сад он стануја јоште позулумћар и полуд оди свија онија што су там . . .

— Брука.

— Море, топрв иска да чујеш за бруку. За онуја тројицу па ми и неје млого жал и па криво, зашто смо, знаш, друство јоште од време . . . и ја сам си тол'ко пут бија кефли

у њнове куће! Ама за онога панорамџију и пеливана . . . е, господине, неће' ми верујеш, веће живот немам! Зашто јоште други дан стаде да прави ешеклуци, а па онија будале пристадоше та сас њег', а мен' ми па све за инат. Е, туј ми душа, господине! рече и показа јабучицу. А знајеш што иска јоште пеливан?

— А шта тражи?

— Бегенисаја коцкарин оно девојченце... оно Јолче бућмеџско . . оно што ми послуживаше, ако пантиш, на славу, гости, па иска саг да се ожени сас њума. А онија па ешеџи 'оће да су му наводаџије! — Јоште други дан, јучерке, тражише ми девојченце да ги послужује, а ја ги прати Митанче, чираче, а они напудише чираче па искају ете, Марцјолу: »Пишин да ни пратиш, викају, оно Јолче, да ни поје песму: »Славеј пиле, не пој рано!« зашто је викају, на Сику керка, па ће и она да знаје убаво да поје туја песму, а, викају, неће да се срамује како мајка гу, зашто је учила чкољу!« Што да радим, да пратим — не смем, господине, човеци су, сол ручају, мајке! Та ги прати Цигани неки, а они ги накараше, а Калча јоште једнога и истепа. — А они па тражише: »Прати ни, море, Ивчо, оно Јолче: ће' да гу удавамо!« О Боже, викам, куд се па тако удава и па жени! Немачки адет у нас нема га! Несмо та вера, викам. Каква је вера саг па тој заступила! викам ги па ја. »Да пратиш, да пратиш, зашто смо гу и момче намерили«, викају они. Пијани

човеци, мислим се па ја у мој прос' памет, па и не знавају веће што зборе! Ама оно друкче било, господине. Они се и наредише веће, наредише се како да ће од недељу Велики Пост. Онај панорамџија ће је младожења, Смук кум, Калча стари сват, а девер ће је Мирослав, апотекарин.

— Па окануше ли се? запита председник, а већ га поче интересовати причање Ивково.

— Јок, море! Не окањује се та вера! »Е па да гу пратиш, вика онај панорамџија, да играмо, вика, берем *фоте*, а фота, вика, млого убава ствар, ће' се, вика, наљубиш сас онија рипчики за један дан кол'ко нећеш у сав свој век сас жену и три свастике!« Па и онај будала дрта, Калча онај пристаде уз њег', па и он вика: »Прати ни и мајку гу Сику, ако се, вика, бојиш за ништо; и сас њу ће' да играмо фоту. Ће да падне и она, Сика, малко, берем двесте аршини, у бунар, а ја ће да гу сам, збори Калча, па засукује мустаћи, вадим из бунар.« О, Боже, пијани човеци, што ће да им прајиш?! А тој си је онај пеливан научија Калчу за *фоту*, зашто откуд па Калча да знаје што је фота! Зашто тој не беше у наш земан, тија немачки адети. »Па ће се, вика Калча, да бегенисују младенци; у сагашњи адет такој се, сас тија фицови и марифетлуци, чика, удаје и па жени саг. Срамуваље нема саг веће; саг му, вика, воспитање искача на пазар.«

— Па онда? запита председник који се све више и више интересовао.

— И саг остаде работа сал' за тој да ми домаћица искочи до мајку гу Сику та да гу питује: Е ли гу је девојче за давање, демек за удавање, и на девојченце да питује: е ли бегенисује ли момка?

— А чија је кућа и фамилија?

— Из сиромашку кућу, господине. Има си кућу и лојзе у Горицу и па друго у Габровац — једно лојзе дванаесет, друго сал' од пет дулума — чаир и магаре. Тол'ко! Ама убаво и кротко девојченце. — Тој кад ми рече домаћица — мен' ми се кућа обрну, ете! Ем га несам ни видеја ни па зваја, ем ме искараше из кућу — па саг јоште иска *ја* да га женим!! Море, моја брука у књиге да се писује, Бога ми ти казујем, господине! Курталисуј!

— А чија беше?

— Моја брука, господине.

— Ама не, него девојче . . .

— А, за Јолче бућмеџијско питујеш? Татко гу се зваше Тане, Тане бућмеџија! Напред беше бућмеџија . . . та, знајеш како је! Пропаде тај занајат, почеше људије ала-франга да носе, та и он си пропаде . . . а он таг што ће да прајн, стаде си клисарин . . . Умреја је, ће да има више од шес' године. Ама добар и кротак човек беше, па си остаде по њега удовица, та Сика. Кућа гу је туј близу до моју, у други сокак, Шефтели-сокак што је. На тој девојче искају, ете, саг да гу даду за онога белосветскога. Млого је мерак, зборе си они, ете на тој девојченце.

— На лепа девојка, па се сваком допада; а очи су за гледање...

— А девојченце истин' убаво.

— Е, па дао му Бог очи, па зна човек шта ваља; заволео је, па знаш како је.

— Е, може, господине, истин' може тој да буде. Девојченце лепо и кротко, како и мајка гу што беше. Од добру воћку добар и фидан! имаше један турцки реч. А и саг јоште па је убава и цврста жена.

— А лепа јој била мајка?

— И саг, и саг, господине!

— А велиш била лепа и као девојка?

— Што мислиш, море! Та што беше једна лепотиња кад беше девојченце, у мој век — кад си ја беја' момак за кеф — е, приседниче, неће' ми верујеш — настави одушевљени Ивко, а дошао већ до председникова стола — неће' ми верујеш, до Стамбол гу, ете, не беше јоште једна потаква да се намери. А што па имејаше грло, та када запоје старовремску:

Маруш-Марико, мори, карађозлико,
Кол'ко си мала, тол'ко си знала!
Лага ме, лага, дор ми излага,
Дор ми излага брзога коња!

Тој када запоје с оно њојно пусто грло — рече Ивко па накриви капу, која му се од некуд нашла на глави — веће ништо полепо не беше оди тој на свет! Ама како, ете, саг теб' што гледам, ете тако гу пантим у оној време, у оно њојно мало алено либаде; па

алис како цвет, како шарено ла́лѐ кад процавти у про̑лет. Она си поје у лојзе там`, на куде Агушов кованл`к, а ми се па, што смо момци, скутамо у ендек како лисице при кокошарник, па гу сербез слушамо! Мани се! рече Ивко, па накриви капу на другу страну. И саг јоште убаво поје, ама се млого срамује, знаш, удовица је. Ама ће да те викнем, ете, једанпут да дођеш па да гу слушаш, а она, демек, да не знаје дек си ти туј. — Ех, оно појање ако неси чуја, па таг ништо неси чуја у век! рече Ивко, па седе и пребаци ногу преко ноге а скиде капу.

— То сад први пут чујем.

— А требешем ја да гу узнем у оној време — рече и устаде са столице и накриви капу — ама се, ете, размину, та гу узе Танча, онај бућмеџија. А ја па на Калчу каскандисувашем, зашто и он си је бија мерак на Сику, а кој ти је чуја и знаја таг па за Танчу, бућмеџију! А и мајка гу млого мрзеше Калчу (с очи да га не види), па за мен` беше берићат-версун. Ама, ете, знаш како је у свет . . . искочи па Танча: ни ја ни па Калча, веће Танча!! Та када веће би голем нишан и наредише работу, — а татко гу, ете на овуја Сику, дође при ме́н! да пазари један јорган, да га максуз, рече, шијем за младенци, за њума и за онога па Танчу њојнога. — Е, сал` тој, викам гу ја па на татка, неће да дочека твоја керка од мен`: да гу Ивко покрива сас алал, кад не могаше (како требаше) друкче да бидне работа! Она се удаде за Танчу, а

ја си па таг за инат узедо' овој моју сагашњу домаћицу Кеву. Ете, такој му беше работа.

— Хе-хе, смеје се председник, ама ти као да си у конзисторији, тако си почео... ти се загуби, море; оде, оде... Краће, брате! Дакле шта тражиш?

— Посмешија сам се, господине, дё! У овуј моју муку, ете, па не знавам ни што зборим! рече Ивко мало постиђен и узе опет онај стари мизеран и смушен изглед. — Па, ете, господиве, ја викам: је ли ово Турско, Арнавутлук ли је, што ли је! Избрамо те, дек си човек од ред. Зашто и у турцко јоште слависмо (бе'мо цврсти у веру и па у закон), па овој чудо и резил'к не беше. Па викам да ми помогнеш, та да си не промењујем веру саг под мој старос' и станем саг под мој старос' потурњак, та бајрам да држим кад ми, ете, слава такој помага!

— Хе-хе! смеје се председник. Еј, грешни Ивко! Е то, што ми рече, не ваља.

— Ич не ваља, господине! За добро човек и не долази у општину, веће за зло! — А ја сам си грађанин и подајник, еснаф-човек; плаћам сто и седамдесет и три динара и четрдесе' и седам паре порез и прирез на половин годину; у депутацију ако искају да идем, без мен' не може да се промине, и увек си идем са свој арч. Војник сам, служија сам и у стојаћну војску кад беја' у Београд, и саг сам војник у пиротехничку чету; а њекња ми записаше и комору да давам! Ако, господине, — да давам, зашто смо Србија! Да давам и

па још, ако је за државско; зашто сам, ете, и ја државски! Па викам: право ли је да ми саг батисују кућу за ништо, за ништо, бре брате! Па ако ти, викам, не можеш, господине, а кој ће таг да може?! — Ти зашто си присадник?!

— Ништа се ти не брини, Ивко — рече председник својим благим гласом, а игра му усна од задржана смеха — не може то тако остати. Идем ја да . . . рече и устаде.

— Несам џимпир — рече Ивко, пратећи га очима и окрећући се за њим — несам коцкарин, гурбет несам, господине! Човек сам од ред, еснаф-човек, и татко ми тај човек беше; пореска сам глава, и војник и одборник, и за депутације и за дочеци, и у одбор за триумфалне капије без мен` не може да помине како ни коло без Кокана! Е па бива ли од једнога зајца девет коже да се одеру?! Зашто, господине, да дођем ја саг, ете, на овај степен?! Па викам, да искочиш саг ти сам, господин-присадниче, до тамке! Има ли у овуј земљу закон и на ред за онија безаконици! Да отидеш там` до онуј моју пустињу; зар ће да ги бидне срам од теб`, па ће да отидну и мен` ме курталисују . . . Стра` ме, господине, млого, ће се нађе неки мангуп и залудњак, па ће ме тури у допис у новине, па мој срам у свет неће га бидне!! Аман, господине, помагај! Ето тој те молим . . . заврши Ивко, па се искашља мало и повуче с пуно респекта и смирености уза зид. — Три Цинцарина преведо на нашу славу, и јоште не-

тину могашем а и тешем да преведем . . . ама, ете, саг видиш како је . . . саг дође време, ете, да се и ја писујем у Цинцари . . .

— Е, па де, де, вели му председник, доста! . . . Не гори ти кућа . . .

— Море, да горе, господине, па колај работа, зашто је сигурирана, ама ово је јоште полоше, овај кардашки зулум и несрећа. Ники ме бре не жали, господине! А мен' ми душа знајо како ми је!!

— Не брини се ти ништа, идем ја сам главом. Ти ниси умео, ниси вешт, а ја ћу то све полако и лепо. Пусти ти мене, а ти остани мало . . . немој одмах за мном, него дођи мало после, па да ти лепо мој писар преда кључеве од празне куће.

— Отидни си до кућу ми, па чудо да видиш! Искупише се деца комшиска и малска пред кућу како да ће панораму да гледају. Не мога' да ги напудим. — А бре, деца! Што се скуписте, бре ћопеци? Мечка ли игра у авлију ели шебек, реко' ги, та се искуписте туј?! — »Неје мечка, збору си па они, ама ништо јоште поубаво оди тој!« — Е па што чекате бре, кад неће ништо да бидне! — »Чекамо, збору си, да се потепају!« — 'Ајде, главу да скршите, карам ги ја; тој неће да дочекате! — »Па ће' да дочекамо, збору си, и јучерке тројицу избацише на сокак.« Сал' то чу, па си 'фати пут! Курталисуј! Па викам, ели да ги испудиш из кућу ели да ги даш тапију а мен' па да ми дадеш пе-шестину пандури, та да се иселим из онуј пустињу . . . ће

да станем, ете, гурбет по туђе куће под старос' како чиновник . . .

— Хе-хе! смеје се председник благо. Еј грешни Ивко, јеси ти награисао. И како то баш тебе да снађе?!

— Баксуз сам зар!

— А . . . оно . . . знаш, ама и ти си по некад био права напаст! Мило ти, кад ти другог нагаравиш, кад му обесиш тенџеру, а сада: леле и помагај! Видиш, сад ти се враћа. А зар ниси и ти по некад био ако не гори, а оно, вала, исти овакав.

— Ама да рекнем да неје, јес-је, господин-присеедниче. Инћар нема: ете признавам! Ама овакој да је било — неје, господине. Оној си берем беше шала, ама овој је веће без ред, господине. Аман!

— Ама то је свршена ствар, док ја само одем . . . ти не брини ич.

— Па тој и ја викам, а ти зашто си присидник.

— Е па видећемо се, Ивко. Дакле кô што ти рекох! умирује га председник.

— О да дâ Господ! вели Ивко.

Председник узе палидрвце, и запали цигару и позва писара да му овај намести јаку на вреканлуту који је обукао и да му нареди да пође за њим.

— Ама ти си опет доцније дошô, вели му председник. Опет си ваљда ноћас по свом обичају . . . гледај само какве су му очи . . . Одмах да одеш до берберина да се опшишаш . . . гледај га само, колика му је коса! Да ми

ниси више овако чупав изишао на очи! Ама, све би вас требало . . .

А писар кицош са великом чупавом косом, јако исеченим прслуком, доле широким панталонама и јако шиљастим ципелама са горњим безецом од црвена сомота који је горео као жеравица не одговара и не правда се него му услужно додаје шешир. Не вреди му да се правда, јер вазда будно око председниково запази свакога ђавола. И писар не сме да се правда, јер мисли у себи: Стари је курјак ово, ко зна где ме је видео, па која фајда: да ме ваљда ухвати у лажи. Боље ћутати. — Председник му нареди да пође за њим, а мало поиздаље нек се нађу једно шест задружних пандура, а и три фијакера нек су у приправности.

— Па ће те молим, господин-приседник, напраји ги та да искусе сву строгос' од закона! рече Ивко и додаде председнику штап онако понизно и смерно као што клисар владици патарицу додаје. Да ви дођем, господине, на оној стари степен.

Оде председник, а за њим Ивко у највећој смерности и понизности као човек који је изгубио веру у све, па се боји да и најмањим дахом не утули и последњи слаби зрачак наде.

Стиже г. председник пред кућу и, саслушав тужбу једнога Циганина који је тужио Калчу да га је тукао обедивши га пре тога да је и он један од оних који је продава књажевачку пљачку од Седамдесет Шесте уђе унутра.

Исти г. председник је био познат као један славан друг за друштво. Стари Андалија, коме се компетентност мора признати, причао је после једног »весеља« да такву напаст још није видео за четрдесет и неколико година свога свирања. Душу је дао за једно добро српско друштво у коме иде све онако, без устезања и устручавања. Био је то стари јолдаш и ашик, о чијим се весељима радо причало и још радије слушало. За њега причају да је пређе као »срески« био сила и носио на златним мамузама као жвркове два наполеона. Знали су се добро, па зато и није никакво чудо, што га онако радосно дочекаше људи који су, и ако пијани, ипак имали мало и респекта од власти.

— Ооо! повика Калча који га први и опази. Здраво-живо, господине! Море, ћорави ли сте, ели нисте окати, та не видосте кој ни дође?!

Тврдо решен да их лепим или силом уклони, г. председник остаде и даље званичан и хладан.

— А виде ли, господин-присeдниче, што напраји онај звер сас нас? рече Калча, јер га г. председник својом званичношћу поли као хладном водом.

— Који онај? запита г. председник и јави им се учтиво, а гледа по авлији.

— Па, домаћин наш, побратим Ивко, господине председниче, вели Курјак. Изволʼте, седите . . . А ми . . . мало свратили . . . кô људи.

— Море, има даву да ти чинимо, да ти се тужимо без марку, на онога санким дома-

ћина. Млого лош човек, господин-приседниче, па ни лошо и напраји. Пцетишите! Овако ли се слави слава и друство дочекује једанпут у годину, бре брате?! Остадомо сами у кућу као сирочики без татка, како пиличики, господине, кад ги кобац уфати мајку!

— Е па, Калча, знаш како је . . . и ви опет . . .

— Тој ли је ред, господине?! А живувасмо алис како браћа од једну мајку . . . Пазешем га и волешем побоље од онога мојега Чапу! јада се Калча, коме се стегло око срца, па постао лиричан; дало му се на жао, па му удариле сузе. Тој ли је ред, господин-приседниче!?

— Па није ни то — то не велим; ал' опет ни зулум неће да трпи човек! вели председник.

— »Зулум!« 'Ајде па и ти саг, господине, како збориш! Све беше убаво и човешки. »Зулум«, викаш? Е па де, ко је погинуја од овај наш зулум, кажи си ти, де? Ти си човек један, што се каже, књижовњак, разбираш се у књиге и у писмо, и у протоколи и архиву, и тија багатели. Кој погину дѐ оди тај наш зулум, мајке?! А њега па ако слушаш што не клевети, — оно требе да је Косово било овден! У овеј године, рутав човек, та да си саг у мој старос' плачем. Тој ли је па ред?! заврши Калча врло жалостивно.

— Е па ја знам да си ти, Калча, адвокат! Ама није опет ред ни да му ви опет тако набијете огњиште, рече председник, окре-

ћући се и гледајући по авлији онај вашар` па зе заустави на обешеним јагњећим кожама. — Није ни то ред!

— Неје, господине: да кажеш да је ред, неје па ни тој ред. И ја си тој викам: ама кому да га казујем?! правда се Калча искрено.

— А јесу л' вам то јагњеће коже од ове славе?

— Јесте, господине. Веће нам се доједе пилећо, па променисмо на јагњећо; па беше туј још неко друштво, те ги поручасмо сас друштво.

— А пошто су сад коже?

— Шес` гроша, седам гроша . . . према јагње, господине . . . даје понизни и услужни Калча податке. Две дадомо на Курјака, зашто ги је он и заклаја, па ред си је такав; а једна па за мен` ће остане, зашто му ја бејa` помагач, паракувар, а он беше старејп ашчија.

— А шта то пече онај? Јагње, а?

— Јагње, господине, ђурђовско јагње; а од њег` послатка манџа нема на свет!

— Изволʼте залонац, господине председниче, рече Курјак. Калча, дај столицу!

— Фала, фала! Залонац ћу узети, ал` сести нећу, него овако стојећи. Залонац и јесте да се с ногу овако једе. А, после, ја нисам дошао овамо да се частим — (кад је требало, био сам) — ја овамо долазим управо по званичној дужности, као . . .

— А ми ћемо сад мало да се прихватимо, вели Смук, излазећи из подрума са пуним рукама, да ручамо. Ручали су већ, што

кажу, и који су говеда погубили. Ево и вина. Побратиме, исперп ове чаше, рече Смук оном новајлији.

— Ела изволʼте, господин-приседниче, мало винце. Ама је винце, види, види! И Турчин — па веру си да батали заради тој вино, такво је!

— Фала, Калча.

— Ама вино антика; од ћурлинско лојзе, трогодишњак. Да си бацимо, господине, у кљун по једно винце.

— ʼАјдʼ баш могу, алʼ само једну чашицу.

— Хе-хе! служи га задовољно Калча, колʼко милујеш, господине, а код нас зор нема.

— Ама како то радиш! Гледај га само! Ала си ми и ти неки ашчија! рече председник, гледајући Курјака како сече печену јагњетину.

— А све си вика, господине, вели Калча, да најбоље знаје.

— Како то сечеш, то не ваља ништа!

— Не ваља, господине, вели Калча.

— Оно ако ћеш баш право, јагње и не треба да се транжира, него се изнесе онако цело на синији, кô што Турци раде.

— Е, не лʼ и ја тој зборим?! А они ми викају: ти, Калчо, да си ћутиш; ти си мајстор салте за зајци и за срндаки. А саг погле како и приседник на мој памет збори!

— Да си мене питао, вели председник, ја ти, вала, не биʼ дао ни да га сечеш. Јагње се живо коље и сече а чим је печено, одмах нож за силав па прстима, кô што је Бог ре-

као. Јагње печено, упамти то, најлепше је и не сећи га, него га онако цела изнети на синију, па онда скрстити ноге, па, онако по турски, прстима скидати с костију. Тако се то ради. Па онда не знаш шта је доста: толико је то слатко! Ал' кад си већ почô, онда дај бар мени тај нож, да ја то...

— Нож, подај нож! викнуше сви и полетеше услужно.

— Ех, сам те Господ донесе при нас, вели задовољни Калча, а без теб' ћаше да буде јексик овој наше друство!

— Овако, видиш, овако се то сече, овако. А како си ти почео... Па брже прислони тањире уз ватру, да се малко угреју, ако ћете, то јест, вруће печење да једете — онда се тако ради, а не на хладан тањир метути, па да се одмах слојани! А ако волите хладно печење, онда је друга ствар. Што се мене тиче, ја волим и једно и друго. А кад хоћете вруће, тањир треба да је мало угрејан...

— Боже — вели Калча, сав срећан, полако — учевњак човек што је, па у свашто се разбира!

— Тако... дај сад амо те тањире од ватре. Е, пробај сад да једеш!

— Ех, пусте чкоље и пусти мој младос' куде је! викну Калча.

— А лако је натаћи само на ражањ па испећи; ништа лакше од тога. Али треба мајсторије да се исече. 'Ајде, па ви сад једите... а ја ћу мени узети само онај бубрег с лојем. Дај столицу.

— Столицу! викну Калча и додаде му своју малу троногу столичицу... Е ли искате из собу једну и један јаст'к?

— Батали, добро је и овако! вели председник. Охо-хо! Ала се омиче, све се топи и лој и бубрег. Дед' то ћурлинско. Је л' ћурлинско то вино беше? Да ти мене нешто не лажеш?

— Ћурлинско, господине, вели Калча, ич не бери бригу, зар теб' ће' да те л'жемо! Све му је лојзе у Ћурлине.

— Онда сипај!

Сипају, куцају се, наздрављају и пију.

— Славу славили, славу дочекивали, господин-преседниче, наздравља Курјак. Како ја вас данас у мојој кући како могу, тако ви мене, ако Бог да, други пут у вашој кући дочекивали како могли, а, дај Боже, и како хтели!

Пију и изврћу све чаше, тако да данце буде горе а уста чаше доле.

— Добро вино! вели председник. Дед' још мало ребарца. Тако. Па онда да се лепо разиђемо, па и ја с вама и ви са мном да будете задовољни, а највише да буде нашем Ивку мило.

— Што је куче, виде ли, господине, па нема га! А погле овакој друство! Овако једење и пијење и не 'теде — што је пчешка сорта! — не 'теде — да остане! вели Калча.

— Ала се топи! Охо-хо! вели председник, узимајући ребро. Гледај, Калча. Овако се то једе! Ех, кад не умеш да једеш.

— И ово! рекоше три кардаша и свакп му изабра и метну у тањир оно што сам највише воли.

— И реп знам да волите! рече један, па му мету у тањир.

— И главу, господин-приседниче, вели Калча. Не ли сте главешина на град и на нас свија и туј што смо и там' на на поље по град. На викам: »Главу пред главу!« Тако] си је ред јоште од старо време.

— Изволите, господине председниче ћурлинскога нектара. Нећете ми ваљда дати корпу! вели онај и приђе услужно и грациозно да му наточи.

— А, фала, фала! А одакле бесте ви? рече председник новајлији. А ко вам је ово? запита полако Калчу. Одакле бесте?

— А кој га знаје! вели Калча. Требе да је неки наш човек. Дође си у кућу како некој маче од сокак кад улегне у кућу, па се припитоми туј: па саг веће и не излази. Стадосмо и побратими.

— Част ми је представити вам се — рече онај, закопчавајући капут и извлачећи манжетне — Светислав Н., пређе као члан позоришта, скроман и предани служилац у храму богиње Талије, а затим отпуштени општински писар, жртва обести садањега режима, који је узалуд ишчекивао моју потпору... као члан путујућег друштва почео сам као статиста са цигло неколико ових речи: »Милост, Лезирк је невин!« а доцније сам играо Јована у *Низу Бисера* и Хајнриха у *Лаворици и просјачком*

штапу, награђен бурним аплаузом до лудила усхићене публике која ме обожаваше. Играо сам карактере, то ми је фах . . . посветио сам се био животу који значи свет на даскама, то ми је био идеал, циљ и сврха мога толи бурнога коли беднога живота . . .

— Аха, сећам се, писали су ми из Београда за вас.

— Па сам дошао... А уверићете се из мојих кондуита, које су све овде при мени . . . рече и извади читаву фасциклу неких хартија.

— Добро, добро . . . то за после. Овде сам само приватан човек у кругу пријатеља.

— Имам опробано перо . . . мој концепат није никако поправљан; одмах га и преписујем. Имам баш, чини ми се, овде неколико концепата при себи, ако желите . . .

— Желим ти, брате, добар апетит — рече председник и метну му у тањир један комад печења. Ето то је добро. Ех, кад не знаш шта ваља!

— О господине председниче, ваша љубазност . . . ваша готовост . . . како само да вам се одужим! . . .

— Батали, море, то, па ћути и једи ту. Видиш да нисам . . . да сам данас приватан човек, а сутра кад будем у звању, званичан . . . вели председник, па се тек на једаред трже; сетио се да је дошао као власт, па настави: То јест, ја сам и сада власт, ал' сам у другом послу. Људи, шалу на страну, фала на части, на вину и на мезелуку, ал' ја мислим, да је већ крајње време да ми оставимо овога чо-

века, овога нашега грешнога Ивка. А зато сам и свратио, пут ме нанео. Ишô сам овуда, па чуо неки џумбус, па дај, велим, да видим..

— Чуја си џумбус, па викаш ово требе да су неки моји човеци, друство; е фала, те се за нас па присети. А куд ће па да бидне коло без Кокана, та и ви без нас. Здрављица, приседниче! вели му весели Калча, а накривио капу. Ако, ако! Ниси ни погрешија, ни ти с нас, ни ми па с тебе.

— ...Па реко', хајд' баш да свратим и да видим шта раде они тамо, па сам казао Цивгару да спреми фијакере, па да се лепо посадимо, па онда лепо одавде кући ... ил' у Бању ... добро је мало, ради ...

— Заради воздух! вели Калча. Ех, што је човек учевњак, књижован ...

— Јесте, да се мало излуфтирате, то је здраво.

— Прима се! Да идемо! вели Светислав.

— Ама па лепо, да си идемо, лепо, па ће' си идемо! И ја си тој викам од јучерке јоште. Тике викам, вели Калча, бива ли, ели је ред па трговачки да си идемо, а ни сас здравје да не рекнемо на нашога доброга Ивка, на домаћина, ете?

— А прошевина?! спомену Светислав.

— Каква прошевина? пита председник.

— Хеј, хеј! На тај си је работа веће свршена ... 'Оће да га женимо ...

— Кога? пита председник.

— Па ваљда неће Курјака! Тике може и њег' удовац је ...

— А зашто опет кâ да не би могло! рече Курјак, ребрећи се мало и сучући бркове.

— 'Оће да га женимо, овога побратима. Такој ли је, куме? пита Калча Светислава и удара га по рамену. Јучерке ме окумија. Здрављица! Куме, да пијемо! Куче ниједно, ела да се пољубимо.

— Хај'те, људи, хај'те; ово је сад најхитније, а за оно има времена! вели председник.

— Ивчо бре! раздера се Калча колико га грло доноси. Ивчо бре, поскоро да дођеш!

— Што се дереш кâ скелеџија? Пресече ме, кол'ко се раздера! викну на њ председник.

— Викам га и окем ете за тој, да се демек, алалимо како људи, трговачки . . . несмо једне керамиџије . . .

— Море, Калча! Немој бар ти да се правиш луд. Давно се батали ред овде.

— Одамно, господине, и ја викам тој, јоште од како не оно кучеостави па побеже; ама викам, зар да смо и ми како он?! вели Калча.

— А зар је ред, вели Курјак, да нас и он остави онако саме!

— Е, па немој тако, Мито — рече председник онако меко и благо Курјаку — ти си бар човек паметан, па што онда тако говориш? А како би, ето реци по души, теби било, да ти он дође на твоју славу?

— А зар је једаред засео? А после ја то једва и чекам, и молим Бога! А што? Што да ми не дође! Боже здравља . . . Није далеко . . . ето прексутра, па изврол'те и ви, го-

сподине председниче. Па ћете видети како ја дочекујем и служим госте: онако старински, као Силни Цар Стеван . . . све стојим. Jà како. А ја још и немам домаћицу кâ он. Још мало, ето прекосутра је слава, па живи били . . .

— А шта је прексутра?

— Па разуме се Марков-дан, моја слава, од старине . . .

— Хе-хе, смеје се председник, шта се ту разуме! — А за коју годину, за ову?

— За ову, за ову!

— Хе-хе. На здравље ти памет! Ове га године, вала, нећеш славити, а до године можеш. Па, болан брајко, а знаш ли шта је данас?! Па *данас* је Марков-дан.

— Данас? пита Курјак.

— Данас, и то целога дана! А сад је четири сата по подне.

— Та батал'те, господине председниче .. не знам ја кад ми је слава! Толико године славио заједно с оцем, и после кад сам се одвојио сам, и као удовац . . . па да не знам ја кад је Марков-дан. Трећи дан по Ђурђев-дану.

— Па? Је л' прекјуче био Ђурђев-дан?

— Јок! данас је! јуче је! вичу, док се напослетку једва једном не обавесте да је јуче био Ђурђев-дан.

— А не, не! Господин председник има право. Јуче је госпођица Јола отишла и нисам је више видео, а она је дан и по послуживала.

— Е, па саг дè! Вија сте мужије учевњаци и књижовни, а мија смо једни простаци.

Како ти рече, приседниче, тај дан ће да бидне. Последњи си гост у друство, да ти не квариmo кеф, ете! вели Калча. Пеки, пеки!

— Е, па нећу да је »пеки«, него: Је л' прекјуче био Ђурђев-дан, је л' јуче била патарица, е је л' данас онда Марков-дан?! Ако не верујеш, изиђи да видиш како јури свет у Пантелеја... а и на Св. Марка слави црква!

Табло.

— Е па, побратиме, Митанчо, диже се Калча с пуном чашом, па срећна ти слава! У здравје да гу дочекујеш! И ми да ти долазимо и ти па да не дочекујеш и испраћаш, а не како оној куче Ивко што уради.

Сви му честитају славу, љубе се, пију и опет се љубе.

— Добро сте ми дошли! вели Курјак једва једном уверен и он. Извол'те, седите.

Сви поседају, Курјак стоји и служи.

— Господин-приседниче, вели Калча весело, а виде ли саг па овој чудо: слава на нашега Митанчу. Курјачка што је слава, па у туђу кућу гу слави! Боже мој! Свашто у овај свет!

Те се речи као коснуше Курјака, јер он се уозбиљи и као растужи мало; а за чудо да је и јуче већ био нешто друкчији. Већином је ћутао, ребрио се седећи онако; гледао, сукао и извлачио бркове.

— Е, кад је тако — рече председник и пружи ђуровачу да му се наточи — онда је што друго: ствар је онда у другом состојанију. Па што ми то одмах не казасте! Е онда

узимам реч натраг! па испи чашу. Светиславе, на, мети овај шешир тамо да ми не смета.

— Бож'ке како се па оној убаво сложило. А прође Ивкова слава, а ето си стиза на Курјакова! вели Калча.

— А јадна ти слава без свирача! вели Смук.

— Весело, господине председниче! вели Курјак.

— Ама нешто ми глува ова слава! вели председник.

— Како да није! вели Смук. Нема Цигана.

— Бе'у једни отопчке, ама ги напудимо зашто су лопови. Они куповаше и доносише пљачку алексиначку и књажевачку у турцко време кад беше рат. Рекаја сам јоште кад паде Ниш и заступи Србија, да ћу ги бијем где ги нађем и дор ги видим: па си тој и радим, веру ги фираунску чађаву! Фаћам рачун: јоште три иска, па да ги бидне рамно стотинка.

— Ама глуво ми без Цигана! вели председник. Куд је била слава без Цигана!

— Глуво, господине.

— Чујеш, куме Светиславе!

— Ја . . . о молим . . . изволите! вели Светислав.

— Дакле, као што ти реко', ја ћу да ти будем кум, Курјак старојко, а Калча нек' ти буде место оца. А, Калча, пристајеш ли?

— Свѐ си кабулим . . . вели Калча.

— О каква част! Ствар прешла у јаче руке . . . Дакле има наде! Даље од мене онда

мисли о самоубиству! »О Марijола, лепотице красна, Слико дивна раја небескога! Не смем чисто да погледам у те, Дивном блеску светла лица твога. Ал' врати се, о погледај, стани, Мог живота већ се гасе дани!« заврши декламацију овај Јулије Флотвел из путујућега друштва.

А Калча не скида очију с њега, него га слуша и гура једнако Смука, да га и овај слуша.

— Море, куме, ти ме збуни с том твојом фантазијом . . . Дакле, шта оно хтедо' рећи...

— За Цигани беше разговор! вели Калча.

— А, да, дакле, куме и ћато . . . сутра напиши признаницу на пола плате . . .

— Чујем, господине куме; а на колико, молим?

— На пола плате, четрдесет и осам динара, од петнаестога до краја овога месеца, на име плате писара ово-општинског, а плата ти је деведесет и шест динара засад.

— Хвала, господине кума-председниче и једини прави пријатељу и добротворе.

— Уха, шта ти све наказива ту! Рекни: *куме* — доста је.

— Хвала, куме. Дакле, куме, шта сте ми хтели наредити? Где *кум* оком, ту *кум* скоком!

— Леле мајке, што ће да ни процавти Општина сас овакога писара!! вели Калча, смејући се.

— Дакле, куме, отиди оном мом писару пред кућом ту што стоји и кажи му, нека одмах пошље свих шест пандура у свих шест

циганских махала — а и код Пантелеја нек' иду, ако по малама не нађу, па нек' доведу свираче.

— Колико?

— Кол'ко их нађу.

— Ама, викам, вели Калча, неће може бит' да дођу; и њим ги је слава.

— Море! Чудне ми славе! Циганска слава. Шта неће да дођу?! Кажи да председник зове. Хајде сад . . . Чујеш . . . хеј, стани . . . Нареди тамо и за прангије!

— И чочеци нек' доведу! предложи Калча.

— И њих, и све. Знају они Курјака; зар су му мало свирали Мекам и Зејбечку Игру.

— Море, не знају они председников бакшиш! вели Смук.

— Е, па срећна слава! Срећно виђење! Ове године како можеш, а до године како хоћеш. Па да Бог да с домаћицом, вели му председник. Ако си Курјак, не мораш бити курјак.

Куцају се и пију.

— Седи, Мито, рече председник Курјаку. Што си замишљен? Шта ти је?

А Курјак само седи и ћути. Суче бркове, вуче брк и гледа низ нос, као човек који осећа своју вредност и намеран је да је пусти у саобраћај.

— Истин', што ти је на теб'? Нешто си млого жалан, побратиме!

— Ето тако. Ништа! Мислим нешто! Ето од кад је наше друштво, па се не сетисте мене да жените и да ми председник буде кум! А овај, ево, дошао јуче, па му већ нађосте

и девојку и кума и старојка и све! Е, зато ме је баш много жао!... То... то ја и умрећу а заборавити нећу!

— Па, молим те, побратиме, а кад си нам ти рекô да ’оћеш —

— ...Него да ја дочекам, наставља збиља ожалошћен Курјак, моју славу без домаћице, и још у туђој кући! Е зато мене боле срце! То је мени једна жалост велика!

— Море батали то сад. А поправићемо то лако, само ако ти хоћеш! Него да пијемо. Само ако ти хоћеш!

— Море, како да нећу оно што је добро.

— Хајд’, батали ти то сад! Сад ће нам и Цигани доћи.

Нема сумње Курјаку се досадио удовачки бећарски живот, а дирнуло га и то ваљда што је дочекао славу у туђој кући. И он се опет изгуби у мислима. Само је гладио брке, пућио образе, надимао груди, као што већ то чине заљубљени удовци, и мало је говорио, а није се расположио ни кад су стигли свирачи.

После пола сахата стигоше свирачи.

Ивко је седео дотле у кафаници и поручивао кафе и примао извештаје, који су га потпуно умирили, јер је чуо да је власт стигла већ на место нереда. Пошао је умирен и пун наде; али што се ближе кући примицаше, све га више неки страх обузимаше. Оставио је кућу у приличној тишини, а сад из далека проламаше му уши један ужасан урнебес! Јакаша, јараша! чу се из авлије глас Циганака и зурле Амета зурлаша.

— Леле, мајке, што ће баш да пропаднем! Што ће овој сас мене на крај да биднe! рече, па полете кроз свет у авлију, као човек који је до мало час безбрижно седео у друштву, па му изненада јаве: да му се кућа запалила. Ту стаде на оном демаркационом ћошку од куће, па гледа и слуша све. Унутра већ само како се замислити може! Како те најгоре мрзи. Једна вика, једна свирка, једно пуцање и подврискивање једно, па се до неба чује! Затекао је шест циганских дружина. Све ударило у свирке и даворије, у ћеманета, зурле и бубњеве, а чочеци у бесну игру. Циче ситна ћеманета, пиште зурле, а глас им се разлеже чак до Виника, тресе се кућа и сокак од бубњева, звече дахирета, подзвецкују чампаре на рукама чочека. Игра чочек и прави кругове и шиба својим дугим курјуцима по зраку и тресе грациозно целим својим симетричним телом, а Калча се извалио на једно јастуче, зажмирио сладнострасно као мачак, па викнув: Ахааа, чичино малецно! испали пушку у вис и отера радознале вранце чак у девету махалу. »Свирите мој жалос', веру ви фираунску чађаву чочешку! дере се Калча и обећава лагир-папуче гаравом чочеку Кара-Биберу, због које се почешће по кафанама дешавају туче између војске и цивила и има разбијених глава и слубљених шешира, покрханих столица и тесака без канија у кафани и канија без тесака у касарни. »Кити, кити, Ружо!« дере се Калча.

Тресе се кућа веселога Ивка, јорганџије.

Стао домаћин, па гледа и слуша чудо. »Што је овој, бре брате! помага ли што тавија?« рече у себи. Веровао је својим ушима, још са сокака чујући како му се све тресе од свирке и песме весела кућа његова, али очима својим није могао да верује ни сад, на лицу места, усред авлије! Занемео и стао. И да је то био човек који афектира, нема сумње да би најприродније и најзгодније било за њ да падне у несвест; — али пошто као човек јаке и снажне грађе није знао шта су то живци, а још мање слаби живци, није знао наравно ни падати у несвест, него је само зинуо од чуда, па стоји насред авлије. Оставио још и којекако мирну кућу, а сад затекао читав вашар као у паклу, и то још у присуству општинских служитеља, на чију је помоћ апеловао! Они су ревносно прали чаше и спремали »биштек« и »есцајг«!!

— Бреее! Зар тол'ко Цигани ги има у овај град?! викну Ивко, коме ништа паметније у овај мах не паде на памет него то. Заборавио на своју несрећу, па се чуди томе. Стаде гледати и мерити у Цигане и пандуре који раде и уређују слошке као да су баш у својој кући.

— А, за тој ли ве је послаја приседник, несреће пандурске! викну Ивко, мислећи да су пандури (као сироти људи) поткупљени.

— Ми си сал' слушамо заповес', рече један са засуканим рукавима, разгледајући опрану чашу, а Ивка и негледајући. Што па *нас* резилиш, кад су туј наши старејни?!

— Какви старејп! А, ће се нађем ја с приседника, па ће га питам, какви има пандурини! Куд су старејп? пита Ивко, не видећи ништа друго до саме Цигане. Први пут му паде на памет, па се запита: откуд у вароши толико Цигана! Погле, молим те! рече Ивко у себи. И доиста сам Циганин притискао авлију, па да, што невају, јаје бациш од горе, не би пало на калдрму већ на добра Циганина или још бољу Циганку. А није ни чудо. Пандури су сви, колико их је било, тачно извршили наредбу. Сваки је пандур довео по једне свираче: шест пандура, шест дружина Циганских беше дошло. Стоје у полукруг са свима могућим музичким инструментима културнога Запада и чаробнога Истока. Они као полукруг, усред њих кардаши, усред кардаша седи главом он, председник: а власт, болан брате! Пао у севдах, па онако ћефли лепи динаре и стопарце по челу и образима најмлађег и најлепшег队 чочека Ајше и обећава јој стамбол-папуче! Грешни Ивко кад виде то, а он стао па се скаменио, и стоји не друкче него као један велики у салонски капут и свилени прслук са цветићима у саксијама обучен знак питања или дивљења.

Дуго је ћутао, јер не може ни очима да верује, а још мање да гукне! Власт, болан брате, отишла да га заштити, па се и она саблазнила и њу је ова тродневна епидемија заразила! И њу је занела и понела струја овога бујнога весеља. Па шта је онда стално и солидно у овој земљи? мислио је Ивко.

— На здравље ти пита, домаћине! гукну Ивко. У овуј земљу веће нема ни ред ни па закон! Пропадо' ја са све приседника!

— Ивко!

— Побратиме!

— Ћопек!

Гракнуше оданде у један мах кад га спазише, а прангија рикну силно и посу земљом несрећнога Ивка по глави, по капуту и по свиленом прслуку са цветнћима у саксијицама.

— Свирајте: »Што те нема, што те нема, драги, да ми дођеш?« виче Курјак.

— Јок јок, свирите: »Побратиме, побратиме, ете, да се не варамо!« виче Калча.

Цигани свирају и певају и једно и друго у исти мах.

Ивко стао насред авлије, па се подбочио као онај коме се поломе кола на пола пута од села у варош, — стао па гледа блесасто. Паде му на памет прекјучерашња гужва циганска, па рече у себи: Сас Цигани поче, сас Цигани ће ми се и сврши слава! Ја си дочека у моју авлију »Циганско царство!«

— Поскоро овам', куче ниједно, виче Калча. А, теб'те никуд нема! А знаш ли, јагуридо, дек је данас слава на нашога Курјака?! Не знајеш, је ли, несрећо побратимска!

— Овамо, побратиме, устаде Курјак и приђе му. Данас ми је слава, Свети Марко. Жалост, побратиме, које сам ја дочекô од тебе, као од једног бољега од рођенога брата, да се ти мене не сетиш, него да ја морам да ти напоменем.

— Е, па срећно, утањи Ивко, до године побоље код твоју кућу да гу дочекујеш и испраћујеш!

Пољубе се.

— Ставријо, море, чашку за Ивка. Добисмо новога госта. Седи си, Ивчо! вели Калча.

Куцају се и пију. Ивко седа.

— Е, а што је па саг овој, господин-приседниче? рече прекорно Ивко.

— Не можеш бре без нас, признај, куче једно! вели му задовољно Калча. Скита се, скита, па се врну при нас у старо друство, куче!

Насмеја се Ивко мало горко, па се предаде судбини и баци капу на траву.

— Ето видиш, како сад иде све лепо и мирно. Седиш ту, а нико ти не каже ни: потамо се! Треба лепо. Добар си мајстор, ал' с људима не умеш, вели му председник, густијозно једући једно ребарце. То треба полако, па то после све иде својим путем, као намазано. Ти само уживај!

— Е јес', господине. Да уживам, господин-приседниче! Калча ме испрати сас пушку, а ти ме на саг сас прангије дочека! Фала ви како на брата, рече учтиво Ивко, а у себи се пита: шта ли то, Боже, иде све тако лепо и намазано?

— Деде још по једну! Најпре таван јагњетине, па таван вина, па онда таван кафе, па ништа лепше! Ето тако . . . сад још ово да испијемо, ту што видиш, а после ћемо сви лепо да се дигнемо, па право тамо! Ал' онда

треба и ти да нам помогнеш, јер и твоје се коже то тиче.

— Што да прајим, господине? Све ће да чиним, салте казуј! вели Ивко, па му се примаче столицом.

— Па ти ето видиш, какви су ово зли поданици. Видиш да овај сваки има три срца као Муса Кесеџија. Видиш да су тек сад ћефли, што су пронашли Митину славу! Па ти мислио да ће већ да сврше, а они тек сад почињу! Хоће славски колач да поруче.

— Како, море, да не видим! Очи ми обелеше гледајући бруку. Него курталисуј, аман!

— Е па лепо, има лека.

— Има велиш! О да да Господ!

— Ето видиш овога овде Светислава. То је наш писар: добио је данас службу. И ти си ми казао, а и од њега сам самог мало час чуо, да је бегенисао ону јучерашњу девојчицу...

— Маријолу Танину? Јесте, господине.

— Е, па видиш. Па сад бирај! Ил' волиш да их скинеш сад одмах с врата, ил' да ти још три дана праве лудорије по кући. Од тебе све зависи, више него од мене.

— Научи ме, господине, ела...

— Па да оде твоја жена, госпоја Кева, мајци девојчиној...

— Аа, при Сику?

— Јесте, да оде, па да је пита: хоће л' удати дете. Је л' јој је за удавање: а ми имамо, реци, момка на женидбу. Нек' каже, да није рђава прилика... а знаш... ко га

зна, може после доћи неки још гори. А овоме бар знам фамилију. Од добре је фамилије, за то нека се не брине, а има и масу, то ја знам и јамчим.

— Е, лепо... ће рекнем: преседник га знаје како и себ' што познава...

— Па ако може бити што од тога посла, а ми да им дођемо одмах овако сви у прошевину — а ево ту су и Цигани. Жива згода, све кô наручено. Он млад, леп, од добре фамилије, таман прилика: а она лепа...

— Лепа, господине, како гугутка, како и мајка гу Сика, а мајка гу па што беше...

— Ее, де... казивô си ми већ! прекиде га председник. Дакле ако може, а ми онда вечерас лепо све да свршимо, а на Духове може свадба да буде. Дакле, хоћеш ли?

— Како да нећу, господине! вели Ивко.

— Е па, Светиславе, домаћин ће да иде. Дакле, Ивко, хајд' брже, а кажи им да се девојка момку просто допала! кажи да је зато и остао три дана код тебе, што му се жестоко допала...

— Рекни гу, додаје Калча, жестоко му памет померила ваше Јолче, па си је саг како брљив без ћума! Ошашавеја је...

— Да, господине, а и шта би ми био живот без ње! Само један суморан дан, magловит, облачан дан: дан без сунца, небо без наведрине, без топлих зрака сунчаних. Што је цвет без топлих зрака сунчаних, то сам ја без ње! О, господине, кад бисте знали! Кад бисте знали и осећали што ове ломне и измучене

груди осећају у овај мах! Ах, господине! рече Светислав, а опустио руке и разарусио косу, па изгледа као онај кога из кафане избаце.

— Погле га сал' што збори! вели Калча полако и гурка Смука. Jȁ га што је брљив! Их, што је фантазија, мајка му стара!

— О, господине председниче! Да ли ћете ми моћи веровати?!... Али не... и ви сте били млади, и ваша је крв негда бујније кључала, срце јаче било, и ви се више кретали по узвишеним пределима идеала! И ви сте јамачно имали једно створење, које не бисте дали ни за сва царства овога пространога света; за чијим сте погледом чезнули, за чијим гласом уздисали, за чије бисте једно »љубим те, љубим« дали све блаженство душе своје! — А она, мени . . . ах, коли ми је драга она!

— Брееееe, отеже Калча, па ово море било лудо!!!

— Море, не лупај ту којешта, осече се председник на Светислава, који је још једнако онако чупав стајао и декламовао без суфлера, нит' ми одуговлачи ту ствар, кад видиш да радим за тебе!... Дакле... овај... тако кажи, нека каже тамо госпоја Кева: да је момак рад да се жени, а девојка му се допала. Он има нешто масе, а добиће службу, па не тражи ништа; што кажу, пристаје и у једној кошуљи да је узме. А ја ћу се старати за њега. Познавао сам му оца, а познавао и фамилију, и јамчим за њега. Ако дâ, нек' јој рекне, да ће тиме и мени учинити љубав, а рећи ће ми после фала, то знам. А и девојка

ваљда му неће манисати? А момак је воли и било би му тешко кад би га . . .

— О умукните — раздера се Светислав — не спомињите ту ужасну реч, тако вам спасења душе ваше и вечних мука које вас чекају! Не спомињите! рече малаксало, па разбаруси косу у очајању и паде преко једне столице.

— Амареко' ли ти да се не млатиш кад ја радим, видиш фала Богу. Бог и душа, хоћу те везати, па послати у Београд у лудницу, ако ми само још једну реч . . .

— Ах! не, не! Ви још не знате . . .

— 'Оће — нек' гу рекне Кева — како онај леблебиџија из Стамбол, што се у онуј турцку песму поје, пушку да фане, ајдук да стане, ако му, ете, не давате Марijолче ваше. Може да направи сијасвет зулуми и на епеклуци заради овај несрећни севдах. Такој нек' гу, ете, на Сику рекне! учи их Калча.

— Не, не! Пашто ми и живот, та он би ми само био пакао на земљи без ње! Ја ћу се убити ако . . .

— Чујеш море, Ивчо, што си збори човек?! Нек' рекне Кева на Сику: да ће да се беси наш побратим Светлислав на криву грану, а све од кара-севдах — а од кара-севдах поголем болес' има ли на овај свет?! вели Калча озбиљно. А истин' може да учини тој! Фантазија је, бре! Лудо, бре, зар га не видиш? Море муке видомо сви сас њега за овој три дана! Па може тој и да напраји, па кој ће таг, рекни гу, Сике, да потегли на душу? А може,

каква је будала, да се ожени за инат сас неку штумадлу, па бива ли наш побратим такој да начини, та такву снајку да си добијемо?! Тој ће бидне, рекни, ако му не давате девојченце. Разбираш ли?

— Разбирам де! вели Ивко нестрпљив.

— А за момка, реци, да је већ председникова брига; биће места за њега. А после има и масу, дакле неће, фала Богу, бити гладан. А рече, чини ми се, да је сиротнија кућа, а? запита председник.

— Па сиротиња, господине, вели Ивко; имају ти једну кућицу, лојзице, малко земљице, чаир и магаре; тол'ко!

— Е, па иди сад, па гледај што брже да се вратиш, ако желиш да ти се кућа што пре испразни, вели му председник полако. Јер видиш како је! Курјакова слава тек сад почела . . . једва сам их одвратио . . . а хтели да зову и попа да сече колач! Па ако и Курјакова слава устраје још три дана, лепо ће да ти иде! Хајд', иди сад!

— 'Оћу, 'оћу, господине, да радим ћу како да ми је син ели родљак, вели Ивко.

— Рекни гу, учи га Калча, нек' си не тврди пазар баш тол'ко много. Зашто знајеш како је! Момак си је како један, демек, зајац, девојачка мајка како ловџија, наводаџија како огар, како на прилику саг мој Чапа што је, а момак како зајац; дор га видиш, а ти тај час по њег', зашто кад му изгубиш траг, нема га ни зајац, беше му веће . . . неће га нађеш ласно! Па да си има нос, како мој

Чапа, па неје лесно! Та и за овој саг, ете, алис та си је работа! Зашто може после да буде слаб алиш-вериш за девојку. Знајеш како је девојка! Док си је млада и луда и зелена, она си је скупа и јагма на њима, како на ранке црешње; а после и по две оке да даваш за марјаш — па мука за муштерије! Море, мен' ме ти питуј, рече Калча задовољан и изненађен и сам овим својим згодним упоређењем. Помени гу за оној наше старо, кад гу ја бегенисува јоште у оној време, а она си и мајка гу тврде пазар! Па виде ли што се после напраји?! После си пође и удаде се за онога Танчу; од Калчу па дође му ред и на Танчу онога!! Знајеш, рекни гу, за онај стари реч: »А кум сас прасе, а ти ѝ па сас врећу«, та прасе у врећу, зашто после може да стане кум пишман! Та и Сика нека си не тврди баш тол'ко млого пазар, зашто може после да буде зорт кад прецавти девојче како цвет; да буде зорт, па таг да дава девојче за неку јоште погору прилику и јоште побудалу од овога нашега побратима, ете, Светислава! ...Ете тој ти се поздравија, рекни гу, онај Калча.

И нама ће ваљ'да зора синут',
Сунце наше у висину винут',
Бићеш моја, моје чедо драго,
Бићеш моја, једино ми благо!

вели Светислав, а дигао руке и окренуо се према Ивку и домаћици му који одоше својом мисијом.

— Брееее! отеже Калча. Што је па бу-

дала и фантазија овај наш тазе побратим, та га у свет нема!! А, побратиме, а фаћа ли те тој па сваки дан у овој време?!

После пола сахата ето ти Ивка и Кеве. Вратише се обоје весели. Ови их једва дочекаше, јер Светислав је за ово пола часа починио лудорија доста.

— Господин-приседниче, виче Кева с врата, да кажеш: Драгичка!

— Море и ми да кажемо! Бог да поможе и поживеје твој памет, господине, та се присети! вели му Ивко полако.

— Шта је? гракнуше сви.

— Готова работа! вели Ивко. Изнапред мајка гу не беше ништо кефли за разговор, мислејаше, демек, да салте шегу терамо, па си жена не верује, та рече: »Зар ви не беше доста у вашу кућу, рече, та саг па почесте и у овуј!« — Ама, Сике, викам ја, ти си берем жена . . . »'Ајде, комшија, и ти си па како онија! Не води гаирет сас сиротињу!« рече па она. Муку, море, имашем сас жену! Ама кад гу ја реко' да ич нема шала, и да ће приседник да дође сас нас, а она таг рече: »Е, ако да је туј и господин-приседник, таг, рече, може да буде ништо.« А ја гу јоште реко': Да запиташ, рече ми господин-приседник, најпрво девојченце; зашто ми рече човек да нема ништо са зор, веће сас кеф и сас алал. А теб' ти је керка за давање? — »За давање ми је!« рече она. — Е, па саг иди, па си питуј Маријолу. Она си запита девојче а ова се сраму-

ваше — како је и ред на удовичку керку — некој време, а после признаде си, што га је и она бегендисала. — Берићат-версун! викну' ја. Па саг брго да се спремите, ми ће смо саг овај час да смо туј при вас! реко' гу ја на Сику.

— А ја гу реко', додаде домаћица, за девојче ич да се не бринеш, ако смо, демек, муштерије. Момак си је убав, кротак, фин, како галантерис'. Премисли се, реко' гу ја, ако смо муштерије и ако ти је демек, Јолче за давање! —

— Што да се премислим! рече на она. Кад је к'смет, нек' се узну! за давање ми је! Ми ће' ве чекамо!« — допуњава Ивко рапорт.

— Ура! одјекну громко и Цигани засвираше један урнебесан туш.

— Па 'оће си идемо. Да полазимо! нуди их Ивко.

— Можемо! вели председник, ако смо готови. А ти, Калча, пробери једно шест најбољих Цигана и сортирај их, па ти нек' остану, а оне друге пусти. Старојко, ти знаш шта је старосватско: да води тропак, — хајд', дреши кесу, па плаћај. А ево им од мене, и даде им три банке. Раздели им, јер ће се потући.

И Калча и Смук деле бакшиш Циганима који цакају, али не смеју много због председника, а још више због пандура; али чим изиђоше из авлије, зацакаше страховито и почеше се бубати и тући. Ивко се смеје и не да пандурима да се умешају, па вели: кад је почела слава са циганском тучом, нека се, вала, и сврши.

— Ама шта тражиш то, куме? пита Смук младожењу, који се гологлав устумарао по авлији.

— Ама тражим шешир! вели Светислав.

Док је Светислав тражио свој шешир, дотле је Курјак пришао председнику и, озбиљна и свечана изгледа, разговарао се с њим дуго. Били су подаље, па им се разговор није могао чути, али се од прилике могло видети, да се нешто врло озбиљно разговарају. Чуло се у један мах како Курјак вели: »А ово већ не ваља, и сам видим, вели Курјак . . . срамота од света . . . па бих вас молио, господине председниче, кâ једног свог оца, и, рећи, пријатеља, да ви« . . . а председник пристаје на нешто, колико то до њега стоји. А Курјак све веселији и ведрији, избацује час једну а час другу ноту, суче бркове и тражи од Ивка оно мало огледалце што стоји међу порцуланом, и чешаљчић, а овај му све то доноси.

— Ама шта то радите толико? пита председник, свршивши разговор с Курјаком.

— Ама шешир нема му га на Светлислава! одговори домаћин.

Стадоше сви тражити шешир по собама, по ходнику, по шупи; завирише и у кокошињак и разгледаше све по авлији. Нема га нигде.

— Гледај, молим те, кô да је у земљу пропô! вели Курјак.

— Ама, побратиме, дође ли ти у шешир, ели гологлав дође? вели Калча. Још мало, море, да потраја овај џумбус, ћамо да се питујемо како бугарске Баја-Џоре што се пи-

туваше: е ли беше на Баја-Џору глава-та?! Свашто на свет! смеје се Калча.

— Па ваљда није гологлав дошô, ал' га неко одно?!

— Море, какве се све челебије изређаше овија на три дни у овуј кућу — може и тој да бидне!

— 'Ајте, море, људи, пролази време! жури их Курјак

— Слушај, куме, вели председник, па ми не можемо ту сад до поноћи остати ради твог шешира. Него да се помогнемо. Ставро!

— Изволʼте, господине! одазва се и дотрча један наочитији пандур, први момак у својој махали.

— Ти имаш најлепшу шајкачу, нова је, је ли? Скини, па је додај господину писару.

— Разумем! рече пандур.

— А, па ено ми шешир на чанџијама!

— Боже, куд па сат на чанџију да дође! чуди се Калча. Еј, црна Сике, што ће' па да добијеш будалу зета!!

— Ех, батали сад. Него кô што реко'.

Светислав узе и мету нову шајкачу и накриви је мало на десну страну.

— Хајдемо! рече председник. А ви, окрете се затим пандурима, хајд' у Општину! Хајд', Ивко!

Пођоше.

— А ти, Светиславе, да будеш паметан. Немој да ми се тамо измоташ ко мало час што си, јер одмах ћу да баталим сву ствар.

— Молим. Ћутаћу, вели овај.

— Да ћутиш, јесте. Ти си младожења, па треба да ћутиш.

— Да си ћутиш и да се срамујеш како је ред, демек, на младожењу. Да си постидљив и од невесту! Ако ће' опет да си фантазија, како отопчке што беше, ми ће' те испудимо! Разбираш ли? 'Ајд' сад! вели му Калча.

— Молим, молим! вели онај.

— Да си ћутиш, вели Калча који се са Светиславом упутио испод руке, зашто ако станеш да прајиш ешеклуци и да си фантазија, како до саг што беше — ем неће да добијеш девојченце, ем ће да поручаш ћутеци од мен' у овај мрак. Разбираш ли?

— Разумем! одговара Светислав.

— Е, тол'ко ти реч од мен'. Да си ћутиш како немâк!

— Ћутаћу! Као сињи камен ћутати ћу! вели Светислав, решен да све поднесе ради Маријоле.

— Цигани, бре! Да свирате саг *Он-Алти*, Шестнаести турцки! заповеди Калча.

Цигани послушно засвираше поручени турски марш.

А што да чиним па ја без шајкачу? запита Ставра пандур Ивка, 'кад се нађоше на улици пред авлијским вратима која закључаваше Ивко.

— Еве ти моја шубара (па му је наби на главу), а ја си могу и гологлав у комшил'к. А јутре да дођеш за шајкачу и па за господинов шешир, а ноћас нек' си седи на чандије. Зар топрв ће да преноћи, ете, на чан-

дије! Па јутре ће' се трамишмо и рачун прегледујемо, зашто ноћаске нећу сам дом! рече Ивко и полети гологлав за проспоцима, а пандури одоше у Општину, праћени свирком шкартираних Цигана.

Свршише прошевину. Поседише и поразговараше се и кренуше дома. Светислав је ћутао.

Испраћа их мајка и ћерка. Веселе обе, па не знаш ко је веселији, мајка или ћерка. Испратише их до на сокак.

— Е, од овија три дана што беше, овој си је најпаметна работа. Овој најпаметно изработисмо, рече Ивко задовољно, кад беху већ на сокаку. Фала ти, господин-приседниче, те ме овија не отераше у Цинцари; а ћа' да веће не држим славу ели да гу променим за Светога Живка.

— Па дом да си идеш, рече Сика Светиславу.

— Лаку ноћ! Лаку ноћ!

— 'Ајде, вратите се да не озебете! А ти, Сико, тако без мараме! вели Курјак нежно.

Врата авлијска залупише и чу се споља како Јола и Сика трче унутра.

— Е, па у здрављу да се разиђемо, вели председник. Срећно, Светиславе! Срећно, Курјаче. Ти си добро урадио!

Сви се љубе са Светиславом, али и са Курјаком.

А што и са Курјаком? запитаће неко.

Па ништа чудно. И Курјак је испросио;

испросио је Сику. Допала му се особито одономад, кад оно није хтела да пева, кад је оно Калча запитачио па тражио да пева. Од тога тренутка Сика је била једини предмет његових мисли, и та љубав је у њему бујно, галопирајући, расла и нарасла за ова три дана. Досадило му као удовцу, дирнуло га то што је дочекао своју славу у туђој кући, а прострелила га Сика својим великим и као бадем дугим очима, па се узјадао председнику и замолио га да се он заузме. И овај је то учинио. Чим је свршио за Светислава, одмах је отпочео и за Курјака. А баш је згодно могао отпочети, кад се повела реч о младенцима, наводећи да пуница и не треба прве године да је код њих. А вели, ако је за фајду, доста је жалила Танчу (Бог да му душу прости), а он је, до душе, и заслужио да га и дуже жали; али Божја воља, ето, хтела тако... па кад већ њега не диже из гроба, вели Курјак, а оно нека Бог поживи оне што су остали! А грехота је да се и она тако млада закопа као калуђерица, кад још може свет видети фајду од ње, и зато је он проси. Писац није умео онако лепо да сложи то, као што је у истини било, али отприлике тим речима се послужио Курјак, а председник исто прихватио. И како га је дао Бог слаткоречива, ствар је тиме сасвим, што рекли, прешла у јаче руке. Сика је ћутала и слушала. Накривила мало главу на леву страну и оборила очи, па јој пале сенке од трепавица до пола образа, ћутала и слушала и чупкала полако крај од

кецеље. А затим је устала и пољубила председника у руку. И док је Маријола спремала кафе у мутваку, испросише јој амо у соби и мајку. Јола је тек сутра дознала за ту другу прошевину, и тад је чула и шта је све уговорено. Уговорено је и за часнике и за дан венчања. Венчаће се ускоро: Маријола на Духове, а Сика на Павлов-дан.

— Е, са здравље, Светиславе, посинче, рече Ивко и пољуби га у чело. На јутре да дођеш за шешир, а за поћаске нек' си седи на чандије.

— Фала, поочиме! вели Светислав, па га пољуби у руку.

— Е, па лака ви ноћ! 'Ајд са здравље! А до годину изволʼте на *Светога Живка* . . . таг ће ми је слава . . . ће променим, ете, светитеља! вели им Ивко, праштајући се с њима, па узе жену и замаче брзо с њом. И набивши покојнога Танче буђмеџије фес на главу, оде право тасту да тамо са женом преноћи.

— А виде ли Сику? Колʼко гу мило за Јолче, толʼко па јоште и за себ', вели Кева Ивку, идући путем. Виде ли?

— Хо, мајке, па тој се знаје: поближа кошуљка оди хаљинку. Е што да чини млада и убава удовица у њојне године; да гу пропада век без човека, бива ли?! Како, ете, цвет у пусту пољану, па никој га не бере и ни мирише и ни се па ћити сас њега — ете такој си је удовичко!

— А и на Миту мило: процавтеја. Бож'ке човек у образи оди голем радос'! вели Кева.

— Ах, рече Ивко, па се лупи у груди. О, Боже, сал' тол'ко да живејем дор дочекам на некога прву славу; сал' дотле да не замрем! А таг убаво ће ми, жене киселе, плате за овај оди три дана панађур што га држаше у моју кућу без календара и комесара и па после сас приседника.

— Море, остави па рекни: Сполај на Господа, што ги се и саг курталисува! вели Кева.

— Мори, Кево, рече Ивко, па се заустави, ако ли да скокнем малко до друство, да ги се па саг *ја* осветим! вели Ивко, па пође а Кева за њим, па га ухвати за капут и не пушта.

— Туј да останеш, несрећо! Једва ги се курталисува, а саг ги па сам тражиш?!

— Ама сал' да ги направим један пакос'.

— Јок, јок, вели Кева а не испушта га: дом да си идеш с мен', а за пакос' има време.

Ивко само хукну, па се лупи у груди и рече:

— Ама што ће' се наплатимо! Како на кадију ће ми плату. А на сву тројицу је слава испред моју. Та када ги, ете, дођем и седнем у кућу, е, веће шест дана, за овој неће им искочим из кућу. Ама ти, Кево, сал' уживај! Ће ги покупим и доведем и нишки и масурички Цигани за џумбус! А. што узе женче!!

Тако смишљаше и претијаше мајстор-Ивко још оно вече, идући тастовој кући. А какав је злопамтило и пакосник, верујте да ће то и учинити. Већ је за то кратко време смислио много што шта, а до прве славе, јал'

Калчине јал' Смукове јал' Курјакове, има доста времена. А он је био мајстор у измишљању и намештању да нагарави кога, и већ се сад смешио и уживао у освети, звецкајући силним кључевима од свију својих соба и шупа у кући.

Сутра, кад је отишао кући и раскремао, још се страшније заклео да ће им вратити мило за драго.

Ивко оде једним, а господин председник другим путем, наредивши им пре тога да иду кући, што му они, наравно, и обећају, упутивши се фијакерима који су стајали пред кућом.

— Ама што узе женче, побратиме, вели Калча Курјаку, алал ти две очи! Саг може да гу слушамо кад запоје:

Ракито, мори, Ракито,
Ракито, танка селвијо!

и па да гу гледамо, ми што смо побратими.

— А, ће' се ти да убришеш за тој! вели му Курјак.

— Ама зар побратиму ти па тој збориш?!

— Побратиму, ја како! Валда се ја женим за побратиме?!

— Ама за тој ич не беше разговор! Ништо лошо нема туј, салте човешки.

— Е, тако. Ја теби на славу и ти мени на славу. Толко! вели Курјак, смејући се.

— А, такој ли ће му биде! вели Калча.

— 'Ајд', седајте! наређује Смук.

— Стој! викну Светислав, имам један предлог. Како би било да отпевамо сад овако

једну. Ја сам први тенор; треба још други тенор, баритон и бас, па један диван квартет да саставимо, па да нас види Бог! А таман смо четворица, па можемо да саставимо квартет; ја певам, дакле, тенор; шта ти, Калча, певаш?

— Тој што и ти, побратиме! вели Калча.

— Е, па не може то, него реци . . .

— Јок, јок. Тој што и ти појеш, тој ће и ја да ти помагам , . . побратим побратиму треба да се намери у помоћ . . .

— Е па не иде то тако. Певаш ли бас, сопран, алт, шта ли . . .

— Ја ћу да појем на твоју форму, побратиме . . .

— Е, па ја певам тенор . . .

— Е, па шта ми требе друго! Сас мојега побратима и ја ћу си тој.

Батали га Светислав, па се окрену оним другима.

— А шта ви певате? запита ону другу двојицу.

— Што и ти, побратиме! рекоше обојица у један глас.

Хукну Светислав, па се окрете опет Калчи:

— Дакле, Калча, дед' запевај нешто што ти волиш . . . да видим. Беее! проба Светислав басом. Дед'!

Беее! имитује га Калча! Бреее! како мечке почемо.

— Врло добро, то је бас. Дед' запевај што.

„Дома ли си, сама ли си, Маруш, мори?
„Дома јесам, сама несам, лудо, мори!

отпева Калча.

— Врло добро! Па ти си басист, ти ћеш бас да певаш. Бееее! проба Светислав дубоким басом. Ето, то ћеш да певаш.

— А сал' тој неће да дочекаш! вели Калча. Ни татко ми тој не беше, а и ја нећу сам тој! . . . А, басис нећу да сам докле се, ете, крстим сас три прста.

— Е, па мораш тако . . .

— Е, а зашто бајаџим ти да можеш да појеш друго, а ја па да тој не могу! Ако смо побратими, демек, ми ће' заједно, другески! А бас да појем у овеј године моје — нећу си! — Што бре, зар што ће ти је приседник кум да је, та саг ја да не смем да појем тој што и ти?!

— А, па не зато . . .

— А бас нећу да сам, та да знам саг да ћу да умрем! У нашу фамилију, тој да речеш, басис, ете, — нема! рече Калча одлучно. — Па како ће' да појемо?

— Па да станемо пред кућу. Серенада... знате, фала Богу, шта је, вели Светислав. Серенада . . .

— Хе-хе! Смешан реч. Како викаш?! Пред кућу? Зар смо си ми на коленде, та да, како на Божић, пред кућу појемо? Е, тој неће ласно да буде. Ја мисленем у кола... путујећи...

Ама само неколико стихова од песме: »Пред твојом сам ево кућом, за којом сам жудио!« моли их Светислав.

— Е, сал' тој, да кажеш, код нас адет неје, вели Калча; код вас може да је, ама код нас, ете, неје.

— Нећемо! викнуше сви.

— Е па добро, онда ћу ја сам, још боље; она се и тако соло пева.

Али му не даде Курјак, а ни остали.

— Светиславе! Немој да се млатиш ту, већ седај у кола, вели Курјак. 'Ајд', седајте. Ја и Калча у ова, а ти и Смук у она друга.

Поседаше. Сви се наместише, само Чапа остаде доле, машући репом и лајањем дајући од себе јава да је и он ту. Он се више није хтео одвајати од Калче. Бојао се да га опет не изгуби, па га ни за тренут није више пуштао из вида.

— Да си узмемо и мојега Чапу сас нас у друство? Ако ли? пита их Калча, сав блажен што је и Чапа ту. Е, па и он си, ако је пцетиште, има душу; па нек' си и он, викам, протера век. Ако ли?

— Да га метнемо у овај трећи фијакер? предлаже Светислав.

— Море, пешак си је он убав, арнавутска сорта је то, мој Чапа. Види га бре, кол'ко ноге тај има! вели Калча, гледајући га и милујући задовољно! Четири ноге, бре брате, мал'ко ли је тој? Повише и од теб', побратиме! Ће си пеш стигне пре оди нас.

— Јок, јок! И он мора на кола, нек' се зна да су господска посла! вели Курјак.

И тако метуше Чапу у трећи фијакер, па потераше једва једном.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

ПАТАРИЦА

Стој! чу се команда кочијашима. Фијакери стадоше.

Према наредби г. председника — а и према њиховом сопственом сагласију и обећавању — требало је право кућама да терају. Обећали су председнику да ће право кућама, а он њима опет казао да ће ноћас сву ноћ он сам главом обилазити патроле и град, па ће, вели, видети, јесу ли одржали реч. Али се њима није никако ишло кући, јер онај зао демон који их је задржао сва три дана код Ивка и довео их дотле, да је морала и сама власт интервенисати — тај исти демон шану и сад Калчи, и он предложи друштву: пошто је већ поноћ прошла, да би добро било, да не узнемирују своје по кућама.

А била је дивна ноћ; небо ведро, посуто звездама. Чаробна ноћ, нишка ноћ! Издалека се чуло како хуји у шуми Нишава и ломи се

и нала код града. Па ко би презрео све те лепоте природне, оставио их и отишао у загушљиви ваздух дома и легао да спава?! Дивна ноћ их је задржала од тога корака. Али да остану овде у вароши, нису смели: задали су реч, а што је још важније, задао је реч и председник — па може негде натрапати на њих. А међутим моменат био знатан и свечан: тако рећи, једаред у животу долази. Светислав испросио, испросио и Курјак. Курјаку је, управо, што кажу, дупли празник: испросио, а и слава му, управо патарица. Зато Калча предложи: пошто је поноћ прошла, да би требало да прославе Курјакову патарицу. —

— Кад могамо на оној куче Ивка да смо човеци спрама њег', вели Калча, та и за патарицу да му останемо у дом: — а зашто па да је побратим Курјак полош од њег'?! И његову патарицу ће' да славимо. Е ли усвајате, друство? викну одушевљени говорник.

— Усвајамо! грмнуше као из једног грла сви и наредише кочијашима да не терају кућама, него да терају право у Бању, а на онај трећи фијакер — из којега је Чапа искочио одмах, чим су се кренули — узеше неке бедне свираче Цигане (неку босоногу дечурлију, међу којом се један одликовао белим тврдим филцаним шеширом, али и он беше бос), који су се већ враћали кућама и код једног запаљеног чкиљавог фењера цакали, делећи зараду у бакру.

— Цигани бре, викну Калча, кој ви је старешина нек' искочи напред.

— Ја сам, ако искате чалгиџи-башију! вели онај боси у белом тврдом филцаном шешнру.

— 'Ајдете с нас! паре ће напрајите, вели Калча.

Узеше их и наместише у трећа кола, а Чапу узе Калча у своја кола, јер је већ почео урликати, па се кренуше. Прођоше и Ћеле-Кулу, и кад су у највећем касу јурили, викну један с кола „Стој!" Кочијаши стадоше. Цигани умукнуше, а кардаши се стадоше договарати куда ће, јер срећом некоме паде на памет, да је сада бањска вода хладна — јер, као и сваке године, баш у ово доба, и сада тече у бањи по неколико дана само хладна вода. Сложише се да продуже пут, али да окрену у Еминову Кутину. Потераше кола опет.

— Цигани бре, чаћава веро — окренуо се Калча, па им наређује с кола — саг да ми свирите мој жалос'! Свирите: „Ел' си чуја, дек сам испросена?" Тој да ми свирите! рече, па се завали у седиште и накриви капу. — Ааа! Курјак, Курјак, вели, па тресе главом, неси ми побратим, веће си ми, ете, душманин! Такој ћу те зовем, ете, по саг.

— 'Ајд, не будали ту! вели му прекорно Курјак.

— Што бре, пита га Калча. Зар неси душманин и па курјак?! Алис како гладан курјак уграби ни нашо најубаво јагњенце, нашо малечно Сике. Виде ли гу кол'ко је малецно?! За силав бре да гу метнеш како

карамфилче, па да гу чуваш и гледаш и сас кеф миришеш!

— Море, немој да се млатиш ту! вели Курјак.

— Хеее! Ама ти ми мен', побратиме, баш подвали; ама онакој цврсто, хаџијски ми подвали! Хеее! Душманине, а не побратиме! Дође, бре, из бели свет, па како глува кучка ћута, ћута, дор ме тике уапи, и па јоште за срце ме уапи! Хеее! Ама ти ме мен' баш закла, и па сас тупу чекију ме закла, како овна на курбан!! Е, а зашто тој? рече, па запева:

„Мит—мит—мит—митанче,
Цркни ми, пукни, душманче!

— Седи ту, море, па ћути! вели Курјак.

— Море, теб' ти ласно беше! Удовац си, па кој ће како теб'! А ја што ће, што знајем да си прајим; жена ми, ете, цврста и здрава како селска Дена, ће да поживеје јоште сто године! — А ја требашем да гу узмем јоште у оној време, ама мајка и татко гу ме не обичаше! Ах, што беше једно гугутче и антика-девојче, кад запоје!

— Ама па ти си жењен човек, откуд ти можеш имати две жене?! Нисн ни удовац, а ни Турчин.

— Па може и ја да останем удовац. А што па да не можем?! Хаџи-Катлак у онеја године па си има седам! Виде ли му овуј седму што гу доведе; шестнаесе' године бре, младо како гонџе од ружу! па си мирише на памук од јорган, кад промине прокај теб'!

— Ама, ти си нека будала.

— Стој, фијакерис', док наредник нађе узенђију! командује Калча, и фијакери стадоше. Ђопеци, бре! Ела при мен', при кола овамке! зовну Калча, и један Циганин, онај с белим крутим филцаним шеширом, скочи с кола и дотрча по инструкције.

— Што искаш, бата-Калчо? рече Циганин.

— Какав бата, бре, ђопек-сене! Зар на Цигани ли ћу сам бата! Коме бата? грмну Калча, па потегне шаком, али се хитри Циганин измаче шамару, одскочив бестрага од кола. Знајеш ли, бре, да си имам од време јоште бујрунтију за два Цигана да могу да ги утепам без рабош како два зајца у шуму, па ич да ме не питује никој за тој?!

— Чорбаџи-Калчо — изговори Циганин и поклони се, а остало прогута од страха.

— Е, е, такој те искам . . . спрама *теб'* ће сам берем чорбаџија; разбираш ли, чађава гурбетска сорто?

— Разбирам, маале-башијо Калчо.

— Е, е, такој те искам... А саг, искам да ми свирите онуја песму (ама гу, ете, заб'рави, па неће да искочи баш под форму), онуја што се поје за Тодору, прво љубе и ашик, онуја:

Прво ашик, Тодоро,
'Ајд' сас мене, Тодоро,
Да ти купим, Тодоро,
Антерију, Тодоро;
Ти да носиш, Тодоро
Ја да гледам, Тодоро!
Нека пукну душмани,
Твоји душмани и моји.

Све се, ете, спомиње за Тодору, а после се — разбираш ли, бре, циганска веро?! — казује, ете, у туја песму, како ће да гу купи јоште и: срма-колан и тунофес, и мумле-шамију и приштевске нал'не, и широћи фустан јањински и чифт папучи; све ће тој, вика у песму, да гу купи, па она си сал' да носи, а он да гу гледа и па да се поноси; а да ги пукну душмани од муку, и њојни и па његови, како, ете, саг овај Курјак, при мен' што седи, што црца и пуца од муку заради Сику и мен'. — Ете тој да ми свирите, па таг друштво ће да ви да царски бакшиш, а ја нећу да ве тепам — а од мен' и тол'ко доста!

— 'Оћемо, чорбаџијо и маале-башијо Калчо.

— Ама искам такој да ми свирите та да ви све плаче кемане од жалос' големи, како Циганин кад га остави жена па заредн да оди по други човеци! Разбираш ли? Тој да свирите, и тој си је мој жалос'!

— Море, Калча, викну Курјак, сад ће да буде још један »твој жалос'«, ако те дочепам, па избацим из кола. А ти како си почô, то ће ти и бити!

— Ихаааа? Куд га на ти искара! Јаваш, море! Што мислиш, бре! Калча нема две руке! Калча ће да си седи и да се срамује како селска невеста прокај девера, а ти да га избацујеш! Ко'лко ве, бре, има таквија у тесте?! Море, топрв ће да видимо, кој ће из пајтон!

— Е па кад си будала! вели Курјак. Ил' ја ил' ти из кола. Овако заједно не можемо! Светиславе, оди овамо! Седи ти до овога бу-

дале: вас двојица ћете се ваљда боље сложити.

— Ихааа! Што ми ти на туј наказува! Е, па дё! Ако немамо више друство и шалу, како до саг, а ти сал' кажи! Ја мислешем да сас побратима може да биде и да има шала, а ако да је за карање — карање нема! А ја ће си могу и неш да идем сас мојега Чапу.

— Море, не лудуј ту, него седи, вели Курјак.

— А за овај реч »будала«, што ми га отоичке каза, млого ти фала, побратиме! Фала ти, побратиме, максуз фала! Тој до саг ми јоште ни један човек неје рекнаја. Требашем, ете, од побратима тоирв да га чујем, ете, тај реч »будала«! Фала ти, побратиме, до црну земљу фала: да ти се преклоним до земљицу за тај један реч, ама тамнина је, па ме стра', неће да видиш!

— Де, море . . .

— Берићат-версуи, побратиме, како на прилику од теб'! Фала! вели Калча, па се клања и скида капу. — Па... како рече... ја будала... хеее... Е сал' кад си ми ти човек, учевњек и разбиран се у граматику и анатематику: сал' кад си ми ти књижован човек, и богословац, и пиципавр, а ја ако ће сам будала. Што ћу прајим: сас тај мој прос' памет ћу и умрем! Берићат-версуи и за овол'ко малко што знам! Од Тасу старога даскала што научи малко да четим и да писујем, тол'ко! Псалтир до трећу катизму, и загази у четврту, дор ме не испудише из чкољу заради цивдани што ги млого фаћа': а и ја си сам да баталим

тешем. Што ће ми више науке; владика ли ћу сам?! Што ми требе више! А теб' ти и опет фала! вели Калча, и хоће да сиђе с кола.

— Седи ту, море, па батали тај разговор! вели му Курјак и зауставља га.

— Што мислиш, бре! вели Калча, а све љући и љући. Саг сам си, викаш, женет, Сика ће ми је домаћица, па што ми веће треба и тај Калча, и то друство, и тија багателе?! А̏ буде акшам, а ја ће си турим чивију на порту, па ће си примакнем букару сас комињак, па сас домаћицу: па малко комињак, малко леблебеју, а малко, знаш, разговор — па ће си такој по саг убаво да терам век. А онија ешеци, они кардаши, ће', викаш ти, да иду според порту како пцета окол касапски паињ, па кад си виде, дек је порта замандалена, а онија па неће ни да ми улазу ни па долазу у кућу — а ја ћу си саг сам да кркам комињак у друство сас моју Сику, а она ће ми поје, па ће си терам век, како тетреб у планину кад си падне у севдал'к. Ехеее! Знам ти табијат! Познавам те убаво, како калпузан-пару! Аааа! Такој ли ће му бидне! Погле га сал'! Тој ли ти саг пребираш у твој ешечки памет, јагуридо?! Тој ли је дружељубивос'?! рече Калча љутито, па сиђе с фијакера. Несрећо курјачка! А овој саг ће смо се, викаш, бајађим, скарали и посвађали! Такој ли си ти премислеја у тој прос' памет, несрећо курјачка! — Хехе! За тол'ко сам си белким писмен и ја па нешто; разбирам се, дѐ!

— Јок, јок! Кад ти тако мислиш, онда боље да сиђем *ја* с кола, а *ти* седи! рече Курјак, па сиђе и он с фијакера.

— 'Ајде, шта се млатите ту сад кâ будале! викну Смук с других кола. 'Оће ознојени коњи да назебу. Седајте, да не дангубимо.

— Ама па зар не видиш ову несрећу, како ми, вели Курјак, дира и вређа фамилију?! . . .

— А, фамилија јоште несте! вели Калча јетко, стежући кајиш око себе. Може да искочи, додаде пакосно, да ће да сте ники род...

— А, то још нисмо! вели Курјак.

— А, па ће' да видимо! Неће ни да биднете . . . Јаваш, море! Ће' да видимо! Зар тој па да је у сагашњо време нека мука! Ћу прежалим, ете, банку две за таксене марке, и па банку и три пива и швапски суџук сас рен за адвоката, — па адвокат ће да пронађе веће! . . . Море, ти ће да видиш муку сас мен', зашто ја, да рекнеш, за фајду и несам роден, веће за инат! Па ће да ти напрајим једно весеље, да се искидаш од смеј: полако, дё!

— 'Ајде, седајте море већ једаред! Седи бар ти, Курјаче, ти си бар паметнији, виче нестрпељиво Смук.

— Е, па добро, вели Курјак и седе опет, ја ћу да седнем, а ја га ништа и не дирам. Ал' онда реци и њему да буде миран и паметан. 'Ајде, Калчо, седи.

— Бä! Од данас немам веће с теб' »живоздраво« !

— Калчо... Калчо, море... зове га Курјак... кардаш . . .

— Бесне му веће! вели Калча љутит и стаде онако у мраку чистити шаком панталоне. Чапо! Овамке, верни друже! С мен' да идеш; ми ће пеш, а неће да смо у друство с овуја господу учевњаци. Мија смо једни простаци. Ја берем изучи до трећу катизму, а ти ни тол'ко! па стаде миловати Чапу, који му је дошао, па лупа репом о земљу у знак свога пристанка.

Кад ти умрем, моја мила нане,
Ти да викнеш Манулаћа доктура!

запева Калча и пође пешке с Чапом.

— Куме! виче му Курјак. Оди овамо, куме. А ја те рачунам за кума, а он гле какав је!

— Море какав кум?! Кум! Несам кум, вели Калча мало мекше и заустави се.

— Куме, несрећо моја. Није друкше, ти ми мораш бити кум.

— Што ти требам ја. Има јоште човеци учевњаци . . . и стари кум куде ти је?

— Јок, јок! Нико други, него ти! Кад сам се први пут женио, нисмо се познавали, а и где сам ја био! Па нећеш ми ни замерити; али сад . . . већ ако се не оженим, те ми тако ти не будеш кум . . . да заступиш старога кума који је умр̏о.

— Па ће може да бидне јоште ники од старога кума фамилију . . .

— Куме! да се пољубимо, а кумица ће да ти спреми везен учкур и танке свилене бошчалуке . . .

— Хе, хе! несрећо курјачка, вели Калча, и стаде да рашчешљава бркове и љуби се — што да прајим, наше си, ете, куче! И ја ћу си до теб' ту да седнем, куме.

— Седи, куме, радости моја!

И кумови седоше један до другога и загрлише се.

— Разговор, дё! Што ј' си је било, било! вели Калча. А саг нема ништо, а, белки, ништо неје ни било! Тике научи сас уста кеф да си прајим!

— 'Ајде, терајте већ једном у Кутину, виче Смук.

Гена мајку љуто куне:
Што ме даде за удовца,
За трговца из Лесковца!

запева Калча, па наби куму до себе капу на нос. Ех куде ми је туфек на овај сагашњи мој жалос'!

— Хооо! хукну Курјак, ама ти па и опет!

Кочијаши потераше, Цигани засвираше, кардаши запеваше и Чапа залаја, трчећи уз Калчина кола, и тако у тој галами одоше у Еминову Кутину, место врло згодно за сваковрсне излете.

Шта су све у Кутини радили и како су се провели, и они и Кутинци, није по својој прилици мање интересантно и поучно од овога довде — али је, на жалост, писцу немогуће испричати то, јер нема ни изблиза тако поузданих података као што их је имао за ово довде, за које, наравно, он, по урођеној му

скрупулозности и савесности, и јамчи. Рапорт пак месне полиције кутинске — а то би једини веродостојан податак и био — био је, на жалост, усмен, и примљен само к знању, па га писац с тога и није могао ни потражити, па, следователно, ни наћи у архиви и употребити у приповетци. А да се опет (као што то, на жалост, многи и наши и туђи чак и одлични писци раде) послужи измишљотинама, — није ни до сада био његов обичај. Тиме би се огрешио о досадашњу скрупулозност и савесност своју, и, што је још горе, тиме би изгубио дојакошњи леп глас веродостојна бележника, па на послетку и стечено поверење поштованог публикума. Толико само могу казати, да је некога ђавола тамо у Кутини морало бити. Јер Чапа је сам дошао у варош, обилазио Ивкову кућу, махао репом и само што није проговорио, толико је лајао; као већ сваки пас који има нешто да саопшти. А Чапа је био један интелигентан створ; Калчина хвала није ни мало претерана била. И ако, по својој прилици, није био никакав род оном чувеном свето-бернхардском псу Бари-у, ипак је, као што ће се читатељи уверити, спасао четири, или управо седам путника, с том само разликом, што су Бари и остали свето-бернхардски пси спасавали смрзнуте, а овај »угрејане« путнике. Али на ствар. Ивко је на послетку видео из Чапиног силног скичања, лајања и махања репом, да ту мора бити некога ђавола, па се зато посаветовао с господином Влајком председником (јер Влајко

се звао председник), и крену се на колима да их потражи, а Чапа му је био калауз. Дакле, као што видите, Чапа у овој приповетци није нека ствар, или нека епизода; не, он је једно од главнијих лица, ако смем рећи дејствујуће лице које помаже и не мало доприноси да се ствар расплете, и тако оправдава и хвалу Калчину и пажњу писчеву према њему, и брани га од могућих критичара, који обично воле много да изволевају и закерају. — Идући тако за Чапом, Ивко их је нашао у Кутини у бедном стању, били су — као под неким полицајним надзором! А како су почели још 23 априла, читатељ ће признати и сам, да су само тако могли и свршити! Признаће да је то најлогичнија, те и најприроднија последица ранијих узрока; а ако хоћете и са стране вечне правде и морала, и правда је тако најбоље задовољена, јер нису некажњени, за ово до сад, промакли! Њихова општина их је рекламовала, уложила протест — и они су били најзад пуштени. Како је до свега тога дошло, остаће вечно тајна, јер г. Влајко је забранио да се о томе даље говори. А читатељима стоји на вољу да промуче своју уобразиљу — имајући у виду карактер, стање и околности у речи стојећих кардаша — и да попуне ове празнине у приповетци. Као један фрагменат, према коме ће моћи саставити целокупну слику онога што је било у Еминовој Кутини, нека им послужи и тај податак, да је Калча неко време после овога, у детаљима својим тако мало познатога излета

у Кутину, привијао слачицу по снази. Друго ништа не уме писац, као колико толико поуздано, навести сем још ово. Они фијакеристи, који су их тамо одвезли, нису хтели за дуго после тога ни по које паре да возе у Еминову Кутину, а емино-кутински сељаци опет нерадо су се задржавали, кад дођу у град, у оној махали у којој су кардаши становали, него је свако јурио и промицао као татарин кроз Ражањ, или још боље, бегали су одатле као пас од топа. Сад зашто и кроишто је све то било, сам би Бог знао! Моје је било да то споменем, а поштованим је читатељима од воље да тумаче то како ко хоће; од воље им, као Шокцу пост. Писац само хтеде овом приповетком да им очува једну слику из веселих и безбрижних дана старога Ниша; једну слику старих и добрих Нишлија оних дана које је мутна Нишава шумом својим однела у Мораву, Морава у Дунав, а Дунав бестрага негде; ишчезлу слику оних дана који се нигда више неће вратити као ни младост наша.

И с овим би била ствар свршена. Али и ако ово што следује строго и не спада у причу, ипак, окуражен вашим поверењем (а још више вашим стрпљењем), писац ће додати к овоме до сад још једну главу, у име прида, како се вели — као и сваки трговац (јер и писац је нека врста трговца, који своју робу износи на пазар). Зато на завршетку, онако узгред, још и ово.

ГЛАВА ПЕТА

ПРИЈДА

Како је онога вечера на Марков-дан о прошевини уговорено, тако је све и било урађено. Светислав и Маријола су се венчали на Духове, а Мита Курјак и Сика одмах по Петрову-дне, на Павлов-дан. Они први ту у месту у Саборној Цркви после службе, а ови други, као сви »второбрачни женици« и стари момци и девојке, у радни дан, мало подаље и мало пораније. Курјак и Сика венчали су се у манастиру Габровцу одмах по јутрењу, онако просто: без девера, без велике ларме и галаме. Отишли су свега на троје четворо кола. Кардаши су били и свати и часници. Калча кум, а Смук стари сват. »Три Циганке цело оро«, како примети Калча. — Обе су свадбе мирно и лепо прошле, без ичега особитог, само се Милосаву фармацеуту десио малер у Маријолиним свато-

вима. То је онај, ако се сећате, пројектирани девер, али се после некако искренуло, па није био он, него неки други, а он је био пустосват. Вољан да увелича свечаност, и он је дошао на коњу, позајмљеном од неког официра, и с барјаком — и дотле је све лепо и красно било. Али кад су пошли сватови у цркву и он с барјаком пред сватовима, — онда се деси нешто што знам да ми многи неће веровати. Зао удес хтеде да се ови сватови састадоше на раскршћу с другима неким, официрским сватовима, и коњ господина Милосава, фармацеута и барјактара пред сватовима, однесе га у те друге сватове и помеша се међу официрске коње, своје, тако да кажем, »тиш-колеге«. И што је најгоре, та друга свадба ишла је у Свети Пантелеј, и тако наш барјактар nolens volens оде са овим другим сватовима у другу цркву, у Св. Пантелеј, а његови сватови, са којима је пошао, одоше у Саборну Цркву. И дружељубље наших официра не допусти му да се врати. Они га задржаше, ма да се цапао дуго. Он је остао тамо на ручку, а тек после подне, пред вече, дошао је у Маријолине сватове, пешке и без барјака.

Није прошла ни пуна година, а обе куће беху пуне благослова Божја. Курјак већ ужива, Боже, у сину, па где год седне, а он прича о његовим особинама и врлинама и хвали га. Хвали га, како је здрав, тежак, глават и грлат. — »Цео дан се само дере, а има глас кô биров сеоски или кô мали бик, хвали

се Курјак често у кафани међу браћом и дружином. »Увек је гладан... вечито гладан... увек при апетиту... Баш се види да се турио на моју фамилију«, вели задовољно и поносито Курјак и ужива у њему и спрема му сјајну будућност. »А, нек' ми је само он жив и здрав, вели Курјак, а мене нека Бог подржи у снази и у здрављу, а баба ће њега дати на школе и науке: ал' неће он бити чиновник, да га свака шуша гура и премешта: баба ће га дати за медецинара.« Тако прича Курјак синчићу и држи га дупке на крилу, а мали будући медицинар забали устима као пуж или бацака ногама или учини тако нешто што је већ томе ангелске безазлености добу својствено и обично.

У опште сви живе лепо и задовољно, и кардаши и брачни парови. Иду једни другима као и досад. Калча почешће изволева и слуша »своју жалост«, слуша песму из младих година:

Ракито, мори, Ракито,
Ракито, тенка селвијо!

Слуша песму и гледа Сику, па му се чини да се чисто помладила, како се по други пут удала, па је моли, да му отпева и ону другу:

Да знајеш, пиле мори, Васке,
Каква је жалба за младос'?!

а она му отпева и ту песму. А њему и мило и туга му кад слуша песму, али не сме да буде много лиричан, јер је кум, а после и исмевају га сви, а Сика понајвише, али га поштује и љуби у руку, кад год им дође.

И Ивку срце на месту; осветио им се свима редом. »Е јест то била нека напаст! рекоше многи после тога. А ми га још тако жалили онда.« Те године Ивко није славио; није смео да слави. Јавио је пет пута у новинама да му због слабости није могуће ове године славити, и побегао је чак у Београд за неки еспап. После је већ славио. А како им се то осветио, писац неће причати, јер то би значило покварити потребно јединство у приповетци и увалити се у другу приповетку.

И Светислав се добро влада. Смирио се и не лудује више (бар се не показује тако често и јавно). И сад је примеран и нежан муж; воли жену и децу и пази на кућу. Али Маријола каже да је по некад ипак чудноват; ухвати га, дођу му тако лутке, па је друкчији, само она то крије. Издева јој имена, па је зове: »Дездемоно моја«, »Агнијо моја«, или »Миледи«, или »Долоро«, или тако некако чудно и смешно. А по некад је просто шашав, тужила се Јола, па каже да је он Јован а она Ана, и пита је: је ли примила неки низ бисера. Други пут дође му тако нешто у главу, па је опет шчепа за руку и говори јој неке ствари буди Бог с нама! Тек се само раздере:

— Миријоло, љубиш ли ме, Маријоло? па се измакне.

— 'Ајде, фантазијо! вели му женица.

А он јој опет приђе ближе, па је шчепа за обе руке и чврсто их држи; гледа јој право у очи страшним погледом, па је опет пита јачим гласом:

— Марјоло! Тако ти и овога света и онога, питам те: љубиш ли ме, Марјоло?

— Море, остави ме, фантазијо, какво љубење у дан!!

А он се опет повуче и затури, да је као издаље гледа, па је опет пита још јачим гласом, који расте све више и више.

— Марјоло, тако ти успомене на минуле дане наше среће, када још — о ја, јадник! — не знадох шта значи то љубити, — љубити жену, а не бити љубљен; — тако ти негда толи жарке и страсне, а сада већ угашене љубави твоје према мени — реци ми, ох реци, Марјоло: љубиш ли ме још? па падне на једно колено као Фабијано Фабијани.

— Море, дизај се, фантазијо, ич те не разбирам што збориш туј! љути се женица.

А он се онда дигне: увуче врат и вуче се као да су га кола прегазила, па вели:

— »Јованка ме издала! Јованка ме је овом лупежу изневерила, Јованка је лорда Талбота наследница — Јованка је *за ме изгубљена!*«

— Море, несам Јованка, несрећо пеливанска! брани се женица.

— Шта, *одричеш се*, одричеш се и мога па и свога имена! дере се Светислав, а затим се исправи и рашири руке, па се још јаче раздере: »Сву своју крв за освету! Шта, зар неће моју крв нико да купи?! — Ко ће ме над лордом Кланбрасилом осветити и потом мој живот за награду узети!« виче очајно као Џилберт ножар.

— О, Бож'ке збори си како мутавције! Нч га не разбирам, ете две ми очи! вели Јола.

— Ха, ха, ха! Гујо шарена. Сад ме не разумеш! Реци боље да не смеш, да нећеш да ме разумеш! Реци, неверницо! раздере се као луд. Ох ја, јадник! А ја сам је толи љубио! А затим се повлачи у ћошак од кујне, сав разбарушен, па наставља:

А знате ли шта то значи
Кад запева препелица?
Моли људе и преклиње
Да бегамо од женскиње.
Та оне нас себи маме,
А ми хитамо ка'но слепи.

— Е па де, ћу те пољубим, вели она, па га̂ пољуби.

А он је гледа подозриво, па вели:

Женско, женско звер је лепа,
Тешко лепа, тешко страшна,
Љути отров дана наши'
У најлепшој златној чаши.

— Господе, што је саг па овој?! вели уплашена женица, па заклања расплакану дечицу од њега као квочка пилиће од копца. Господе, зар је нагазија на нешто; отоичке си спомиње препелице а саг на отров .. наступија је, безбели, на ништо;

А он наставља даље:

О љубави, о љубави!
Ја сам тебе жедан пио:
Једна ј' твоја капља слађа
Него море самог меда;
Једна ј' капља отровнија
Него море самог једа!

— О, што ми Господ на даде такву фантазију! хукне женица.

А он се опет измакне до врата, па се стане прикрадати као мачка кад види безбрижна врапца или још боље као шакал на плен, па формално урлајући на слогове пита је:

— Дез-де-мо-но! Љубиш ли ме, Дездемоно моја?

— Море, саг ћу те пољубим, плане Маријола, ако дофатим овуј лопату из будак, несрећо пеливанска! Карађозлијо никакав! Фантазијо!

— Добро је, вели Светислав, задовољан. Имаш дара: фали ти само школа! А то је лако; у осталом, то ће већ моја брига бити. — Како је само планула, осетивши се повређена у свом женском поносу! Па како је природна! Дивно! Таман за трагичне љубавнице! вели задољан, па је пољуби одушевљено.

— Е што је саг па тој! чуди се Миријола.

— А, шта велиш! Оно мало час! Оно је био »Луда«.

— А што требе да ми збориш. Ја си веће видо што требе да је нешто без ред и лудо!

— А он јој затим прилази, па је нежан према њој: милује по коси и љуби међу очи.

— А, шта велиш, ја Отело, а ти Дездемона? Па ти лежиш у кревету, па као спаваш...

— Фантазијо? вели му женица меко.

— А ја се полако привучем кревету...

— Де, несрећо, није те па ни срам... па га удари нежно по образу, а слуша га радознало.

— Па скочим као тигар на кревет, па те давим! Је ли да би то било дивно?

— А што па да ме давиш? вели уплашена Марнјола. Да не да Господ! Није ме мајка родила ни се па ја удавала за давење!

— Давим те, па урлам. . . урлам као шакал вруће афричке крви по кревету!

— Леле! Жива ти ја, што збориш! Мори, да баталиш ти тој, зашто ћу искочим, ете, при Деда-Владику, па ћу му рекнем: Деце, мори! Зашто се жену човеци и па девојке удавају, е ли за давење? Што ми треба муж за давење! Две ми очи, ћу, ете, искочим при Владику.

— Ха, ха, ха! Чекај само док узмем оне паре. Одмах ти одсечем те твоје дугачке кинеске курјуке, а ја обријем ове сердарске бркове. Шта ће ми бркови! Бркови! Изгледам као буљугбаша! А, без бркова, па дивота!

— Ба! рече женица презриво. Без мустаћи да ми неси искочија на очи, зашто те таг не признавам за мужа. Куд је па бија човек, и па јоште муж, без мустаћи?! Да ги не видим! 'Ајде, несрећо пеливанска! грди га Јола, па га истера напоље и прође огњишту па гледа око ручка, а све јој жао што га је истерала.

— »Тато! Ајаој, тато, слатки тато, — дере се опет с врата и улази као *Никица* — ја сам гладан, ја бих ваљушака са сиром! па прилази огњишту, диже заклопце и загледа у лонце шта се кува, па се раздере: Тато, ја сам болестан, здраво болестан! Ајо-о-о-ј?«

А она не воли ни то, али опет јој је милији и такав него кад је трагичан. Па се онда смеје. Падне на миндерлук, па се ухвати за слабине од смеха, па само виче: „Лелеее, лелеее, што је будала! Тугооо! Па се све клања и сузе јој иду од смеха, а он се блесасто дере као *Никица* из *Старога Баке*.

Тако се, ето, они почешће разговарају. Маријола се и љути и смешно јој. Она га воли али кад га то спопадне, а она се, богме, изјада мајци, па се онда оне две саветују шта да раде. Готове су да зовну какву бабу, да ако му то што помогне; или да замоле Владику, да га он зовне и посаветује.

А то га је спопадало почешће и држало га подуже, а нарочито га је дуго држало кад је наследило масу од неких триста педесет и нешто више дуката. Е онда је просто био да Бог сачува; али, хвала Богу и људима, није му се никако дало. И кад онда није учинио оно што је науман био и за чим је лудовао — ваљда неће више ни учинити будалаштину, тешили су се његови. — А тада јесте, вала, лудовао и излудовао се. Хтео је да поведе једну мању али одабрану дружинину, све онако по избор бољи од бољега (а пријавиле су му се већ биле и две отпуштене курзискиње за наивне љубавнице); па онда да буде управитељ, редитељ и први љубавник — а зна да мала и декорације (тамницу, собу, шуму и један бунар) — а Маријолу да спреми за трагичну љубавницу и да седи на каси. Али би он, наравно, много паметније управљао дружином

него онај сметењак, последњи управитељ његов, који је упропастио онако красну дружину, паре смотао, таленте растурио куд који, а прву и наивну љубавницу оставио у »ферзац« као касирку у башти код »Вечитога Пролећа« код хотелијера где им је била арена. Све би он то (оптимиста будући, као сваки глумац) куд и камо вештије извео. Али му то избише из главе, јер скочише сви, колико их је год било, на њега као на белу врану, (а ни до датог одмах под интерес новца није могао доћи) — и он послуша мајку Сику која му рече одлучно: да она неће, док је она жива, дати да јој дете иде у гурбетлук! Јер Сика је имала неке нејасне и чудновате појмове у опште о уметности. Као мајка била је противна том новом животу »на даскама што значе свет«: јер се (не знам откуд) бојала, да јој Марцјола не падне с конопца каквог!!! А и сви остали гракнуше на њега. Те које претње и савети кардаша (Калча је рекао да ће да га бије), које преклињања Сикина и сузе Маријолине — учинише, те попусти.

И он се жртвовао за кућу и за децу (за ћерку Добрилу и сина Миленка), и ако је тврдо убеђен био да је нешто друго, узвишеније нешто, прави позив његов. И наш несуђени Герик закопа таленат свој и малакса; и угушујући богодани му дар и полет, клонуше му и спадоше крила, као очупаном гушчету, и он се умири. Савлађује себе, али ипак, ипак: стара она глумачка крв не да се затајити. Не верујте му, и ако га видите како досто-

јанствено, бирократски, иде и прегледа и констатује чистоту по становима, или се крене с пандуром и кесама да купи порез — не верујте му, велим, оном мирном и равнодушном изгледу и изразу као резигнације неке. Вук длаку мења, а ћуд никада: притерала орла зла година — али стара она глумачка крв, као што рекох, не да се затајити; узбуни се понекад јаче. Окреће, истина, главу и бега од залепљених позоришних плаката, само да не види бруку ко игра његове улоге (у којима је он просто бог!), бега од њих као негда, у старо доба, стари и искусни морнар што је бегао од сиренских гласова и примамљивих песама; али види ли само какву пространију, ширу и вишу шупу, ипак уздахне кришом. А кад год види какво парче црвене или жуте коже, тужан је целога дана, јер се опет пробуди у њему она стара узалуд успављивана гуја: одмах му дође на памет, какве би красне једне чизме могле одатле да се начине за Максима Црнојевића или Милорада Виловића!

РЕЧНИК

ӓ — чим.
Агнија — особа у делу „Лаворика и просјачки штап“ од Холтаја.
аџет — хадет, обичај.
ален — алев, црвен.
алис — баш, управо.
алиш-вериш — добитак, пазар, ћар.
американ — просто небељено платно.
анаме — ханума, госпођа.
анасонлика — амберија, ракија зачињена анасоном, која се најрадије пије у Турској.
анатематика — математика.
антика — нешто особито, изврсно.
аиколс'н — браво, врло добро!
ашчија — кухар, човек који продаје кухана јела.

бајаги (и *бајагим*) — „бојаги“, тобоже, токорсе.
бајиновац — дуван (најбољи српски) из Бајине Баште (у округу ужичком).
баксуз — злосрећник, рђаве талије човек („малерозан“).
баталити — оставити, „напустити“.
батисати — покварити, уништити.
батисује (од *батисувати*) — квари, уништава.
батли — срећан.
беаз-антерија — бела антерија (дуга хаљина с рукавима, која се носи испод друге).

бегендисати }
бегенисати } — захтевати, замиловати.
безец (нем. Besatz) — руб, поруб, опшав.
белким (и *белћим*) — ваљада, може бити; као да.
берем — бар, барем, дајбуди.
берићат-версум (и *берићет-версун*) — да Бог поможе! хвала Богу!
бесити се — обесити се, вешати се.
бештек (нем. Besteck) — посуђе (за јело) на столу.
блажити — мрсити (јести „блага“. тј. мрсна. јела.
Бож'ке! — Бого мили!
бојлија — убојна (пушка).
бошћа — већа марама. у коју се увијају и везују ствари (обично за ношење).
букара — бокара, бокал, милојка.
булбул — славуј.
бућмеџија — који прави бућме (танак свилени гајтан. којим се везу јелеци, фермени и др.)

векил — помоћник, доглавник.
викати (отуда: *викам* и *вика*..... *викају*) — говорим (велим, каже,... веле).
Виник — брег покривен виноградима у близини Ниша.
врнути — вратити: окретати. пћи („*врне ћиша*“ — пада киша).

Герик — славни енглески глумац из XVIII века.
ги — их, њих (и им, њима).
гидија — „ђидија“, јунак, делија.
голем нишан — званични испит. прстеновање.
гонџе — пупољак од руже.
гочобија — бубњар.
гу — њу, ју, је (и њој, јој).
гугутче — мала гугутка (врста голубова. слична кумрији).
гуланфер — „голанфер“. голи син. бескућник.
гурбет — скитачки Циганин.

давија — тужба, жалба (суду).
данке (нем. Danke) — хвала!
дахире (и *даире*) — врста турске свирке (као решето) с прапорцима: једном се руком држе, а другом се у њих удара уз песму и игру,
движеније (црквсл.) — кретање.
Деда-Владика — пређашњи (још из турскога доба) стари владика Виктор, кога су *дедом* звали.
Дездемона — особа у делу „Отело“ од Шекспира.
дек' — да.
демек — то јест, хоћу рећи.
дибидуз — сасвим.
Долора — особа у делу „Отаџбина“ од Сарду-а.
дом — кућа; дома, кући.
дор — тек; док.
дуздисати (прош. пр. duздисаја) — удесити, ујдурисати; догнати; измислити.
дулум — комад њиве, готово као пола дана орања (207 квадр. хвати).

ђеврек — колач, налик на перетак, али сладак (праве га хлебари из Турске).
ђувеч — неко јело (месо овчје, зачињено луком, највише црвеним патлиџанима, кромпирима итд.) које се пече у суду ђувечету.
ђузел — леп, угледан.

екимин — „хећим“, лекар.
ела, елате — деде, хајде, хајдете.
ели — или.
е ли? — је ли?
ем — буд'.
епитроп — тутор (црквени).
еснаф-човеци — еснафски људи, људи од реда.
есцајг (нем. Esszeug) — оруђе за јело (жлице, виљушке и ножеви)
ефендија — господин.
ешек — магарац.
ешеклук — магарећи посао, свињарија.

жални — жалосни, тужни.
„живо-здраво“ — поздрав („како си“?); „од данас немам веће с теб' „живо-здраво“ — од данас више с тобом не говорим.
жмије — гледа дремљиво, чкиљи очима.

забађава — „забадава“, залуд, бесплатно.
загар — огар, ловачки пас.
задружан — јак, развијен.
зајац (множ. *зајци*) — зец.
замајати се — забавити се.
замандалити — мандалом (великом кључаницом) затворити.
занајат (и *занајет*) — занат.
запојем — запевам.
заседање — седница (и соба или дворница, канцеларија, у којој „заседава“ каква власт).
заступити — заузети, прихватити („Та када си Турци одоше и Србија *заступи*“).
Зејбеци — неко турско племе у Азији.
зејбечка игра — игра коју играју чочеци.
зем — земља.
зор — сила.
зорт — невоља, тескоба.
зурлаш — који свира у зурле.
зурле — свирале (могу бити и с два писка), мало дуже од кларинета, имају 6 рупа и при дну су широке као мањи левак.

изђиздити се — нагиздити се, накитити се.
излегати — излазити.
илач — лек.
инћар — бах, одрицање.
искарати — изагнати, истерати.
искати — тражити, хтети.
искачати — излазити, одлазити.
искочити — изићи, појавити се.
истепати — избити, истући.
ич — нимало, ништа.

јагурида — јагорида, греш (у преносном значењу човек тврдица.
јакаша, јараша! — припев у песмама које певају Циганке.
јала — јалах (узвик за сокољење), те.
јаст'к — „јастук“, узглавница, узглавље.
Јованка — особе у делу „Марија Тудорова“ од Вик. Хига.
Јулије Флотвел — особа у делу „Расникућа“ од Рајмунда.
јутре — сутра.

кабајет — кривац.
калпузан-пара — лажан („калп“) новац.
капарисује — даје капару.
караћозлија — опсенар.
караћозлика — опсенарка.
кардаш — друг, пријатељ.
кара-севдах — очајни занос (у љубави).
каскандисувати — сумњати на кога, бити љубоморан.
катизма — један од 20 делова псалтира.
катил — крвник, убица.
Келе-Кула — Ћелекула, близу Ниша кула, у коју су биле узидане главе српских јунака изгинулих са војводом Синђелићем 1809. на Чегру.
келеш — »ћелеш“, ћелав (без косе) човек (грдња).
кенеф — заход.
керамиџија — „ћерамиџија“, цреиар, човек који прави црепове (ћерамиде).
керка — кћи, ћерка.
кеф — ћеф, воља.
кијамет — страшни суд, несрећа.
килер — ћилер, спрема, собица за оставу.
Кланбрасил — особа у делу „Марија Тудорова“ од Вик. Хига.
клисарин — клисар, црквењак.
кованл'к — „кованлук“, уљаник.
коли („толи... коли“) — колико.
коцкарин — коцкар, карташ.

кршити — ломити.
к'смет — усуд, судбина.
кузум — јагње.
куп — скуп; „*на куп*“ — скупа, заједно.
курбан — жртва (клање овна у славу Богу и Мухамеду).
курталисувати — ослободити (опростити) кога од чега.

лагар-папуче — лаковане папуче.
лацкати — ласкати, удварати се.
леблебија — зрно (жућкасто) од неке воћке слади и меће се у „симите“.
леблебиџија — који продаје леблебије.
лезет — укус; лезетли, укусно; апетит.
лецедер — „лепцедер“, воскар, који прави жуте (вашарске) колаче.
либаде — кратка горња (до појаса) хаљина женска, која се не спучава спреда.
липцал — „липсао“, цркао.
лојзе (исто што и „лозје“) — виноград.

максуз — нарочито.
„*Максим Црнојевић*“ — драма од Л. Костића.
мала и *махала* — крај, део града, већа улица.
мале-башија — „малбаша“, старешина једнога краја вароши (махале).
манџа — јело.
марифетлук — мајсторија, умешност.
масуричанин и *масурички* — из среза масуричког у округу врањском.
мезелук — мезе, јело којим се присмаче (мезети).
мекам — неки турски марш (музика).
мерак — жудан; човек нечега много жудан.
месниче — месојеђе.
милипрот (нем. Milchbrod) — хлеб умешен с млеком („миликброт“).
Милорад Виловић — особа у делу „Смрт Стефана Дечанског“ од Ј. С. Поповића.

миндерлук — на чем стоји миндер, као шира клупа (на покретним ногарима) дуж зидова у соби.
мори — море! де!
мртвак — мртвац.
мужије — мужеви, људи.
мумле-шамија — врста белих шамија.
муслафирски — гостински
мустаћи — бркови.
мутавџија — струнар.
мутвак — кухиња (може бити и засебна зграда).

на овуја — овој.
најмалецни — најмањи.
нак — нека.
накарати — нагнати, најурити, отерати.
нал'не „нануле“, врста дрвене женске обуће.
намћор — мрзовоља, мрзовољавац.
нануле — види: нал'не.
недоумјеније — „недоумица“, сумња, неизвесност.
немак — немац, нем човек.
ники — неки.
Никица — особа у делу „Старн Бака“.

њекња — негда, одавно; ономад.
њојни — њен.
њума — њу; *на њума* — њој, њен.

обичати — имати у вољи.
објатије (црквсл.). — загрљај.
облигатан — обавезан, неминован, који мора бити.
одваљивати — (преносно) одсецати, лагати.
оди — од.
одовутке — одовуд.
окати — викати, дозивати.
окнути — викнути, дозвати.
оканик — оканица, окењак, суд од оке (литар и 280 гр.).

он алти — некакав (шеснаести) турски марш.
отоичке — отоич, мало пре, мало час.
отутке — отуда.
ошашавеја — „ошашавио“, постао „пашав“ (прилуд).

па — па, опет.
пајтон — „фаетон“, фијакер (фина кола на пружинама).
пакфон — паквон, аргентан („ново сребро“), смеса од меди, цинка и никла.
памуклија — кратка хаљина (затворена на прсима) с рукавима, наложена памуком.
Пантелеј Пантелија, манастир (црква) Св. Пантелије одмах до Ниша, задужбина Стевана Немање.
пасионирт — „пасиониран“, живо заузет.
пезевенк — подводник, погрдна реч за псовку.
пеки! — добро!
пеливан — играч на ужету, гимнастичар.
пењерлија — врста ћаје, колач са сиром.
пеш — пешке, пешице.
пилав — пиринач (ориз).
питују (од *питовати* или *питувати)* — питају.
пишин — одмах.
пишман — одустајање, кајање.
побрго — брже, побрже.
погружен — потонуо, као убијен.
под план — „по плану“ особито.
поканити — понудити.
помеђу — међу, између.
помомак — бољи момак.
порта — врата.
поручати (некоме) *пилав* — „појести коме кољиво“, дочекати нечију смрт.
послуг — послуга.
посмешија се — „посмешио се“, помео се.
потаква — мало боља
потепати — побити, потући.
потурњак — потурчењак.
поцрцати — попркати.
правешем — прављах, чињах.

прајимо — правимо: *што да прајимо?* — шта да радимо?
премислити се — предомислити се.
при — к, код.
прилегати — приличити, пристајати.
приседник — председник, најстарији кмет.
причест — причешће.
пролет — пролеће.
проминути — проћи: „без мен' не може да се промине“ — не може бити без мене.
пустиња — кућа („пуста“: у проклињању).
путине — опуте (узице) за привезивање опанака (место канша).
пућет — букет, кита.
пцетиште — псетиште.
пчешки — псећи, пасји.

разговарамо се — разговарасмо се.
ратлок — „ратлук“, шећер с брашном укухан.
резил'к — „резилук“, срам.
рипчики — „рипчићи“, рибице.
родљак — рођак.
рутав — чупав, космат, тј. зрео, човек.

саг — сад; *сагашњи*-садашњи.
садразамски — „садрамзамско време“, период времена када је велики везир долазио у који вилајет ради инспекције, што је обележавано увек или премештајем валија или вешањем и сургуном (изгнањем) сумњивих грађана.
сајбија — ималац, власник, господар.
сал' } — само.
салте }
самнување — свањивање, свануће.
самнути — свануги.
санким — „санћим“, тобоже, као бајаги.
сас — с, са.
сербез — слободно, без бриге
сеирити — гледат.. чудити се, уживати.

сигуран — „осигуран“, обезбеђен (код друштва за осигуравање).
сијасвет — „сијасет“, врло много.
сиктер! — одлази, иди без трага; „сиктер-чорба“ — чорба за истеривање из куће, тј. кава, коју кад гост попије треба да одлази.
синедрија — јеврејско збориште.
сирочики — сирочићи, сирочад.
скарати се — покарати се, свадити се.
скутати се — сакрити се.
славеј — славуј.
следователно — (по руском) — дакле, према том.
собуќи (сад. вр. *собучем*) — свући, скинути.
состојаније — стање („ствар је онда у другом состојанију“ — онда ствар стоји друкчије).
спацирати — „шпацирати“, ходати.
сполај на Господа! — хвала Богу!
срамуваја се — стидео се.
срма — сребро (чисто); *срма-зрно* — сребрно зрно.
срма-колан — сребрн колан.
срндак — срндаћ, срнин мужјак.
станујем — постајем.
„Стари Бака“ — позоришни комад у три чина од Сигетија, који се од шездесетих година често даје и радо гледа.
стојаќна (војска) — стајаћа.
стринке — стрино!
строшити — сломити разбити.
суз! — ћут'! куш!
суџук (шпански) — девеница, кобасица.

та — те, и, па.
табијат — нарав.
таг (и *тагај*) — тада.
Талбот — особа у делу „Марија Тудорова“ од В. Хига.
тамке — тамо.
тантика (по нем *Täntchen* — тетица.
таратор — салата од краставаца (пресних).

тараф тараф (чинити) — дар-мар.
тебке — тебе, тебека.
тејаше — хоћеше („не тејаше да бидне" — не могаше бити).
терзијан — дрвце којим се удара у тамбуру.
теће — тек, истом.
теферич — место у пољу за весеље. па и само весеље.
тефтедар — благајник, рачуновођа.
тешем — хтедох.
тике — тек, само.
тирјаћија — љубитељ нечега. занесењак (за нечим).
тиш-колеге (нем *Tisch-Kollegen*) — другови за столом (у гостионици).
т'кнуја (прош. придев од *т'кнути*) — такнуо.
т'мнина — тама, тамнина.
толи — толико
тол'ко — толико, само.
топрв — истом; први пут; у исто време.
требе — треба („требе да је" — ваља да је).
требеју — требају.
требешем — требах („требешем да гу узнем" — требало је да је узмем).
треска — тресавица, грозница.
тугоо! — туго, жалости!
тунофес — обичан црвени фес, мањи од стамболскога.
туршија — консерва од зелени (паприка, краставаца итд.), спремљена у сирћету за зиму.
тутун — дуван.
тутур — тутор, старалац.
туфек — пушка

ћебебџија — који прави (и продаје) ћевапе и ћевапчиће.
ћебап — ћевап. месо исечено на ситне комаде и испечено на ражњу.
ћебапчићи — ћевапчићи. месо врло ситно исецкано и уваљано у мале комадиће који се пеку на роштиљу.

ћезап — азотна киселина.
ћеманеџија — који свира у ћемане (виолину).
ћилим — шареница, простирка (по поду).
ћирија — „кирија“, најам.
ћитајка — неко турско платно (материја), од кога се праве памуклије и антерије.
ћитити — китити.
ћиша — киша.
ћопек (мн. *ћопеци*) — псовка: псето једно!
ћутек — батина.

уапити — „ухапити“, ухватити, шчепати: ујести.
узунџовски — Узунџево, место у Турској, чувено са вашара, сајма.
улегнуја — „улегао“, ушао.
уникум — јединствено.
упреподобити се — начинити се „преподобан“, смирен.
утепати — убити.

ф — у (стари предлог *в*, *ва*).
Фабијано Фабијани — особа у делу „Марија Тудорова“ од В. Хига.
фах (нем.) — струка.
ферзац (нем.) — залога.

фидан — изданак, младица.
физикусовица — жена физикусова (окружног лекара).
фираунски — фараонски, цигански.
фицови — „вицеви“, досетке.
фурт (нем. *fort*) — непрестано.
фуруџиски — пекарски, хлебарски.
фустан — „фистан“, дуга женска хаљина.

хамам — турско купалиште.

цврсто — „чврсто“, јако, добро.

чалгиџи-башија — онај први у свирачкој дружини, као неки хоровођа њихов. У Угарској се зове *приmаш*.

чампаре — везице, ланчићи на узди: *кастањете* од метала којима чочеци звецкају кад играју.
чанџије — цреп на крову.
чекија — бритва, ножић.
челебија — одличан човек, господин, соко.
чечити — читати.
чирак — шегрт, ученик.
чираче — мали „чирак“, слушче, шегрче.
чкоља — „чкола“, школа.
чорбаџи чорбаџија — господар газда.
чочек (обично у множ. *чочеци*) — Циганчица што игра и пева с дахирама.
чунке — пошто, почем.
чурити — пушити.

џезва (и *ђезва*) — мали суд (лимени) за кухање каве.
џивџан — врабац.
Џилберт — особа у делу „Марија Тудорова“ од Вик. Хига.
џимпир — лола.
џумбус — вашар, галама.

шалваруша — женско које носи шалваре (женске широке панталоне).
шамија — танка марама (женска) за убрађивање или за повезивање.
шебек — мајмун.
шевећерија — рад према свећи (обично подранак, кад сви радници устану зими у 2 или 3 часа после поноћи, те раде до сванућа).
широћи — широки.
шљивка — шљивовица (ракија).
шотка — пловка, патка.
шочики — „шочићи“, пловчићи.
што — да.

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

1. **Живот и Приключенија Димитрија Обрадовића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

2. **С мора и са сува**, црте др. Милана Јовановића. Цена 1·40 дин.

3. **Даворје** Ј. С. Поповића, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 1·40 дин.

4. **Бакоња Фра-Брне**, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 2 дин.

5. **Драматски Списи** Косте Трифковића, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

6. **Истинска Служба**, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 1·40 дин.

7. **Историја Српскога Народа** с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 1·40 дин

II коло (1893)

8. **Живот и Приключенија Димитрија Обрадовића**, свеска II., за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

9. **Мемоари Проте Матије Ненадовића**, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 2·80 дин.

10. **Два Идола**, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

11. **Камено Доба**, написао Јован Жујовић. Цена 2 дин.

12. **Прве Жртве**, приповетка из српске прошлости, написао Андра Гавриловић. Цена 1·40 дин

13. **Из Природе**, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живановић. Цена 2 дин.

14. **С француског Парнаса**, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 2 дин.

III коло (1894)

15. **Антологија Дубровачке Лирике**, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 1·40 дин.

16. **Тамо амо по Истоку**, црте др. Милана Јовановића, свеска I, с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 2 дин.

17. **Песме Јована Илића**, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 2 дин.

18. **Драматски Списи** Косте Трифковића, свеска II., за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

19. **Воденица на Флоси,** написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I., Цена 2 дин.

20. **Воденица на Флоси,** написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 2 дин.

21. **Историја Српскога Народа** с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 1·40 дин.

IV коло (1895)

22. **Басне Доситеја Обрадовића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 1·40 дин.

23. **Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 2 дин.

24. **Низ старијих приповедака,** за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

25. **Тамо амо по Истоку,** црте др. Милана Јовановића, свеска II., с речником. Цена 2 дин.

26. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска I., с предговором, напоменама и речником. Цена 2 дин.

27. **Тартиф и Тврдица,** комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Ђаја. Цена 1·40 дин.

28. **Из науке о светлости,** написао Ђорђе М. Станојевић с предговором и 158 слика. Цена 2 дин.

V коло (1896)

29. **Басне Доситеја Обрадовића,** свеска II., за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. **Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића,** свеска II., за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. **Слике из сеоскога живота,** написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. **Тодор од Сталаћа,** трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић. Цена 2 дин.

33. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска II., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. **Девајтис,** роман од Марије Роћевичевне, превео с пољскога Никола Манојловић-Рајко. Цена 3 дин.

35. **Књига о здрављу,** српско издање приредио др. Милан Јовановић Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

VI коло (1897)

36. **Житије Герасима Зелића архимандрита,** свеска I., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 2 дин.

37. **Босанчице,** кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. Цена 2 дин.

38. **Горски Цар,** роман, написао Светолик П. Ранковић Цена 3 дин.

39. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, пре-пјевао Драгиша Станојевић, свеска III., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

40. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, пјепјевао Драгиша Станојевић, свеска IV., с напоменама, и речником и поговором. Цена 3 дин.

41. **Историја Карла XII.** од Волтера, превео Стојан Новаковић. Цена 3 дин.

42. **Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде,** написао др. Светолик Радовановић, са 40 слика. Цена 2 дин.

43. **Завјет,** драмат у 4 чина, написао Симо Матавуљ. Цена 2 дин.

VII коло (1898)

44. **Житије Герасима Зелића архимандрита,** свеска II., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 3 дин.

45. **Епске песме Јована Суботића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 3 д.

46. **Приповетке Лазе К. Лазаревића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Јовановић. Цена 2 д.

47. **Горе доле по Напуљу,** путничке цртице др. Милана Јовановића, за штампу приредио др. Никола Вулић, предговор написао А. Гавриловић. Цена 2·50 дин.

48. **Уједињење Немачке,** написао др. Драгољуб М. Павловић. Цена 3 дин.

49. **Векфилдски Свештеник,** написао Оливер Голдсмит, превео и предговор написао др. Љубомир Недић. Цена 2 дин.

50. **Искрице Николе Томазеа,** за штампу приредио и предговор написао Данило Петрановић. Цена 1 дин.

VIII коло (1899)

51. **Домаћа писма** Доситеја Обрадовића, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић, св. I. Цена 2 дин.

52. **Лирске песме** Симе Милутиновића Сарајлије, с предговором Андре Гавриловића. Цена 2 дин.

53. **Приповетке Лазе К. Лазаревића,** свеска II., за штампу приредио Љубомир Јовановић. Цена 3 дин.

54. **Слике из сеоскога живота,** написао Јанко М. Веселиновић, свеска II. Цена 2 дин.

55. **Ивкова слава,** приповетка Стевана Сремца. Цена 2 динара.

56. **Исландски рибар,** роман Пјера Лотија, с француског превела Тилија Довијанићева. Цена 2 дин.

57. **Воћке и воће,** написао Благоје Тодоровић. Цена 4 динара.

Сва досадања кола књига могу се добити преко повереника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге, и то: I, II, III и IV по цену од 7, V, VI, VII VIII по цену од 10, а сва кола заједно по цену од 6 динара од кола.

ЗАБАВНИК
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

стаје за све задругаре годишње четири динара или круне, за незадругаре седам динара или круна; уз то, добротвори, оснивачи и повереници добивају бесплатно и лепе тврде корице, када се сврши које од дела која излазе у »Забавнику«.

Година прва »Забавника« (свеске 1—6) има ова дела:

1. **Обломов,** роман у четири дела, написао И. А. Гончаров, превео с рускога Милован Ђ. Глишић. . 4·— дин.

2. **Богородичина Црква,** роман у три дела, написао В. Иго, превео с француског Душан Л. Ђокић. (Свршетак је у »Забавнику« за 1899 годину.) . . 3·— дин.

3. **Приповетке I,** у којој су збирци ови преводи: Оргуљаш из Поникла, написао Хенрих Сенкјевић; Свеци ратују, написао Ђовани Верга; Јолантини сватови, написао Херман Судерман; Прва велика прашка трговина пауцима, написао Ладислав Строупежницки, Жан Гурдон, написао Емил Зола; Давид Свен, написао Н. Хоторн; Гушчар, написао Херман Судерман; Пребрана пшеница, написао Н. С. Љесков; и Три девојчице, написао Пол Бурже. РАСПРОДАНО.

Година друга »Забавник« (св. 7—12) има ова дела:

1. **Богородичина црква,** роман у три дела, написао В. Иго, превео с француског Душан Л. Ђокић. (Свршетак.)

2. **Давид Коперфилд,** роман, написао Ч. Дикенс, превео с енглеског Драгомир М. Јанковић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

3. **Рат и мир,** роман, написао Л. Н. Толсти, превели с руског Окица Глушчевић и Милован Ђ. Глишић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

4. **Приповетке II.** (Анта, написао Болеслав Прус; Јунак нашега доба, написао Доменико Ровета; Стратоника, написао Јулије Зејер; Широка плећа, написао Фридрих Шпилхаген; На прелому, написала О. Н. Чјумина, и друге приповетке.)